శ్రీ

సంగీతవిష్ణులీలలు

అను

దశావతారములు,

మద్దూరి శ్రీరామమూర్తిగారిచే

రచింపబడియె.

పబ్లిషరు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య,

బుక్ సెల్లరు, రాజమండ్రి.

మూడవకూర్పు 2000 ప్రతులు.

రాజమహేంద్రవరమున

శ్రీ ఈశ్వర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1929

[వెల 1—0—0

సంవాదులు

రామావతారము.

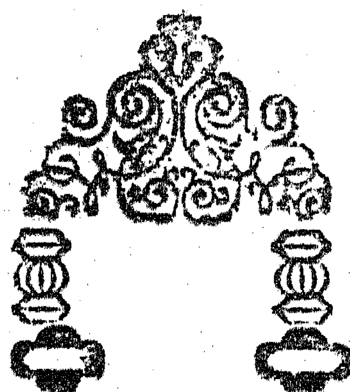
రాముడు
లక్ష్మణుడు
సీత
శూర్పణఖ
రావణుడు
అంగదుడు
విభీషణుడు
మండోదరి

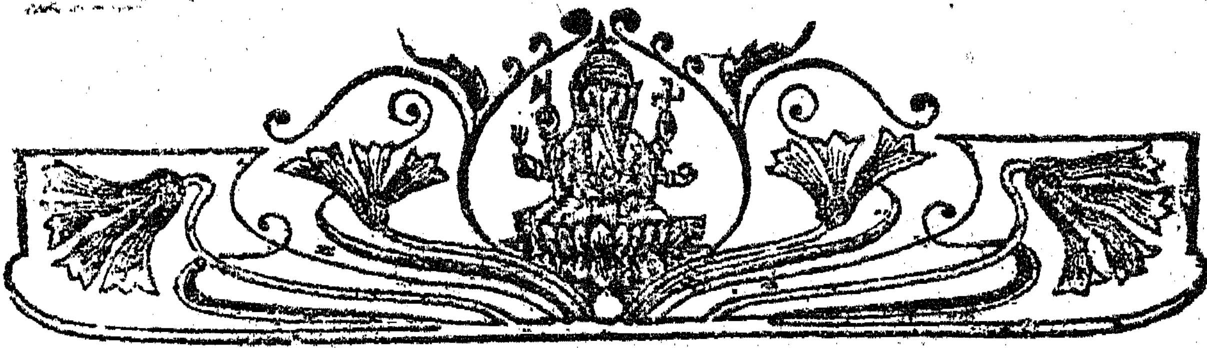
కృష్ణావతారము.

చంపక
నీలవేణి
రాధ
యశోద
గోపాలుడు
బలరాముడు
శ్రీకృష్ణుడు
నలకూబరుడు
మణిగ్రీవుడు
బ్రహ్మ
కాళీయుడు
నాగాంగనలు
అక్రూరుడు
కంసుడు

బుద్ధావతారము.

ఇంద్రుడు
నారదుడు
బ్రహ్మ
శివుడు
మునులు
బుద్ధుడు
తారకాక్షుడు
కమలాక్షుడు
విద్యున్మాలి
విష్ణువు
లక్ష్మి

శ్రీ

సంగీతవిష్ణులీలలు.

మత్స్యావతారము

—∘—

ప్రథమరంగము

—∘—

కృతమాలికానదీతీరము.

[ప్రవేశము;--సత్యవ్రతుఁడు]

సత్య—(బద్ధాంజలియై)

దండకము. శ్రీమన్మహాదేవ! దేవాదిదేవా! కృపాపూర్ణభావా! భవద్ధ్యాన వర్గోపతాపంబులం బాపగా నోపుదివ్యాత్మకా! మోక్షసంధాతవైయున్న లోకేశ, లోకోద్భవా, లోకపుంజంబు గల్పింప బాలింపఁ దూలింపఁగాఁ బెక్కురూపంబులం బొందునీపాదపంకేరుహ ధ్యానపారీణునై ఘోరసంసారవారాశిలోఁ బెక్కు కష్టంబులం బొందుచున్నాఁడ నీదివ్యరూపంబు జూపించి గాపాడవే భక్తచింతామణీ లోకరక్షామణీ దేవదేవా నమస్తే నమస్తే నమః.

నారాయణా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! సచ్చిదానందరూపా సత్సంకల్పా ! సంసారసాగరమధ్యంబునఁ జిక్కి యల్లాడుచున్న నన్ను రక్షింపుమా! పన్నగాధీశతల్పా.

అల్లదే ప్రభాకరోదయమైనది. నాయొనర్చినతపంబు నారాయణునకర్పించి గృహోన్ముఖుఁడ నయ్యెదఁగాక.

(జలముల గ్రహింపగా మీనుపిల్ల కాన్పించును. జలములవిడచి) రమానాథ చరణారవిందముల నాడెందంబుననిడుకొని విధివిధానంబున నప్పరమేశ్వరున కర్ఘ్యమొసంగ జలములగ్రహించుచుండ నీశకులశాబకము నాయంజలిఁబడియె, నిదియది యశుభసూచకమే మోగదా.

మీన—గీ. ఓనృపాగ్రణి యిచ్చోట • నున్న యెడల
సమతమీనాళినను బట్టి • సంహరించు
నంచుదలపోసి శరణార్థి • నౌచునీదు
యంజలిఁబడితిఁ గాపాడు • మనఘచరిత.

ఓ దవిళాధీశ్వర, శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకుఁడవని తలంచి శరణార్థినై నీయంజలిఁబడిన నన్ను దయావిహీనుండవై జలంబుల విడచితివి. ఇది నీబోంట్లకుత్తమముగాదు.

సత్య—(ఆశ్చర్యమున) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము! జలచరంబెక్కడ మనుజవచనంబుల బల్కుటెక్కడ! పఱికింపగా నియ్యదొక గొప్పచిత్రమైయుండనోపును-ఎట్లయినను నీశకుల శాబకంబును గాపాడుటయే కర్తవ్యము. అయినచో నిశకులమునుగాపాడు టెట్లు. (ఆలోచింపుచుండును)

మీన—రాజన్యచూడామణీ! ఆలోచించుచుంటివేల? నన్నురక్షింపుము. వేయిపల్కులేల కవకాశమీయక-నామాట కెదురాడక-నన్నురక్షింప బద్ధకంకణుడవుగమ్ము; మున్ముందు నాయుదంతంబునంతయు నెఱిఁగిన పిమ్మటధికతరామోదమందగలవు.

సత్య—(జలములతో మీనమును గ్రహించి) ఈమీనుపిల్లనుగొన్ని దినంబులవఱకు నాకమండలోదకమునందుంచి కాపాడెదగాక. ఆహా! మృత్యువన్న ప్రతిజీవరాసికిని భయమేగదా! (పరికించి మీనమునుజూచి) మఱియొకవింత - వింతపై-వింత నాయంజలిపడుటకుమున్న కడుంగడు చిన్నదైన నీమీనమింతలోననే

నాదోయిలిపట్టునంతటి దెట్లయ్యెను- ఇంతగా వృద్ధిబొందుట కేమిహేతువోగదా! యిట్టిది- మున్నెన్నడును కనివినియెఱుగము. కానిమ్ము యీశకుల శాబకమును నాకమండలమందుంచి గృహంబునకుఁగొంపోయి యొకపెద్దపాత్రముననుంచి కాపాడెదఁగాక. (నిష్క్రమించుచు)

ద్వితీయరంగము

సత్య—(తనలో) నదీతటంబునుండి గృహంబున కరుదెంచులోపలనె నాకమండలమంతయు నాక్రమించుకొని. ఈమందుతనకు స్వేచ్ఛగాఁదిరుగుటకుఁ దగినంతస్థలములేదని మొరపెట్టుట చేసికూప మందుంచితిని. ఇచ్చోటనైన నామీనరాజంబున కిమ్ముగనుండెనోలేదో? (ప్రకాశముగ) ఓమీనరాజమా! సుఖముగా నుంటివా! ఇచ్చట స్థలకుశలత్వము గలుగలేదుగదా ?

మీనము—రాజన్య చూడామణీ!

గీ. అల్పజలమున్న యీనూతి ♦ యందునాకు
సుఖముగూర్పంగదగినంత ♦ చోటులేదు
ఓనృపాలక యిచ్చోట ♦ నుండజాల
గాన గొంపొమ్ము నదికి నన్ ♦ కరుణతోడ.

సత్య—(ఆశ్చర్యమున) పట్టుమని పదిఘడియలైనగాకుండనే యొక్క చిన్నిశకులశాబకమింత పెద్దనూయియైనం బట్టజాలనంతగా వృద్ధిజెందుటఁ జూడ నేదో యద్భుతంబైనమాయగానున్నది.

[తెరలో]

ఓనృపాలచూడామణీ! ఈమీనరాజంబును సామాన్యమట్లు దలంపకుము. కొండొక కార్యార్థమై శ్రీమహావిష్ణువీరూపంబున

నవతరించెనని యెఱుంగుము. నేటి దివసంబాది సప్తదివసంబులకుం జతుర్వానసనకొక్క పగలు నిండును. అప్పుడు సమస్తలోకములు ప్రళయసంద్రమున మునుంగఁగలవు. ఆప్రళయంబున భక్తాగ్రిగణ్యుండవగు నిన్ను గాపాడుటకే నీకిమ్మహాత్ముండుదర్శనమొసంగెను. నేటి కారవదినంబున సప్తమహాఋషులతోనున్న యొక్క చిన్నినావ యీకృతమాలికాతీరంబున కేటు దెంచున. నీవును నాపంపున సమస్తౌషధీలతా బీజములతో నానౌక నధిష్టింపుము. ప్రళయకాలమందలి పెంజీకటివల్లబాధలేకుండ సప్తమహాఋషుల తేజంబు నిన్ను మీనావను గాపాడుచుండును. ప్రళయవారాశిలో నౌక మునుంగకుండునట్లీ మహామీనమ మద్దానినితనకొమ్మున నిల్పియుంచును. ప్రళయ [illegible]ంబువలన బాధలేకుండనొక్క పన్నగం బద్దానినిమ్రింగి మిమ్ముఁరక్షింపగలదు. కాన రాబోవు సంగతుల గుర్తెఱింగి యీమీన ముపదేశించి నట్లొనర్పుము.

సత్య—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!! ఏమినాభాగ్యము (1)

సీ. సంసారమనుమహా ♦ సాగరంబునజిక్కి
పలుపాట్లు పడుచుండు ♦ ప్రజలకైన
భక్తాగ్రిగణ్యుల ♦ బరికించిభక్తితో
నతులొనరించు నై ♦ ష్ణవులకైన
కర్మవిసర్జించి ♦ మర్మంబుదెలసితి
మంచుఁదిరిగెడి స ♦ న్న్యాసులైన
యనవరతంబు ని ♦ న్నరయుంగదలపోసి
వనములనివసించు ♦ మునులకైన
చేతులారంగ భక్తితో ♦ సేవ యు
భాగ్యమలవడకుండె నా ♦ భాగ్యమేమొ

పద్మనాభుని సేవించు • పదవిదొఱకె
ధన్యుడనునైతి కులమెల్ల • ధన్యమయ్యె.

ఈమీనరాజము నాకృతమాలికా నదియందు విడచివచ్చెదగాక.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

తృతీయరంగము.

(ప్రవేశము:—హయగ్రీవుడు.)

హయ—(తనలో) సవతితల్లి బిడ్డలమని మమ్మొ్రసడించి స్వర్గీయసౌఖ్యములలో, భాగ్యనీయక వేదబాహ్యులమని దూరముగాతరిమివైచిరి. ఆవేదములు మాకడలేవని యావేదములను మేము జదువలేదని— జన్మములలోని హవిర్భాగములనీయక తామే యనుభవించుచుండిరి. మమ్మిట్లు మోసమొనరించి మాపట్టున నింతకౄరులైయున్న వీరల మోసముచేతనే వంచింపవలయును. వేదముల నాల్గింటిని సంగ్రహించుకొని పారిపోయెదగాక. (నలుదెసలు కలయజూచి) ఏమిది..యింతలోననే యింతచీకటిక్రమ్ముకొనుట కేమిహేతువోగదా. అదే ఆదెసగూడ కారుచీకటిచే నావరింపబడినదే. (ముందునకుజూచి) అల్లదే యీ ప్రక్కనొక్కదివ్యతేజంబు మూడి— నేడో మెరయుచున్నది. (సమీపించి) ఏదోయని కొంటిని. బ్రహ్మగారి దివ్యతేజము (యింకనుసమీపించి) అదేభారతిగూడ యాతనిప్రక్కనేశయనించియున్నది. వీరితీరుజూడ నిద్రించుచున్నట్లున్నది. మంచిసమయమే లభించినది. ఇంక వేదములు లభించినవనుమాటయే, ఆహా! వేదములే లభించిన నాయదృష్టము గొనియాడదరమె.

సీ. కర్మరాహిత్యుని ♦ మర్మంబుబోధించు
వేదముల నాచేత ♦ వెలయునపుడు
సర్వోత్తమజ్ఞాన ♦ సంధాయకములైన
వేదముల్ నాచేత ♦ వెలయునపుడు
అమరులగర్వంబు ♦ హరియింపఁజాలెడి
వేదముల్ నాచేత ♦ వెలయునపుడు
అఖిలసౌఖ్యంబుల ♦ కాధారభూతమౌ
వేదముల్ నాచేత ♦ వెలయునపుడు
అసురనాయకు సిగఁబట్టి ♦ యవనికీడ్చి
సంపదలఫుట్టినిల్లనఁ ♦ జాలునట్టి
త్రిదివసామ్రాజ్యమే లెడి. ♦ పదవిగనుట
కేమియభ్యంతరంబుండు ♦ నింక నాకు.

(పరిక్రమించి) వేదములా చతురాస్యుని నిశ్వాసవాయువులతోడ వెలికరుదెంచుచున్నవి. వీనిని సంగ్రహించి రసాతలమునందు ప్రస్తుతము వీనినిదాచి యుంచెదను. (వేదములసంగ్రహించికొని పారిపోవును.)

(వేదములు తెరలో) కమలసంభవా! రక్షింపు రక్షింపుము. మమ్మీ దురాత్ముఁడు గొనిపోవుచున్నాడు.

బ్రహ్మ—(మేలుకాంచి) చిరకాలంబునుండి యించుకంతయైనవిశ్రాంతిదీసికొనక పనిచేసి నేడించుక కనుమూసిన నన్నెవ్వరో రక్షిం రక్షింపుమని పిలుచుచున్నారు. ఎవ్వరా పిలుచువారు.

వేదములు—కమలసంభవా! వేదముల నాల్గింటిని నిద్దురాత్ముఁడు దొంగిలించుకొని పోవుచున్నాడు.

బ్రహ్మ—దేవీ! లెమ్ము లెమ్ము వేదములనెవ్వఁడో తస్కరించుకొని పోవుచున్నాడు లెమ్ము. (వాణినిలేపును)

సర—నాథా! ఏమది. ఒక్కదురాత్ముడు వేదములఁ గొంచుబోయె నా! ముల్లోకంబులు ప్రళయసంద్రమున మునింగియుండఁగ నీగ్రావ్యాదు డెట్లుజీవించి యిచ్చోటికరుదెంచియుండెను తమదివ్యదృష్టినిజూడుడు. వాఁడెవ్వఁడో మున్ముందుఁ దెలసికొనుఁడు.

బ్రహ్మ—(దివ్యదృష్టి నభినయించి) దేవీ! సోమకాసురుండను రక్కసాధముడీ యకృత్య మొనరించెను. మనము నిద్రింపకయమున్న బ్రహ్మలోకము ప్రవేశించుటఁజేసి వాఁడు ప్రళయంబున నశింపక మనము నిద్రించుచుండఁ దరిలభించినదని వేదముల సంగ్రహించినాడు.

సర—నాథా! యిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

బ్రహ్మ—కర్తవ్యమునకే మున్నది—లోకరక్షకుఁడైన యాదినారాయణునిఁ బ్రార్థింపవలయును.

ఉ. వేదపురాణపూరుష వి • వేక మొకింతయు లేక యెవ్వఁడో
నా దరి జేరి వేదముల • నాల్గిటిఁగైకొని పారిపోయె; నా
వేదచతుష్టయంబు దొంగిలిన • వీరునిబట్టి వధించి మాదు మ
ర్యాదనునిల్పుమయ్య నిగ • మంబులబ్రోవగదయ్య మాధనా!

[తెరలో] కమలాసనా! చింతింపకుము. ముందిట్లు రాగలదని భావించి యే ప్రళయసముద్రంబున మత్స్యంబనై యుంటిని. సముద్రతీరంబునకరమ్ము. ఆచ్చోట వేదముల నీకొసంగెదను.

బ్రహ్మ—మహాప్రసాదము. దేవీ! రమ్ము దేవదేవుఁ డుపదేశించినట్లు చేయుటయే కర్తవ్యముగదా?

సర—చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును.)

తృతీయరంగము.

[ప్రవేశము;—హాయగ్రీవుఁడు]

హాయ — ఇప్పటికిఁగదా! నాకోర్కె నీడేర్చుకొంటిని. కష్టించి ప్రయత్నించినచో కార్యసాఫల్యము గాకుండునా! కార్యసాఫల్యము మనము చేయు ప్రయత్నమును బట్టియేగదా యుండును ఇంక నీవేదముల సాంగముగా జదివిచూచెదగాక (అనివిప్పుచుండ)

వేదములు——నారాయణా! ఈక్రుక్కుఁడి రాక్షసాధముని నుక్కడగించి మమ్ము గాపాడి లోకముల బ్రోవుము.

హాయ —దానవారియగు నా నారాయణునిగూర్చి యీవేదములు మొరలిడుచున్నవి ఇంచుక విప్పినంతనే యల్లరిచేయు చున్నవి గాన వీనినోళ్ళను కట్టియేయుంచి రసాతలమునకుం గొనిపోయెదను. [అనిమరల గట్టగాఁగట్టును]

(తననీడఁజూచి భ్రమసి) అయ్యో! యికేమున్నది మాపాలిట కాలుఁడనఁదగునా విష్ణువే నాకడనుండి యీనిగమంబుల బలిమి నైన గైకొనఁగోరిగాబోలును వచ్చినాడు నామేనప్రాణము లుండఁగా నీవేదముల నీతనికర్పింతునా! కలలోనివార్త. వానికం డ్లలో నెట్లోదుమ్ముగొట్టి పారిపోయెదగాక. [పరుగిడును]

(పునఃప్రవేశము:—హాయగ్రీవుఁడు.)

హాయ—(నలువంకలజూచి) అయ్యయ్యో యూరక భ్రమజెందితిని. ఎవ్వడును గానరాడు.

(తెరలో) పాపీ యింకెందుబోయెదవురా!

వేదసంరక్షణార్థమై విష్ణుండుపట్టుపీడక వచ్చుచుండెను గావలయును గాని వాయు వేగమనోవేగంబుల బరువిడగలనన్ను గలసికొనగలఁడా కల్ల కల్ల! అ..ను. రాబోవు నాపదదప్పించుకొనుట

కిప్పటినుండియే యత్నము సేయవలయునుగాన యిక్కడనుండి
యే నాకాళ్ళకు బుద్ధిచెప్పి పరుగులిడెదగాక (నిష్క్ర)

(ప్రవేశము:—నారాయణుడు.)

నారా—ఓరీ! రాక్షస కులార్ణవబడబనలా! నిలు నిలు ఇంకెందు పోగలవురా దుర్మతీ! వాణీమనోహరుండు నిద్రించుతరి వేదముల సంగ్రహించి పారిపోవుచుంటివా? నిలునిలు! నిగమంబులసత్కరించిననిన్ను మున్ముందు జక్కాడి మందులోకులెవ్వరు నిట్లు మతిమాలి వర్తింపకుండునట్లొనర్చెదను. (యించుకదూరమేగును.

(తెరలో)

వేదము—నారాయణా! నారాయణా! మమ్ము గాపాడవా! భక్తలోకమందారా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

నారా—(వెనుకకు దిరిగి) అల్లదే! ఆడబోయిన తీర్థ మెదురైనట్లు లా దురాత్ము డీవంకకే వచ్చుచున్నాడు. దాగియుండెద (వెనుకకొదిగి యుండును.)

(ప్రవేశము:—హయగ్రీవుడు)

హయ—అబ్బా! యెంతప్రయాస పడవలసి వచ్చినది. మిట్టపల్లంబులనక రాలురప్పలనక ముండ్లుగండ్లనక యేకబిగిని పెక్కు నక్కజిక్కులంబరువిడి యాతనికంట దుమ్ముగొట్టి యిట్లురు దెంచితిని మాటిమాటికి వేదములా నారాయణుని బ్రార్థించుటచే నాతం డెప్పుడువచ్చునో యని భీతిజనించుచున్నది. ఆ భీతి యేమి! ఎవ్వడడ్డంబువచ్చినను వాని జక్కాడి పిమ్మట నేరసాతలమున కేగెదగాక.

కాని యీనారాయణుని చర్యలలోఁ గొన్ని నాకుఁ గిట్టవు సోదరులమేయిర్వురతల్లులటులయందొక్కజనకునకుజన్మించినవారమే

యిట్టిమాలో భేదంబులగల్పించి-మాసోదరుల కలహములందుఁ
జొచ్చి యొకరుని రక్షించి రెండవవానిఁ జక్కాడును.

గీ. అన్నదమ్ముల కలహము ♦ లందుఁజొచ్చి
కాకులను జంపి గ్రద్దల ♦ సాకునటుల
యొక్కరుని జంపి రాజ్యము ♦ నొకరికిచ్చి
సాఁకుచుండుట యీతని ♦ సహజగుణము.

ఇట్టికార్యములలో నిష్కారణముగాఁ బ్రవేశము గల్గించుకొని యేవో లేనిపోనినేరములు మాపై నారోపించి దూరుచుండును (ముందునకు జూచి తనలో) అయ్యో యెవ్వని బాధపడకుండఁ బాఱిపోవఁ జూచితినో యాతని కట్టెదుటికే వచ్చితినే? యింకేమి దారి? భీతిమెపులిగుహం బ్రవేశించు ఛాగశాబకమునైతినే యీతనితోఁ బోరాడుట దప్పదని తోచుచున్నది

విష్ణు—వేదాపహారీ! హయగ్రీవా! నా బాధపడకుండ నీ వెందేఁగఁగలవు నా సహజగుణ మెఱిఁగియు నిట్టియకార్యమున కేలమూఢుఁడవై పిక్షపడితివి.

హయ—ఏలనా! యిప్పుడు నీకుపకారముఁ జేయుటకే తెలసినదా! వేదాపహారీ! యంటివయ్యది తప్పు. బ్రహ్మసృష్టిలోని వారమైన మేముఁగూడ వేదములఁ జదివి వానివలన నుపయోగము బడయవచ్చును. గాన నేనా వేదంబులఁ గైకొంటిని యిందాక్షేపణమేమున్నది. ఈవేదముల జనులు వారమగుటచేతనేగదా యజ్ఞములలోని హవిర్భాగము ను మాకీయక దేవతలే యనుభవించుచుండిరి.

నా—ఓరీ! దురాత్మ! వేదబాహ్యులగుటకు మీదుష్ప్రవర్తనమే కారణము. యజ్ఞములలోని హవిర్భాగముఁ గొనుటకు మీరెందుల కనర్హులైతిరో యెఱిఁగింతు నాలింపుము.

సీ. జపతపో హోమాది ♦ సత్కర్మలనువీడి
బూఁతి మీఁ ప వ ♦ ర్తించుకతన
కారుణ్య మొక్కింతఁ ♦ గలనైన వదలంపక
హింససేయఁగ నను ♦ గిడుటకతన
సత్యమె మరచి య ♦ సత్యమె మనకెంకు
బూహ్మణాభ్రంబని ♦ మురియుకతన
పరలోకమనుమాట ♦ భావింపఁబోవక
యిహలోక సుఖము కాం ♦ క్షించుకతన
చేయరానట్టి పాపముల్ ♦ సేయుకతన
నడువగారాని పథముల ♦ నడచుకతన
కర్మభూమి యిష్టమైనయా ♦ గములలోని
హవ్యములు కొనబూర ♦ న్సూరెరి.

దురాత్మా నీసందియమునుతీరినదా ! యింకనిన్ను జక్కాడిలోకంబులకు నీతి సెప్పెదగాక.

హయ — ఓరీ ! యెంతపెద్దయుపన్యాస మొనరించితివి. చాలు చాలు నికనూరుకొనుము. రమ్ము! నిన్ను జక్కాడినప్పుడు నే వేదమువ రసాతలమునకు గొంపోయెదగాక. (యుద్ధము చేయుదురు)

హయ — (తనలో) అబ్బా యీతని కోపాగ్నిరోధము కడుంగడు గష్టముగా దోచుచున్నది. ఈవేదములీతని పాలబడకుండ జేయవలసియున్నదికదా.

(మరలయుద్ధము చేయుచు పరుగిడును.)

విష్ణు — ఓరీ ! దురాత్మా! సముద్రముజొచ్చిన నిన్ను వెంటాడలేననియే దలంచితివా ! సర్వవ్యాపకుండనైన నాబారిపడకుండ నీవెందేగ గలవు పోమ్ము. జలధిలోననే మరణింపుము (నిష్క్రమించుచున్నారు)

తెర యెత్తగా

మత్స్యావతారవిష్ణువు.

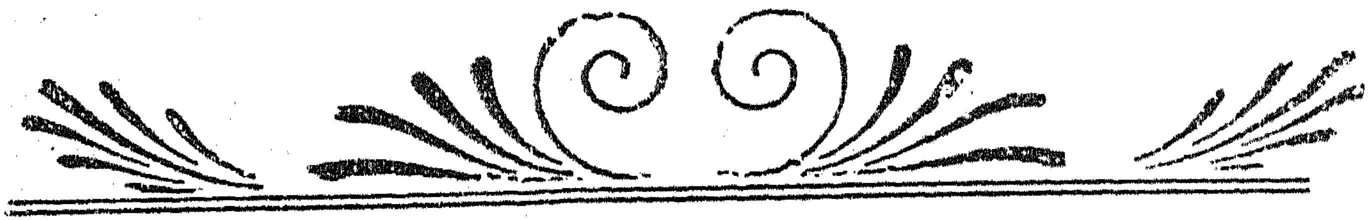
ప్రవేశము:—సత్యవ్రతుఁడు, బ్రహ్మాదులు.

సత్య—పన్నగాధీశతల్పా! సత్సంకల్పా! భవద్దివ్యసందర్శనంబునకతంబునఁ గడు గృతార్థుడనైతిని. సర్వకాలసర్వావస్థలత మ్మెడబాయకుండు నట్లన గ్రహించుచు నాప్రణామశతంబును గొనుఁడు.

మత్స్యావ—కమలాసనా! ఈవేదచతుష్టయముంగొని లోకంబుల యథాప్రకారము సృష్టింపుము సత్యవ్రతా! నీభక్తికేనెంతయు సంతసించితిని. నాసాయుజ్యమొసంగితిని, రమ్ము.

అందఱు—మహద్భాగ్యము.

తెర వ్రాలును.

శ్రీ

సంగీత విష్ణులీలలు

కూర్మావతారము

(ప్రవేశము;—ఇంద్రుడు, బృహస్పతి, వరుణుడు మున్నగువారు)

ఇంద్రుడు—గురూత్తమా! క్రూరరాక్షసుల దారుణబాధల కోర్చి యిట్లెంతకాలమని మనిగియుండగలము. దీనికిఁదగిన ప్రతీకారమేమియును లేదా?

బృహ—శచీంద్రా! నాడా దూర్వాసుఁడొసంగిన శాపవశంబున లోకంబులు ధనహీనంబులయ్యె! యయ్యదికారణంబుగ భూలోకంబున యజ్ఞయాగాదికర్మలడుగంటెను. ఎక్కడనైన జన్నము జరుగుచుండెనని తెలియవచ్చినంతనే మష్కరులగు రాక్షసాధములు వానికి విఘ్నమాపాదించి మన కుపవాసంబులఁ గల్పించుచున్నారు.

వరు—ఇట్టి ఘనకార్యము లొనరింప సాహసించిన యీదురాత్ములు దిక్పాలురఁ గూడ నిర్జింపఁదలంతురేమో యను సందియముదయించుచున్నది.

ఇంద్రు—అయ్యదియే నాభయకారణము. ఎప్పుడెవ్వఁడు దండెత్తివచ్చునో యని తత్తరిల్లుచునే యుంటిని. ఛీ! ఛీ! యింద్రత్వమువలన నాకిసుమంతయైన సుఖము లేదు. దినదినగండము నూరేండ్లాయువని నట్లున్నది నాబ్రతుకు ఇప్పటికీకష్టములు దీరెగదా

యని సంతసించుచుండ మరల నెవ్వఁడో యొక్కఁడు విక్రముఁడై రా
క్షసాధముఁడు–ఏపరమేష్ఠి చేతనోవరంబులబడసి–యీస్వర్గము
పై దండెత్తును–గురువరా! యిందుల కేమైన సాధనమున్న
చో దెల్పుడు.

బృహ—లోకములన్నియు నిట్లు సంక్షోభ మొందుచుండ బ్రహ్మాదులా
సనాదులు జూచి యూరకుందురా! వారలు గూడ దగిన ప్రతీ
కార మొనర్పవలయుననియే చూచుచుందురు.

ఇంద్రు—పరమేష్ఠియొద్ద కెవ్వనినైన బంపినచో—

బృహ—నేనివఱకే విషయమును గూర్చి నాలోచించి చతురాననుని
దోడ్కొనిరమ్మని చిత్రరథుని బంపియుంటిని.

(ప్రవేశము—కుబేరుఁడు)

కుబే—శచీంద్రా! దానవులెల్లరును బలీంద్రుని దమయధిపతిగా నెన్ను
దిగ్విజయార్థము నాకలోకమున కరుదెంచుచుండిరని నారదము
లచే నిప్పుడె వింటిని.

ఇంద్రు—మిత్రమా! ఆయాసనమలంకరింపుము. గురువరేణ్యా మన
మనుకొనినట్లుగా దానవులు స్వర్గమును జయించుటకై కరుదెం
చుచుండిరి. ఇప్పట్టున మనమాచరింపవలసిన దెద్దియో గోచ
రించుటలేదు.

(ప్రవేశము—బ్రహ్మ)

ఇంద్రు—(సింహాసనమిడి) వాణీమనోహరా! మంచిసమయమునకే
యరుదెంచిరి. దానవుల బోకార్చి లోకంబులఁ గాపాడుటకు
సుకరంబైన మార్గమొక్కటుపదేశింపుడు.

బ్రహ్మ—దేవాదిదేవుండగు నారాయణుఁడే యిందులకుఁ దగినప్రతీ
కార మారయవలయును.

వరుణు—వైకుంఠమున కేగినచో గొంతలాభకారిగా నుండునేమో.
బ్రహ్మ—వలదు. వలదు.

గీ. అదిదేవుని సన్నిధి • కరిగినంత
దనుజుఁడెవఁడేని సేనతోఁ • దరలివచ్చి
యమరపురిపైనవిడిసి ప • రాక్రమించి
నపుడు వారలగెలువఁగా • నగునెమనకు.

బ్రహ్మ—అయ్యదిగూడ నాలోచింపవలసినవిషయమే! నేఁడో రేపో దనుజులీ నారమును సమీపింపగలరని తోచుచున్నది
బ్రహ్మ—శచీంద్రా! సర్వవ్యాపకుండగు యానారాయణుని నిచ్చోట నుండియే ప్రార్థింతము.

ఇంద్రు—చిత్తము. (ప్రార్థింతురు) [21]

ఇంద్రుఁడు—
ఉ. ఓకమలాక్ష యోవరద • యోదానవసూదాంతక! క్రూర రాక్షసా
నీకము దేవ తానగరు • నేఁడెగ్రహింపఁగ వచ్చుచుండె; మే
మేకరణిన్ జనందగునో • యెట్లుజయంబును గాంచువారమో
నాకముగాచు టెట్లులోజ • నార్ధన మా కెఱుఁగంగ జేయవే.
వరు—గీ. నాటి దూర్వాసశాపమిా • నాడుమమ్ము
పట్టి పల్లార్చుచుండెనో • పరమపురుష
భవ్య భవదీయ దివ్యకృ • పారసంబు
కొంతమాపైన బరపి చే • కొనుము దేవ!

[ప్రవేశము:—విష్ణువు]

వి—చతురాననా! దిక్పాలులారా!

గీ. కాలవశమున కోర్చి ది • క్పాలులార
యుబ్బి చెలరేఁగి దిరుగాడు • చున్నదనుజ

సంతతుల బలమునుగూల్చు • నంతవఱకు
వారితో మైత్రిచేయుగా • వలయునిపుడు.

శచీంద్రా !

చ. పటుతర బాహువిక్రమము • పారముగాఁగలదాన వేశ్వరుల్
కుటిలతనంబు చూప ది • గుల్ పడనేల సహింపుమయ్య నీ
యటమట లెల్లదీరువఱ • కాదనుజావళిఁ గూడి మీరు దు
ర్ఘటమని యెంచబోవక ద • గన్ మధియింపుఁడు పాలసంద్రమున్ —

దనుజాధములతోఁ గూడి నానానేక యోషధీలతల సంపాదించి పాల
సముద్రమునవైచి మంధరకంధరమును కవ్వముఁగ జేసి వాసుకి
యనుమహానాగును తరిత్రాడుచేసి మథించిన జరామరణముల
జయించు యమృత మందుద్భవింపగలదు. ఆయమృతపానమున
మీరు బలసంపన్నులై దనుజాధముల నిర్జింపగలరు. కార్యసా
ధనకడంగుఁడు (అంతర్ధానమగును)

బ్రహ్మ— నారాయణ దేవుఁ డుపదేశించి నట్లొనరించుడు. శచీంద్రా !
నేనింక సత్యలోకమున కేగెదను. (నిష్క్రమించును.)

ఇంద్రు— గురువరా ! పెక్కుకష్టంబుల కోర్చి యమృతమును సంపా
దించినను యాముక్కిడిరక్కసులు మనకడనుండి యయ్యమృ
తముఁ బలిమినిఁ గైకొనిన మన మొనర్పఁగలదేమున్నది.

బృ— ఇందుల కాలోచింప వలసిన పనిలేదు. శ్రీహరి యెట్టులో మనకి
మృతము నొసంగి రాక్షసులకు సన్న జుట్టును సందేహింపకుము.

(తెరలో కలకలము.)

ఇంద్రు— (ఆలించి) ఆకలకలధ్వనులేల యుప్పతిల్లియుండును.

బృహ— రాక్షసపాటమనము సూచించు మనవారి కేకలైయుండనోపు.
(తెరలో) త్రిభువనసామ్రాజ్యలక్ష్మీ దురంధరుండనను గర్వము పెం
పున కన్ను మిన్నుగానని యాశచీంద్రుడేడీ !

ఇంద్రు—గురువరా! కర్తవ్యము కర్తవ్యము.

బృహ—కర్తవ్యమున కేమున్నది. కయ్యముమాని వారలతో నెయ్యంబుననుండుమనిగదా నారాయణదేవుం డుపదేశించెను. అట్లొనర్పుటయే ముఖ్యకర్తవ్యము- కాన నీవు ప్రస్తుతము వైరమునుమరచి. యాబలీంద్రునకెదురేగి దోడ్కొనివచ్చి పీఠమిడి యాదరింపుము.

(ఇంద్రుఁడు నిష్క్రమించి బలిశంబరులతో ప్రవేశించును.)

ఇంద్రు—సోదరా! దానవసార్వభౌమా! ఆయాసనమలంకరించి నన్ను కృతార్థు జేయుఁడు.

బలి—ఇంద్రా! యీ నక్క వినయము లెక్కడ నేర్చుకొంటివి. ఇట్లు నటించుమని నీ కెవ్వరుబోధించిరి.

శంబరు—సార్వభౌమా! అందినజుట్టును నందకున్న గాళ్ళనుబట్టుకొను స్వభావముగల యీ దేవతులు జిత్తులమారులు అట్టివీరొకనికడ నీవిద్య నేర్చుకొనక్కరలేదు.

బలి—ఇంద్రా! యీనక్కవినయముల పోవిడచి ప్రస్తుతాంశమును వినుము స్వర్గీయసౌఖ్యములు చాలాకాల మనుభవించితి వింకనించుకంత విశ్రాంతిదీసికొనుము. నీయనుంగు తమ్ములమైన మాపై నీస్వర్గరాజ్య రమామణిని విడచి యెచ్చోటికైన బొమ్ము. అట్లొనర్పకున్న నిను రణరంగంబునజక్కాడి విజయలక్ష్మితో నీ స్వర్గరాజ్యలక్ష్మినిఁగూడఁ జేకొందును.

ఇంద్రు—సోదరా! సకలకష్టంబుల కాకరంబైన యీస్వర్గరాజ్యము విడవవలయుననియే దలంచుచున్నాను గాని,

బలి—హంసపాదు లనవసరంబు- నీకానీల-విడచి-నీచే జేతుల నాపట్టాభిషేక మొనరించి తక్షణమే వెడలిపొమ్ము.

వరు—అగ్రిసోదరతుల్యుండవగు నీకీతఁడా పట్టాభిషేక మొసరించు ట లోకులువిన్న నవ్వరా!

శంబ—శచీంద్రి! బలీంద్రుడీ స్వర్గమేలుటకు సమ్మతింతువా!

బృహ—బలీంద్రా! శంబరా!! నావాక్యములాలింపుడు. పలుకష్టం బులతో గూడిన యీ రాజ్యభారమును తమభుజములపైఁబడ వేయ నేలయని సందేహించుచున్నాడు. ఈతఁడెప్పుడును దేవ దానవుల క్షేమమును కాంక్షింపుచుండును కాని

శంబ—కాని యనుచుంటివేమి

బృహ—ఇంతవరకయ్యది నెర వేర లేదు.

శంబ—ఇంతటినుండి కలుగును. రాజ్యమును మాకువదలినచో స్నేహ భావముతోడనే యుండవచ్చును.

ఇంద్రి—అయ్యది సరికాదు. దేవదానవులని భేదములేకుండునట్లును మనకెల్లరకును జరామరణరాహిత్యముచేకూర్చు దివ్యామృ తమును సంపాదించుమార్గ మొక్కటిగలదు.

బలి—(తనలో) ఆదివ్యామృతమునుగూడా సంపాదింపవలసినదే (ప్రకాశముగా) పురందరా ఆమార్గ మనుసరించుటకు దాన వునందఱును సిద్ధముగానుండిరి. గాని యాయమృతమును సం పాదించుటెట్లు?

బృహ—ఇప్పటికే కాలమతిక్రమించినది! భోజనాదిక్రియల నిర్వ ర్తించికొనినపిదప నెల్లసంగతుల ముచ్చటించుకొనవచ్చును రండు

(నిష్క్రమింతురు.) (తెరవాలును.)

క్షీరసాగరతీరము.

కూర్మావతారము ద్వితీయరంగము,

[ప్రవేశము:—ఇంద్రాదులొకవంకను, బలిశంబరాదులొకవంకను]

బలి—పురందరా! కార్యము విఘ్నమైనది. మాపడినశ్రమవ్యర్థమై

నదిబూడిదనుబోసినపన్నీరయినదియిఁకేమున్నది.-తుచ్ఛులగు దేవతల మాటలునమ్మి మోసపోయితిమి!

శంబర—ఇంద్రా! ఇందులకేమేని ప్రతీకారమున్నదా! లేక నోరు మూసికొని యూరకేగుటయా

ఇంద్రు—దానవసార్వభౌమా! తత్తరపాటుజెంది యూరక మమ్ముల నిందింపకుము. మనకిట్టిమార్గ ముపదేశించిన యా యిందిరా! రమణుని ప్రార్థించిన ప్రసన్నుఁడై యేదేని కార్యసాధనో పాయ మెఱిఁగించితీరును.

బలి—అట్లనేకానిండు.

(అందఱు ప్రార్థింతురు.)

(అనుబంధము)

బలి—

శా. ఓరాజీవదళాక్ష మంధరము పా • థోరాసిలో మున్గనీ
కారుణ్యం బిసుమంతజూపి; యెటులో • కార్యంబు సాధింపగా
మారాముల్ వడుచున్న మమ్ముగుణధా మాబ్రోవగానేడు నీ
వే రాకున్నను దిక్కు మాకెవరు లో • కేశా కృపంజూడుమీ

[ప్రవేశము:—విష్ణువు]

విష్ణు—దేవేంద్రాదులారా! దానవేశ్వరులారా! వెరువకుఁడు. వెరువకుఁడు. కూర్మావతారమెత్తి యీమందరంబును పైకిదేల్చెదను. పట్టుదలవీడక కార్యసాధనకైఁ కడంగుడు. (నిష్క్రమి)

బ్రహ్మ—మహానుభావా! ఆదినారాయణా! మున్ను సోమకాసుర సంహారసమయమున మత్స్యావతారరూపమును జూపి మమ్మానందింప జేసినట్లు కూర్మావతారరూపసందర్శన మొసంగి మమ్ముల చరితార్థులఁ జేయవే.

(ధ్వనితో తెర లేచును)

(కూర్మావతారస్వరూపము.)

బ్రహ్మ—ధన్యోస్మి ! ధన్యోస్మి !! (అందఱునమస్కరింతురు.)

(కూర్మావతార మంతర్థానమగును.)

బలి—(నిర్ఘాంతపడి చూచుచు) 'శచీంద్రా! మంధరము సముద్రము నుండి లేచినది మరల తరుచుట కారంభింతమా!

ఇంద్రు—అట్లనే యొనర్తము.

(సముద్రమునుమథింప హాలహలము పుట్టును.)

బలి—ఇంద్రా! యిదేమి? పెనుమంటలతో లోకమును భస్మీపటల మొనర్చుచున్నది.

(తెరలో) దేవదానవులారా! వెరువకుఁడు. ఆయుద్భవించినది హాలాహలము. అద్దానిని శాంతింపఁజేయుమని. వెంటనే యీశ్వరునిఁ బ్రార్థించుఁడు లేకున్నచో హాలాహలము వలన లోకములన్నియుఁ గాలి భస్మీపటములు గాఁగలవు.

బలి—ఇంద్రా! కర్తవ్యము వింటివా. అట్లొనర్తమా!

బ్రహ్మ—శంకరా! భక్తవశంకరా! హాలహలము వలన లోకములు భస్మీపటములగుచున్నవి కాపాడుమా!

ఇంద్రు—పరమేశ్వరా!

కం. నీకంటె నొండెఱుంగము
నీకంటెం బరులుగాన ♦ నేరరుజగముల్
నీకంటె నొడయుఁ డెవ్వఁడు
లోకంబుల కెల్ల నిఖిల ♦ లోకస్తుత్యా.

మత్తకోకిల. బాహుశక్తిసురాసురుల్ సని ♦ పాలవెల్లి మథింప హా
లాహలంబు జనించె నేరిక ♦ లంఘ్యమై భువనంబు గో
లాహలంబుగఁ జేసి చిచ్చును ♦ లాగముంగొని పాఁకెడి
సందోహముస్ బ్రదికింపవే దయ ♦ దొంగిలింపగనీశ్వరా.

బలి—చిరశశిభాస్కరా! పార్వతీచిత్తచోరా! నీకుగాకున్న మాకింక దిక్కెవ్వరు

[ప్రవేశము:— పార్వతీపరమేశ్వరులు]

శంక—దేవదానవులారా! భయ మొందకుడు. ఈ హాలాహలమును భక్షించి మీ యిటమటలెల్ల క్షణములోఁ దీర్చెదను (పార్వతి వైపునకుఁ దిరిగి)

క. శిక్షింతు హాలహాలమును
భక్షింతును మధురసూక్తి • ఫలరసముక్రియన్
రక్షింతు ప్రాణికోట్లను
వీక్షింపుము నీవు నేఁడు • వికచాబ్జముఖీ

(హాలాహలమును భక్షించి) సురాసురులారా మీకోరినట్లే హాలాహలమును నంచితి ఇంకసుధకొఱకై పట్టుదలతో యత్నింపుము

(ప్రవేశము— జ్యేష్ఠాదేవి)

జ్యేష్ఠ—క్షీరసాగరముతో గర్భమం దుద్భవించిన నేను నివసింపదగిన తావులును నాచేయుకృత్యములను నెఱుంగజేయవే!

బ్రహ్మ—(తనలో) ఏమీ వికృతాకారము (ప్రకాశముగ) ఓముద్దుగుమ్మా! దబ్బరలాడుచు దత్తంబైన ధనంబు లపహరించి మధుపానాసక్తులై యుండువాండ్రును మధుసేవాపరాయణులై జూదదేవి నాశ్రయించి యొడలెఱుఁగక యిల్లువాకిళ్ళ నమ్మువాండ్రును చరణంబులైన గడుగక జపతపోహోమాదికార్యంబుల నిర్వర్తించు డాంబికులను సంజకెంజాయలందు నిద్రవోవువాండ్రును అరిషడ్వర్గపీడితులై కులాచారధర్మములు మఱచి వర్తించువాండ్రును దురాచారసంపన్నులైనవాండ్రును నీకు నమ్మినబంట్లుగా నుండురు ప్రొద్దెక్కి మేల్కాంచు ముద్దరాండ్రును విభులతో జగడించువాండ్రును—

దురాచార సంపర్కులైన జవరాండ్రును - పతిభక్తి వంచించి చెడి జారిణులై మత్తిల్లి దిరుగుతలిరుబోండ్లును - కారణం బినమాత్రము లేకయు నిండ్లకుంబోరుగిండ్లకుబోవు వాండ్రును - భర్త భుజింపకమున్న భుజించు గయ్యాళ్రును - పిలిచి కయ్యములాడు నాండ్రును ప్రియులనగ చాట్ల బెట్టెడి దుర్మార్గ రాండ్రును నీకు నమ్మిన చెలికత్తెలై యుందురు హరివాసరత్రయంబులాచరింపని యిండ్లను కలహంబులే మెల్లపుడును గలుగు నిండ్లను కలిమెండలెక్కినపిమ్మట కసవులూడ్చెడి యిండ్లను దేవపూజలు లేని యిండ్లును - యాగ - అధ్యయనములులేని యిండ్లును నీకు నందనోద్యానతుల్యములు - వత్సా! కలియుపూపా సీనిమెను సహధర్మచారిణిగాగొని సుఖంబుండుము.

కలి — మహాప్రసాదము. (కలి జ్యేష్ఠాదేవి నిష్క్రమింతురు)

(సముద్రమును మథింపుచుండగా నుచ్చైశ్శ్రవము - ఐరావతము - పాంచజన్యము - కల్పవృక్షము - అప్సరసలు - లక్ష్మిసుధాకరుడు - క్రమక్రమముగా నుద్భవింతురు)

బలి — ఈ వస్తుచయ మేమిసేయుదుము. ఈ లక్ష్మిసుధాకరుల నేమి చేయుదుము.

బ్రహ్మ — బలీంద్రా! ఇందొక్క రహస్యమున్న దాలింపుము. మన కొఱకై కూర్మావతార మెత్తిన యా శ్రీహరి కీ లక్ష్మీదేవిని యొసంగవలయునుగదా! హాలాహలపాన మొనరించిన యా మహేశ్వరున కీ సుధాకరు నొసంగుదము ఈ సుధాకరుం డాతని జటాజూటమున నిలచి తన శీతకిరణంబులచే హాలాహలము వల్ల హారాతుండ గాపాడుచుండును, ఇంతియెగాక మన కీ మార్గముపదేశించినందుల కాహా

కీ పాంచజన్య మొసంగినచో యుక్తముగా నుండును మిగిలిన
వస్తువుల స్వర్గమందుంచుదము.

బలి—స్వర్గమందేల మా భూలోకమునకు గొంపోయెదము.

ఇంద్రు—సోదరా! మరల మానియ యారంభించితివా మన
మందఱ మొక్కటిగాఁ గోరకదా యీ యత్నము

బలి—పురందరా! మఱచితిని అట్లనే యొనరింపవచ్చును

(మథించుచుండగా అమృతముతో ధన్వంతరి ప్రవేశించును)

బ్రహ్మ—ఇంద్రా! ఆ యమృతమును గొనుము

బలి—నేను గూడ గైకొనుట కర్హుండనే

బ్రహ్మ—నీ యనుజుఁడుండ నీ కేటి క్లేశము

ఇంద్రుడు—(అమృతము గొనును)

బలి—(అమృతకలశమును రెండవ ప్రక్కనుండి పట్టుకొని) నీ వొక్క-
డవే పట్టుకొన్న యెడల జారి ప్రమాదవశత క్రిందబడునేమో!

బ్రహ్మ—ఆ సముద్రదేశమున మన మీయమృతమును భాగించుకొని
యనుభవింతమురండు (తనలో) నా ప్రయత్నము కొనసాగు
నట్లు లేదు. అయినను ప్రయత్నించెదను (నిష్క్రమించును)

తృతీయరంగము

[ఇంద్రాదులు ఒకవంకను దానవు లొకవంకను ప్రవేశింతురు]

ఇంద్రు—బలిసార్వభౌమా! ఆయమృతకలశ మిటు నిమ్ము. సమము
గా భాగించెదను.

బలి—ఆమాత్రము కార్యము నే నొనర్పగలను. అంతియెగాక నీవుడి
నట్లు నేను నీ కగ్రసోదరుండ నగుటచే భాగకుండ నేను చే
యవలయును.

వరు— సోదరా! దానవసార్వభౌమా! యిప్పట్టున
శంబ— వరుణా! యూరకొనుము.

గీ. యజ్ఞముల హవిర్భాగము • లందునపుడు
సోమరసపాన మొనరించి • సోలునపుడు
అనుజులముగాక నేడు కా•ర్యాంతరమున
సోదరులమటంచు బల్కగా • జోద్యమయ్యె

ఇంద్రు— అక్కటా! (తనలో) విధినతిక్రమింప విధికైనను దరమగునా? పడరాని యిడుమలబడి-బహుప్రయాసతో సంపాదించిన యీ యమృతమును-యీనగాచి నక్కలపాలు జేసినట్లు-యీ రక్కసిముండకొడుకుల పాలొనర్చితిని దేవాదిదేవా!

గీ. ఎన్నగారాని కష్టంబు • లెన్నియేని
పొంది సాధించి యమృతము • పోలసుదిండ్ల
పాలొనర్చితి నిప్పుడో • పరమపురుష
నీవె కాపాడవలె నమ్మి • నీరజాక్ష

నారాయణా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! నీవే మాకిప్పట్టున శరణ్యము.

(ధ్యానించుచుండును.) (అనుబంధము)

[ప్రవేశము:— జగన్మోహిని]

(నృత్యముచేయుచు జగన్మోహిని రాక్షసులపై నభినయము పట్టుచునొకనికి దెలియకుండ నొకనికి సైగచేయుచుండును.)

బలి— (తనలో) ఎన్న సుకుమారిగదా! హాయ్. హాయ్-ఏమి యీలావణ్యము. నా హృదయమను యొక్క యాల నిమపంబులో దోగిలించినది. బాపురే-ఏమీ యభినయ చాతుర్యము-ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!! యీ సుగుణమంజరి నేను కెంగేలా కటాక్షముతో సన్నుతింపుమని గాదా

అలనగంబులఱెక్క ♦ లవలీల దునుమాడి
బలుఁడ నే నని గర్వ ♦ పడెడివాఁడు
హరిప్రాపుగలదంచు ♦ ననయంబు దలపోసి
బలుఁడ నే నని గర్వ ♦ పడెడివాఁడు
గీ. తగినవీరుఁడు లభియింప ♦ దనదునేర్పు
జూప రణరంగమున నిల్వ ♦ జూచుగాని
సిగ్గుబిడియముల్ లేనట్టి ♦ చెనటిపోల్కి
వెరచి డాగొన నెటకేని ♦ పరుగులిడునె.
ఎదో కార్యాంతరమున నాతెన్నఁటితో మాట్లాడనగియుఁడనుగాని నే వచ్చుచుండు టెఱింగి భీతినై దాగొనియుండడు.

(ప్రవేశము-నారదుఁడు (7) పాడుచు)

హిర—(నారదుని సమీపించి) సురమునీంద్రా! నాకృతనమస్కారముల గొనుడు.
నార—హిరణ్యాక్షా! యిందుంటివేమి? (తనలో) భూలోకమును భస్మీపటల మొనరించి యిచ్చోటి కరుదెంచితివా?

హిర—భూలోకంబున నాతోఁ బోరాడఁదగిల వీరుఁడు లభింపమి యీ స్వర్గాధినాథుఁడైన శచీంద్రుఁడేని యిఁచుక రణభిక్షయొసంగగలఁడని వచ్చితిని. కాని యాతఁ డేదోకార్యార్థమై వైకుంఠమున కరిగియుండెనట. ఇచ్చట నాతని రాకకై వేచియుంటిని
నార—(నవ్వును)

హిర—నవ్వెదరేమి?
నార—ఇచ్చ వేటచియున్న లాభమగపడదు నీవచ్చు టెఱింగియే యాతఁడు వైకుంఠమున కేగియుండెను అతఁ డింకలో వచ్చునట్లు లేదు

హిర—నిజమేనా ! ముల్లోకాధినాథుడే నాకు వెరచిపరుగిడెనా ! యీలోకము గొడ్డుబారినదా?

నార—ఓయీ నీతో పోరాడఁదగినవాఁడు వరుణదేవుఁడు. అతని యొద్దకేగుము

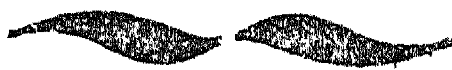
హిర—చిత్తము రణ మొనరింప నామనంబు తత్తరిల్లుచున్నది

(నిష్క్రమించును)

నార—ఈతని యాయుఃకాలము పూర్తియైనట్లు దోచుచున్నది వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః యనునట్లీతనికి విపరీతబుద్ధులు పుట్టుచున్నవి ఏమిజరుగునో చూచెదగాక (17 పాడుచు నిష్క్రమించును)

ద్వితీయరంగము

[ప్రవేశము:-హిరణ్యాక్షుఁడు-వరుణుఁడు]

వరు—దానవేంద్రా ! కడుంగడు వ్యయప్రయాసలకోర్చి నీవిప్పట్టున నిచ్చటికి రాఁగతమేమియో ఎఱింగింపవలయునేని యెఱింగింపుము

హిర—గదాయుద్ధమున నిన్ను మించినవారు లేరని నారదుఁడు వినిపింప నధికతరామోదంబునంది నేటికిగదా తగినప్రత్యర్థి దొరికెనని సంతోషించి యిచ్చటి కరుదెంచితిని

వరు—[తనలో] నీతోడనాపోరొనరించుట నారదుఁడు నాకొంప దీయనెంచినాఁడు

హిర—ఆలోచించుచుంటివేమి?

వరు—ఓయీ !

చ మనమున శాంతిబూని నియ ◆ మంబున సంగరముజ్జగించి యే
ననయమునున్నవాఁడ నిపు ◆ డాహవకేళి చరింపఁగాదు నీ

ఘనభుజవిక్రమస్ఫురిత • గాఢవిజృంభణముల్ జయింపజా
లిన ప్రతివీరులెవ్వరును • లేరు ముకుందుడు దక్క నెక్కడన్

హిర—(తనలో) తప్పించుకొన యత్నించుచున్నాడు అయిన మరొ
క్కపరి మాట్లాడిచూచెదగాక! (ప్రకాశముగ) ఓయీ! స
మర్థుడగు వీరుడు లభించినచో యుద్ధముసేయక నాడుదానివలె
నియమము-శాంతి యని మూలలాడెద వేటికి తెమ్ము కొంత
కాలము వినోదముగా మల్లయుద్ధ మొనరింతము రమ్ము

వరు—ఓయీ! పలుమాటలేల వినుము నీవంటివీరుడు లభించుటయే
తడవుగా యుద్ధమొనరించువాడను కాని యీనియమముగాను
టచే యుద్ధమొనర్చుటలేదు అయినను కమలాసనవరప్రభావ
మున యమితపరాక్రమంబుగల నీతో నావంటి సామాన్యుడు
పోరజాలునే ముకుందునియొద్ద కేగుము

హిర—అత డెచ్చోటనుండును

వరుణు—దానవకులావతంసమా!

చ గొనకొని యమ్మహాత్ముడు వి • కుంఠపురంబున నున్నవాడు దా
నని మొనబెక్కుమాఱులభి • యాతుల నోరిజయించి శక్తి పెం
పున నడిసన్నవీరుడని • భూజనకోటి నుతించునందు వే
చను మతడిచ్చునీకునని • సర్వము నీతెరు నంత మీాఁవటన్

హిర—సరే గానిమ్ము ఆచ్చటికే బోయెదను [తనలో] ఛీ! ఛీ!
యిట్టిపిరికిపందవని యెఱింగినచో రాకనేయుందును (ముందు
నకు నడచును) (తెరవాలును)

హిర—ఇక్కడ నింతమైనదింక యక్కడనెంతయగునో చూడవలయు
ను నాపేరు విన్నమాత్రముననే యింద్రుడు పారిపోయెను
యీవరుణుడు యుక్తియుక్తముగా మాటలాడి తప్పించుకొని

నాడు ఇంక నాముకుందుడు మాత్రము నాతో బోరుటకు సమ్మతించునా?

(తెరలో వీణానాదము)

అదుగో ! నారదుని వీణాస్వనంబు వినవచ్చుచున్నది

[ప్రవేశము నారదుడు ౧ పాడుచు]

నార—ఇచ్చటనే యుంటివేమి? వరుణునియొద్ద కేగలేదా !

హిర—ఏగితిని లాభ వేమి?

నార—వరుణుడు యుద్ధమొనరింపలేదా ?

హిర—ఆవరుణుడు మాత్రి మాహిరణ్యాక్షునితో బోరసాహసించునా? ఆతడు దురమొనరింపలేక మొండిచేయిజూపుచు ముకుందునియొద్దకు బొమ్మనెను అందులకై వైకుంఠమున కేగుచుంటిని

నార—వలదు వలదు

చ గురుభుజుడమ్మహాత్ముడు వి ॰ కుంఠపురంబున నేడులేడు భూ
భరమువహింపనాదికిటి ॰ భావము దాల్చి రసాతలంబునం
దిరువుకనున్న వాడచటి ॰ కేగగనోపుదువేని నేగుమం
దరయుగగల్గు నీకునను ॰ రంతకుతోడి రణంబవశ్యము న్

హిర—ఏమీ ! వైకుంఠమునలేడా ! అట్లయిన రసాతలంబునకే బోయి యాతని నరసెదగాక (నిష్క్రమించును)

నార—వీడు నేడే హరిచేగూలగలవాడు యీవిశేషము సాంగముగా జూచియే బోయెదగాక (నిష్క్రమించును)

(తెర యెత్తబడును రసాతలము)

(ప్రవేశము:. నారదుడు)

నార—(తనలో) ఆనారాయణదేవుని యవతారలీలల వర్ణింప నెవనితరంబు ముకున్న మత్స్యావైనసోమకాసురాదిమని బంపి బొ

జడువుల బ్రహ్మకిచ్చె సురాసురులు సముద్రమథన మొనరిం పుచుండఁగా క్రుంగిన గిరిక్రింద నిలచి యాకుధరభారము వహించి దేవతల కమృతమొసంగెను. నేడీరక్షసాధముని జంప నాదికిటిరూపంబుదాల్చి యున్నాడు...(ఎదుటజూచి) అల్లదే అమ్మహానుభావుఁ డెదురులేని శౌర్యమున విహారమొనరించుచున్నాడు.

సీ. తుదమొదళ్ళకు జక్కు • దుసిసిపాఱగ మోర
గులశైలములజిమ్ము • గొంతతడవు
బ్రహ్మాండభాండంబు • పగిలిచిల్లులువోవ
గొమ్ములదాటిచు • గొంతతడవు
జలధులేడును బంక • సంకులంబై యుంక
ఖురములమట్టాడు • గొంతదడవు
ఉడురాజ సూర్యుండు • నొక్కమూలకుబోవ
గుఱుచవాలము ద్రిప్పు గొంతదడవు
గీ. గిరియుగు ద్రించు లంఘించు • గొప్పరించు
నెగయు ధరవ్రిన్క బోఱియాగా • నేపురేగి
దానవేంద్రుని గుండెలు • తల్లడిల్ల
బందిమొల్లన రణవరి • పంధియగుచు

అల్లదే హిరణ్యాక్షుఁ డీవంకకే వచ్చుచున్నాడు నేనామాటుననుండి వీరియుద్ధనైపుణ్యమును విలకించెదగాక (నిష్క్రమించును)

[ప్రవేశము:- హిరణ్యాక్షుఁడు.]

హిర— (తనలో) అల్లదేమఁకుందుడు నాదికిటిరూపంబున నన్ను భయపెట్టుటకుగాబోలు సముద్రమంతయు వ్యాకులపెట్టుచున్నాడు ఆ-అ-అదే నావశవర్తినియైనభూమిని దంష్ట్రాగ్రమున నిల్పి వినోదించుచున్నాడు గనిమ్ము వీనిపనివట్టెదగాక (ప్రకాశ

ముగ) ఓరీ! నారాయణా! వనివరాహరూపా!

క. గొనకొనినీవి ధరణిం
గొనిపోవుము విడుముగాక • కొనియేఁగదవే
గొనియెద నీప్రాణముగై
కొనుఁడుదెవాదుమాట • కొననేమిటికిన్. (నిష్క్రమి)

(తెరయెత్తఁబడును) వ ర హా వ తా ర ము.

ఈహిరణ్యాక్షుఁడు విరించి దయవలంచి యొసంగినవరముల నుప్పొంగి భూవలయము నన్నుమించినవీరుఁడు లేడని గర్వించి యెల్లర బాధించుచు ప్రజాకంటకుఁడయ్యె వీనిని జక్కాడి లోకంబుల కుపకారమొనర్చెదగాక.

[ప్రవేశము:— హిరణ్యాక్షుఁడు]

(కం. గొనకొని...అనుపద్యమును జదువుచు)

వరా—(సమీపించుచు)

ఉ. వినరా యోరి యమంగళాచరణయు • ద్వృత్తిన్ననున్నీవు ధీ
ననయంబున్ వనగోచరంబగు మృగం•బంచుం దలంతౌర నే
నెనయన్ వన్యమృగంబయాదుబలిమై • యేతెంచు నీబోటియా
శునకశ్రేణివధింతు నేడని మొనన్ సాకోర్పివర్తించినన్

చ. నను నెదురంగజాలి నఘు•నంబగు శౌర్యము ధైర్యమున్ బలం
బునుగలవేని నిల్వురణ • భూమిని నీహితులైనవారికిం
గనుగవ బాష్పపూరములు • గ్రమ్మగమాన్పగనోపుదేని జ
య్యనజనబొమ్ము దానవకు•లాధమయూరక రజ్జులేటికిన్

హిర—ముకుందా! నీబీరంబులఁ బోనడచి నాతో బోరగలవేని విడుమగంటిమి గలదేని రణంబుననిల్వుము లేకున్న యిందాక దులపగది కాళ్ళకు బుద్ధిసెప్పి పరుగిడుము

వరా—ఛీ భుజాబలగర్వదురీద్ధా—ఆరణో చిదస్థలంబులకు రమ్ము—
(ఇరువురు నిష్క్రమింపగా నారదుడు-ప్రవేశము)

నార—ఏమి వీరి సమరనైపుణ్యము-యిరువురును వెనుకంజవేయక—
కాదు- కాదు- హిరణ్యాక్షు డించుక వెనుకకేగుచున్నాడు.
లేదు- వెనుకకేగి తగరుకొండదాకినభంగి మరల హరిని దాకు
చున్నాడు- అ-చచ్చెను హిరణ్యాక్షుడు-లేదు నారాయణు
నిచే వ్రేటుపడి క్రిందపడెను. మరల లేచుచున్నాడు- క్రిందబ
డినను మాకేగెలుపనినట్లు బీరంబులు పల్కుచున్నాడు- ఏమీ
గుసగుసలు (పైకిజూచి) తెలిసినది జగద్వినుత పరాక్రమ శీలు
రగు వీరులు యుద్ధనైపుణ్యమును దిలకించుటకు దేవతలెల్ల
విమానరూఢులై గగనమార్గంబున నిలచియుండిరి- అదే
బ్రహ్మ ఏదో పల్కుచున్నాడు.

(తెరలో)

ఉ. అంచితదివ్యమూర్తి పర • మాత్మక యీకలుషాత్ముడైన న
క్తంచరుఁ డస్మదీయవర • గర్వమునన్ భువనంబులెల్లగా
రించి మదించి యిట్టివిప • రీత చరిత్రుని దున్మపకిట్లుపే
క్షించుటగాదు వీనిబలి • సేయు వసుంధరకుం శుభంబగున్.

నార—(తనలో) చతురాననుండు వీనినివధించి భువనంబులకుపకార
మొనరింపుమని ప్రబోధించుచున్నాడు గాని సంధ్యాకాలమే
తెంచుచున్నదని యెఱుంగక కాబోలును హరి వానితోక్రీడిం
చు చందంబున యుద్ధమొనరించుచున్నాడు.

(తెరలో]

మ. అనఘాయీయభిజి న్ముహూర్తమునదే • వారాతి మర్దింపవే
సనమంబున్ మఱిదైత్యవేళయగు సం • ధ్యాకాలమే తెంచినన్

ఘనమాయాబలిశాలియైన దనుజుఁ • ఖండింపగారాదుగా
పునసీవేళన త్రుంపు సజ్జనహిత • ప్రోద్యోగరక్తుండవై

నారద— కమలాసనుఁ డదే దనుజుని వధింపుమని దేవాదిదేవుని త్వర పెట్టుచున్నాడు- అదే- అదే- దేవదేవుండు చక్రమందుకొని యారక్కసుపై విడచినాడు- దనుజుడు నేలగూలినాఁడు- ఆ దనుజాధముని దృక్కులింకను శ్రీహరిపైననే యున్నవి-

మ. పరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల నె • వ్వానిన్ మనోవీధి సు
స్థిరతన్ లింగశరీరభంగమునకై • చింతింతు రాపంకజో
దరు పాణ్యాహతి దన్ముఖాంబురుహమున్ • దర్శించుచుం జచ్చెదు
ర్భరతోత్రాసుఁడు దైత్యవల్లభుని సౌ • భాగ్యంబు దానెట్టిదో

(తెరలేవగా హిరణ్యాక్షునిపై హరియుండును)

బ్రహ్మాదులిరువంకలను జేరి స్తుతింతురు

బ్రహ్మ—

చం. తలపరసాతలాంతరగ • తక్షితి గ్రొమ్మొరనిల్పినట్టి నీ
కలితనమెన్న విస్మయము • గాదు సమస్తజగత్తులోలిమై
గలుగఁగ జేయుటద్భుతము • గాక మహోన్నతి నీవొనర్పు చెం
పలరిన కార్యముల్ నడప • నన్యులకుందరమే రమేశ్వరా !

ఇంద్రు—

ఉ. విశ్వభవస్థితి ప్రళయ • వేళలయందు నికారసత్వమున్
విశ్వము నీవయై నిఖిల • విశ్వములోలి సృజింతువిందిరా
ధీశ్వర యీశ కేశవ త్రి • యీమయదివ్యశరీరదేవ నీ
శాశ్వతలీల లిట్టివని • సన్నుతి సేయగమాకు శక్యమే

(తెరవాలును)

శ్రీ

సంగీతవిష్ణులీలలు.

నరసింహావతారము.

ప్రథమరంగము.

(ప్రవేశము:—హిరణ్యకశిపుఁడు, లీలావతి విత్రాజత్తి మొదలగువారు!)

హిర—నిన్నటిదినంబునుండియు చిరంజీవి యగు ప్రహ్లాదునిఁ జూడవలయునని యుండుటచే కుర్రవాని దోడ్కొనిరమ్మని చండామార్కులకు వార్తబంపినను రాకుండిరేలకో గదా!

లీలా—అదే! కుమారుని వెంటబెట్టుకొని గురుపుత్రులు వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము:—ప్రహ్లాదుఁడు చండామార్కులు)

ప్రహ్లా—(తండ్రికడకేగి) జనకా! నాకృతవందనము గొనుఁడు

హిర—లీలా-దీర్ఘాయుష్యమస్తు, గురుపుత్రా! ఆయాసన మలంకరింపుఁడు.

హిర—(ప్రహ్లాదుని దగ్గరగాదీసుకొని) కుమారా! నీవు గురువులకడ శ్రద్ధగా విద్యనభ్యసించుచుంటివా! గురువులకడ నీవిదవఱకెట్టి శాస్త్రముల నభ్యసించితివి.

ప్రహ్లా—తండ్రీ పెక్కుశాస్త్రముల జదివితిని గురువులెన్నింటినో జదివించిరి. ఈ చదువులు నిస్సారములు.

ఉ. ఎల్లశరీరధారులకు • నిల్లను చీకటినూతిలోపలన్
ద్రొళ్ళకమీరు నేనును మ తిభ్రమణంబు భిన్నులై ప్రవ
ర్తిల్లక సర్వమున్ నతని • దివ్యకళామయమంచు విష్ణునం
దుల్లముఁ జేర్చి తారడవి • నుండుట మేలు నిశాచరాగ్రణీ.

హిర—ఏమిది నా వైరియగు నావెన్నని గొప్పజేసి వర్ణించుచుంటివి.
ఇయ్యది నీకెవ్వరుపదేశించిరి లేక నీకేదోచెనా?

శా. నాకుంజూడగ చోద్యమయ్యెడి గదా • నాతండ్రి యీబుద్ధి దా
నీకున్ లోపలదోచెనో పరులు దు • ర్నీతుల్ పఠింపించిరో
యేకాంతంబున భార్గవుల్ పలికిరో • యీదానవశ్రేణికిన్
వైకుంఠుండు కృతాపరాధుడతనిన్ • వర్ణింపనీకేటికిన్

మా[illegible] చెకప్పు?

మ. సురలందోలుటయో సురాధిపతులన్ • శుశ్రూషించుటో సిద్ధులం
బరి వేధించుటయో మునిప్రవరులన్ • బాధించుటో యక్ష కి
న్నర గంధర్వ విహంగ నాగపతులన్ • నాశంబునొందించుటో
హరియంచున్ గిరియించు నేలచెడ మో • హాంధుండవై పుత్రకా!

ప్ర—(గురునివైపుతిరిగి)

శా. అజ్ఞుల్ గొందఱు నేముదామనుచు మూ • ఢయుంజెంది సర్వాత్మకుం
బ్రజ్ఞాలభ్యుదురన్వయక్రమములన్ • భాషింపగా నేరరా
జిజ్ఞాసాపథమందుమూఢులుగదా • చింతింపబ్రహ్మాదివే
దజ్ఞుల్ తత్పరమాత్మవిష్ణు నితరుల్ • దర్శింపగా నేర్తురే

చండా—నాయనా ప్రహ్లాదా! హరిభక్తిమానుము.

ప్రహ్లా—గీ. ఇనుమయస్కాంతసన్నిధి • నెట్టిభ్రాంత
మగు హృషీకేశుసన్నిధి • నావిధమున
గరగుచున్నది దైవయో • గమునజేసి
బ్రాహ్మణోత్తమచిత్తంబు • భ్రాంతమగుచు.

మతియొక్క విశేషమాలోచింపుడు-

సీ. మందారమకరంద • మాధుర్యమునఁదేలు
మధుపంబుబోవునే • మదనములకు
నిర్మలమందాకి • నీవీచికలఁదూగు
రాయంచజనునె త • రంగిణులకు
లలితరసాల ప • ల్లవఖాదియై చొక్కు
కోయిలసేరునే • కుటజములకు
పూర్ణేందుచంద్రికా • స్ఫురితచకోరక
మరుగునే సాంద్ర నీ • హారములకు
నంబుజోదరుదివ్య పా • దారవింద
చింతనామృతపాన వి • శేషమత్త
చిత్తమేరీతి నితరులఁ • జేరనేర్చు
వినుతగుణశీల! మాటలు • వేయునేల?

చండా—ప్రహ్లాదా: మాజెప్పిన శాస్త్రములనెల్ల మంటగల్పితివా!

ఉ. పంచరవ్వయస్కుఁడవు • బాలుఁడవించుకగాని లేవు భా
షించెదు తర్కవాక్యములు • జెప్పినశాస్త్రములోని యర్థమొ
క్కించుకయైనఁజెప్ప వసు • రేంద్రుని ముందట మాకునాదలన్
వంచుకొనంగ జేసితివి • వైరివిభూషణ వంశదూషణా.

హిర—కుమారా; మనకులద్వేషియగు నాహరిని కీర్తించెదవేల నా
మాటలు వినుము హరిభక్తి మానుము మేలగును.

ప్ర—జనకా! ఆదిమధ్యాంతశూన్యుండును- రాజసాది గుణత్రయ
విరాజితుండును- చిరశుభాకారుండును- మోక్షసందాయకుం
డును- అగు నాదేవదేవునకు- వీరు- వైరులనియు వారుహితు
లనియు బేధమున్నదా! బుద్ధిహీనులమై మనమట్లు దలంచుచుం
దుముగాని యాపరమాత్మున కట్టిదెన్నటికిని లేదు. పిపీలికాది

బ్రహ్మాపర్యంతమాతఁడు సమంబుగ నెల్లర సమతృప్తినారయు
చుండును.

హిర — ఛీ! దురాత్మా! నాకే బుద్ధులుగరపుచుంటివా!

చ. తనయుఁడుగాడు శాత్రవుఁడు • దానవభర్తకువీఁడు దైత్య చం
దనవనమందుఁ గంటకయు • తక్షితిజాతముభంగి బుట్టె నా
డనవరతంబు రాక్షస కు • లాంతకు బ్రస్తుతిసేయుచుండు దం
డనమునఁ గాని శిక్షలకు • డాయఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁడుద్ధతిన్

చండా — దనుజేంద్రా! మాపల్కు లాలించుము - ఈతఁడింకను పసివాఁ
డు దండనమున కాఁగలేదు గాన మరల దోడ్కొనిపోయి మా
నిపుణత్వమంతయు జూపి గోపించియో దండించియో జదివించి
యీపాడు హరిభక్తి మానునట్లొనరింతుము.

లీలా — నాథా! చండామార్కులు జెప్పినవిధంబున వర్తించుటయె
కర్తవ్యము. యింకను ముక్కుపచ్చలారని యీచిన్నపాప దం
డించినచో లాభముండునా! కొంచెము ప్రాజ్ఞుఁడైనచో నేమేని
బుద్ధిదెచ్చుకొనునేమోగదా!

హిర — మంచిదట్లనేగానిండు-గురుపుత్రా! మీ యిచ్చవచ్చిన తెఱంగు
న వీనికి బోధించి హరిభక్తి మానునట్లొనరింపుఁడు.

(చండామార్కులు ప్రహ్లాదులు నిష్క్రమింతురు)

హిర — ప్రాణేశ్వరీ! రమ్ము లోనికేగుదము-నేఁడు నామనం బన్యాక్రాం
తమై యొకవిధమగు విచారముచే నావరింపబడినట్లున్నది.

(నిష్క్రమింతురు - తెరవ్రాలును)

ద్వితీయరంగము.

(హిరణ్యకశిపుఁడు చండమార్కులు ప్రహ్లాదుఁడు దూరముగనుండగా తెరలేచును.)

చండ — నాయనా! ప్రహ్లాదా! నా మాటవినుము నీతండ్రియెదుట విష్ణునివర్ణింపకుము - నామాటవినుము - మాకు దలవంపులు దేకుము. కనుసన్నల మెలగి నీతండ్రియిష్టానుసారమువర్తించుము- ఈపాడుహరిభక్తి కీర్తనలపద్యముల నీతండ్రిచెంతఁ బాడకుము.

ఉ. త్రిప్పకుమన్న మా మతము • దీర్ఘము లైన త్రివర్గపారముల్
దప్పకుమన్న నేఁడు మన • దైత్యవరేణ్యుని మ్రోల నేము మున్
జెప్పిన నీతిగానిమఱి • సెప్పకుమన్న విరోధినీతులన్
విప్పకుమన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్రకథార్థజాలముల్.

అదే నీతండ్రి నమస్కరింపుము. దానవసార్వభౌమా! నీకుమారుని సకలనీతిశాస్త్ర పారంగతునిఁజేసి దోడ్కొనివచ్చితిని.

క. శిక్షించితిమన్యములగు
పక్షంబులుమాని నీతి • పారగుఁడయ్యెన్
రక్షోవంశాధీశ్వర
వీక్షింపుము నీకుమారు • విద్యాబలముల్

ప్ర — జనకా! నమస్కరించుచున్నాడను.

హిర — కుమారా! దీర్ఘాయుష్మంతుడవై యుండుము. (అని దగ్గరకు దీసికొని ముద్దిడుకొని తొడపైఁగూర్చుండబెట్టుకొని) ఇంతకాలము దనుక నీ వేమిజదివితివి గురువులేమిబోధించిరి

శా. చోద్యంబయ్యెడి నింతకాలమరిగెన్ • శోధించియేమేమి సం
వేద్యాంశంబులు సెప్పిరో గురువులే వెంటంబఠింపించిరో

విద్యాసార మెఱుఁగఁ గోరెదభవ ♦ ద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ
బద్యంబొక్కటి సెప్పి సార్థముగ తా ♦ త్పర్యంబుభాషింపుమా.

ప్ర—జనకా! గురువులెన్నియో శాస్త్రములు సెప్పిరి నేను జదివి
తిని చదువులలోని సారమును గూడఁగంటిని.

క. చదివించిరి నను గురువులు
చదివితి ధర్మార్థముఖ్య • శాస్త్రంబులు నే
జదివినవి గలవు పెక్కులు
చదువులలో మర్మమెల్ల ♦ జదివితి తండ్రీ.

హిర—నా యనా! మంచిది. ఆపాపహరిభక్తి మాని శాస్త్రంబుల
నెల్లజదివి సారముగ్రహించితివా! మంచిది. యింక నెన్నడును
నావిష్ణుని గీర్తింపకుము. నీవు నేర్చినసార మెద్దియో నాకుఁ
గూడ విన్పింపుము.

ప్ర—జనకా! ఆలింపుము.

సీ. కమలాక్షునర్చించు ♦ కరములు కరములు
శ్రీనాథువర్ణించు ♦ జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు ♦ శిరము శిరము
విష్ణు నాకర్ణించు ♦ వీనులు వీనులు
మధువైరి దవిలిన ♦ మనము మనము
భగవంతువలగొను ♦ పదములు పదములు
పురుషోత్తముని మీది ♦ బుద్ధిబుద్ధి
దేవదేవుని జింతించు ♦ దినము దినము
చక్రహస్తుని ప్రకటించు ♦ చదువు చదువు
కుంభినీధవుజెప్పెడి ♦ గురుఁడు గురుఁడు
తండ్రిహరిజేరు మనియెడి ♦ తండ్రి తండ్రి

జనకా ఆలించుము విష్ణుభక్తి లేని మానవుడు మానవుడే

సీ. కంజాక్షునకుగాని ♦ కాయంబు కాయమే
పవనకుంభిత చర్మ ♦ భస్త్రిగాక
వైకుంఠుఁబొగడని ♦ వక్త్రంబు వక్త్రమే
ఢమఢమధ్వని తోడి ♦ ఢక్కగాక
హరిపూజనములేని హస్తంబు హస్తమే
తరుశాఖ నిర్మిత ♦ దర్వి గాని
కమలేశు జూడని ♦ కన్నులు కన్నులే
తనుకుడ్యజాల రం ♦ ధ్రములుగాక
చక్రిచింతలేని ♦ జన్మంబు జన్మమే
సరళిసలిలబుద్బు ♦ దంబుగాక
విష్ణుభక్తిలేని ♦ విబుధుండు విబుధుఁడే
పాదయుగముతోడి ♦ పశువుగాక.

జనకా! సంసారవారాసిలో జిక్కుకొనిన మానవులకు విష్ణుభక్తి లేకున్న మోక్షములభించునా!

సీ. సంసారజీమూత ♦ సంఘంబు విచ్చునే
చక్రిదాస్యప్రభం జనములేక
తాపత్రయాభీల ♦ దావాగ్నులారునే
విష్ణుసేవామృత ♦ వృష్టిలేక
సర్వంకషాఘౌఘ ♦ జలరాసులింకునే
హరిమనీషా బడ ♦ బాగ్నిలేక
ఘనవిపద్గాఢాంధ ♦ కారంబులడగునే
పద్మాక్షునుతిరవి ప్రభలులేక
నిరుపమానపునరావృత్తి ♦ నిష్కళంక
ముక్తివిధిఁ గానవచ్చునే ♦ ముఖ్యమైన

శార్ఙకోదండ చింతనాం • జనములేక
తామరసగర్భునకునైన • దానవేంద్ర

హిర—(మండిపడుచు) ఓరీ ! దుర్మతీ ! (కుమారునికిందికిదోసి) నా యెదుట యిట్లు నా వైరినివర్ణింప సాహసించిన నిన్ను పుత్రవ్యామోహమునబడి మన్నించితినికాని లేకున్నచో నీపాటికి నా ఖడ్గమున కెరయైయుందువు. ఎంతగా మీరిపోయితివి. ఇట్టికుల ద్రోహివగుదువని కలనైనం దలంపనైతిగదా ! అయినను యిందు నిన్నువలసినదిలేదు.

చ. పటుతరనీతిశాస్త్ర చయ • పారగుజేసెదనంచు బాలునీ
పటుగొంపోయి వానికి న • నర్హములైన విరోధిశాస్త్రముల్
కుటిలత జెప్పినాడవు భృ • గుపుత్రవరుండవటంచు నమ్మితిన్
గటకట బ్రాహ్మణాకృతివి • గాక యథార్థపు బ్రాహ్మణుండవే.

చండా—దానవేశ్వరా నాపైన నలుగకుము.

ఉ. తప్పులు లేవు మావలన • దానవనాథ విరోధిశాస్త్రముల్
చెప్పము కూర్మిరులైపరులు • చెప్పరు మీచరణంబులానను
మెప్పుడు మీకుమారునకు • నింతయు నైజమనీమ యెవ్వరుం
జెప్పెడి పాటిగాదు ప్రతి • చింతదలంపుము నేర్పుకైవడిన్.

హిర—ఓరిడింభకా ! గురుపుత్రులుపదేశింపని యీ దుర్మతము నెవ్వరుపదేశించిరి, వారల బేర్కొనుము తక్షణము వారిని ద్రుంచెదను.

ప్ర—జనకా !

ఉ. అచ్చపుజీకటిన్ బడి గృ • హవ్రతులై విషయప్రవిష్టులై
చచ్చుచు బుట్టుచుం మరల • చర్విత చర్వణులైనవారికిన్
జెచ్చెరబుట్టనే పరులు • జెప్పిననైన నిజేచ్ఛనైననే
మిం నైన గానలకు • నేగిననైన హరిప్రబోధముల్.

ప్రకరుప వేశించినంతమాత్రమున విష్ణుభక్తి యలవడునా! పూర్వకర్మ సంచితంబుగ దనంతనదియే యుద్భవింపగలదు.

హిర—ఏమీ! నీపోగరుబోతు సమాధానము. కానిమ్ము- యిట్టిపరి గల్భవాక్యము లాడువారలను మన్నింపరాదు.

శా. అంగవ్రాతములో జికిత్సకుఁడు దు ♦ ష్టాంగంబు ఖండించి శే షాంగశ్రేణికి- రక్ష సేయుక్రియనీ ♦ యజ్ఞానగులద్రోహి దు ష్సంగుం గేశవపక్షపాతి నధముస్ ♦ జంపించి వీరవ్రతో త్తుంగఖ్యాతిఁ జయించెదం గులముని ♦ ర్దోషంబు గావించెదన్

దానవులారా! రండు-యీ తుచ్ఛునిఁ గొనిపోయి మీయిచ్ఛవచ్చినట్లు బాధింపుడు. కట్టుడు కొట్టుడు హరిభక్తి మానివేయుదుననువ ఱకు. మీయిచ్ఛవచ్చినట్టు శూలములచేఁ బొడువుడు గదలచే మొత్తుఁడు.

[ప్రవేశము:—యిరువురు రాక్షసులు]

ప్ర—జనకా! శ్రీ మన్నారాయణ చరణారవింద మరందపాన పార వశ్యంబున దేలుచున్న నా కెట్టియాపదలును రానేరవు.

హిర—(దానవులతో) ఈద్రోహినిఁ గొంపొండు.

ప్ర—శ్రీహరీ! శ్రీహరీ! (దానవులు దోడ్కొనిపోవుదురు)

హిర—(తనలో) ఎంతజెప్పినను వినడయ్యెను. కడకా దనుజులు యువ రాజని సంశయింపక తమయిచ్ఛవచ్చినరీతిఁ బాధింపుచున్నను సహించుచు శ్రీహరీ! శ్రీహరీ! యనినుతించునుగాని యించు కంతయు దైన్యమొందడు.

ఉ. శూలములన్ నిశాచరులు ♦ సుర్రికగ దేహము నిగ్రహింపగా బాలుఁడు నేలపైబడడు ♦ పాఱఁడు చావఁడు తండ్రినైన నా పాలికివచ్చి, చక్రధరు ♦ పక్షముమానితినంచు పాదముల్ ఫాలముసోకమ్రొక్కఁడన ♦ పాయత నుండుట కేమిహేతువో.

చండా—(రాజు యభిమత మెఱింగి) రాజేంద్రా ! నాపల్కు లాల కింపుడు. శుక్రాచార్యులవారు వచ్చునంతవఱ కీతని నింక బాధింపకుము. వారు వచ్చిరేని తగుమార్గములబోధించి విష్ణు భక్తి విడచునట్లు జేసెదరు. అంతవరకు మేముగూడ వేయి విధంబుల యత్నించుచునే యుందుము.

హిర—అట్లొనర్చుడు_రండాతని దోడ్కొని వెడలుడురుగాక.

(నిష్క్రమింతురు)

(తెర పడును)

తృతీయరంగము

—:పాఠశాల:—

(చండామార్కులు—ప్రహ్లాదుఁడు-యితర బాలురు)

చండా—ప్రహ్లాదా ! ఆహరిభక్తిమాని తిరంబుగ నా నేర్పు త్రివర్గ పాఠముల జదువుచుండుము. నీతోడి బాలురచేఁగూడ జదివించుచుండుము. జపతపంబుల నిర్వర్తించుకొని యొక్క ఘడియలో వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును.)

1 బాలుడు—పంతులు వెళ్లినాడు-పుస్తకములు మూలపారెయ్యండి ఆడుకుందాము రండి.

2 బాలుడు—నీకెప్పుడు ఆటలేకాని చదువక్కఱలేదు.

3 బాలుడు—నువ్వు మా చదివేసినావు లెద్దూ.

4 బాలుడు—ప్రహ్లాదా ! ఆడుకొనుటకు వచ్చెదవా !

ప్ర—బాలకులారా ! ఆలించుడు, ఆటపాటలతో కాలమును వ్యర్థము సేయకుడు-సకలజన్మంబులలో మనుష్యజన్మంబుత్తమము- అయ్యది యశతవర్ష పరిమితంబైన జీవితకాలంబున నియమితంబై యుండగా

అందు సగమంధకార బంధురంబయి రాత్రిరూపంబున నిద్రా
దివ్యవహారంబున నిరర్థకంబగు చిక్కిన యేబదివత్సరంబుల బా
ల్యకైశోరకౌమారాదివయోవిశేషంబుల యిరువదివత్సరంబు
లు గతించుచు, మిగిలిన ముప్పదివత్సరంబులందును నింద్రియం
బులచేతఁ బట్టుబడి యరిషడ్వర్గాములకుఁ జిక్కి దన్మధ్యంబు
నుండి వెలువడజాలక నాశాపిశాచంబుచే నావహింపబడి ధన
కనకవస్తువాహనంబులను బాంధవులను-ప్రేయసిని వర్జింపనేరక
నిర్గమద్వారశూన్యంబగు మందిరంబున నుండి వెడలెడు మార్గ
బుగానక చింతించు కీటకంబు చందంబున గృహస్థుండు స్వయం
కృత కర్మపాశబద్ధుడై మోక్షసాధనంబులగు మార్గంబులగుర్తె
ఱుఁగక, రమానాథచరణారవింద గంధరసాస్వాదనంబెఱుఁగక
మూఢుడై దండధరుమందిర ద్వారగేహళీజాజ్వల్యమానవై
తరంగిణీవహనదారుణజ్వాలా జాలదందహ్యమానదేహులం
గూడి శిఖిశిఖావగాహంబుల నొందుచుండును. ఏపురుషుండు-
యరిషడ్వర్గంబుల జయించి మనోనిగ్రహుండై తనహృదయ
పద్మంబున నారమాకాంతుని పాదపద్మంబుల నిడుకొని సేవిం
చుచుండునో యాపురుషుండు మోక్షలక్ష్మినిగైకొని సర్వకాల
సర్వావస్థల నాశ్రీమన్నారాయణుని చెంతనివసించియుండు కా
న మోక్షార్థియైనజీవి- తన యిచ్చవచ్చినరీతి గాలంబును వ్యర్థ
సేయక తుచ్ఛంబులగు నిహసౌఖ్యంబుల కాశజేయక-దేహావ
సాన పర్యంతము నారాయణుని సేవించుటయె కర్తవ్యము.

1 బాలుడు—ప్రహ్లాదా ! ఆతడెట్టివాఁడు—ఎచ్చోటనుండును.

2 బాలుడు—ఆతనిమెప్పించుటెట్లు?

3 బాలుడు—మోక్షంబుసాధించుటెట్లు?

4 బాలుడు— ఈప్రశ్నల కు త్తరమిచ్చినచో మేముగూడ హరిభక్తు లమై యుందుము.

ప్ర—ఆనారాయణుండు కరుణాప్రపూరితుండై యెల్లర సమదృష్టి నీక్షిచుచుండును పృథివ్యాప్ తేజోవాయు రాకాశంబులందును భూతవికారంబులయిన ఘటపటాదులందును సకల చరాచరస్థూలసూక్ష్మజీవసంఘంబులందును రజస్తత్వతమో గుణంబులందును గుణరహితంబైన మహత్త్వాదియందును నెక్కు రూపంబుల-రూపశూన్యుండై-యుండియు లేనట్టుల మెలంగుచుండును. వెక్కు మాటలేల-ఆనారాయణదేవుండు లేనిస్థలంబుగాని వస్తువుగాని యేలోకంబునందును లేదు. అది కారణంబుగ మనము సర్వభూతములందును సుహృద్భావంబుగలిగి వర్తించిన నధోక్షజుండు పరమానందంబునొందును ననంతుండును నాద్యుండును నగునాహరి సంతసించి తనకృపా దృక్కిరణంబుల మనపైఁ బ్రసరించిన నింక మనకుఁ గావలసిన దేమున్నది. జనార్దనచరణ సరసీజయుగళ సంస్మరణ సుధార సపానప్రమత్తులమైనచో నకాంక్షితంబుగ మోక్షలక్ష్మి తనంతదానె మనలవరించితీరును.

1 బాలుడు— నీచెప్పినది సమంజసముగానున్నది

2 బాలుడు—మేముగూడ హరిభక్తుల మయ్యెదము

ప్ర— అయినచోరండు హరినిభజింతము (10)

(ప్రవేశము:—చండామార్కుఁడు)

చండా—పాఠశాలయంతయు నల్లకల్లోలముగానున్నదే. (పరికించి) ఆహా మించివచ్చినది ఎల్లరును విష్ణుభక్తులైరి ప్రహ్లాదుని మూలమున రాక్షసబాలు రెల్లరును పాడగుచుండిరి భూకాంతున కియ్యది యెఱిగింపకున్న ముప్పువాటిల్లగలదు- (ప్రహ్లాదు

ని సమీపించి బలవంతముగానాపి) చాలుచాలు మంచిపనిజేసి తివి యీరీతిగానేనా పాఠములు జదువుట రమ్ము. నీతండ్రితో నీ వృత్తాంతమంతయుజెప్పి నిన్ను తగినట్లు శిక్షింపజేతును. రమ్ము (ప్రహ్లాదుని దోడ్కొని నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము:- హిరణ్యకశ్యపుడు)

హిర—(తనలో ప్రహ్లాదునకేమేని బుద్ధివచ్చియుండునా! అకటకటా! ఆవాడు హరిభక్తిగాక వీనియందొక దుర్గుణములేదే! యిట్టి సుగుణరాసిని నిష్కారణముగా బాధించితి-బాధించితి. కన్న కుమారుడని మానమున నించుకేని కనికరింపక బాధించితి. అయినను-నాయొనలఁగలభక్తి వీడక విష్ణుభక్తిపరాయణుడై జరించుచుండెనే! ఇంక వీనిని నెట్లుస్వాధీనమొనర్చుకొందును. (ఆలోచించి) పసిబాలుఁ డెక్కడ క్రూరబాధలకోర్చియుండు టెక్కడ- నాశాత్రవుండగు నాహరి-నాసోదరుని యమలోకంబున కంపిన హరి వీనియం దావేశించియుఁడి యీబాధల సహించుచు బాలకుని గాపాడుచుండెను. ఓరీ! నామగుణ రూపహీనా! నీకండకావర మడగించెద రెమ్ము నాధాకకు వెరచి డాగొనిన నిన్నే సంహరింపజాలని యెడ కమలాసనదత్త మహావాక్యప్రవరప్రభావమేదులకు - దుర్మతీ! తత్తరపడకుము యీహిరణ్యకశ్యపు డింతలో శాంతివహింపజాలడు.

(ప్రవేశము:—తొందరతో చండామార్కులు)

హిర—ఏమిది గురుదేవా! యింతతత్తరబాటున నరుదెంచితిరేమి? చిరంజీవి విష్ణుభక్తిమానెనా! లేదా!

చండ—దానవసార్వభౌమా! కొంపమునుగునట్లున్నది- నీకుమారునిమూలముగా తక్కుంగల బాలకులుగూడ పాడగుచుండిరి

శా. రక్షోబాలకులెల్ల నీకొడుకుచే • రంజిల్లి లోలోననా
శిక్షామార్గములెల్ల గుల్లలని యాక్షేపించి తానందఱున్
మోక్షాయత్తులజేసినాడు మనకుం • మోసంబు వాటిల్లె నీ
దక్షత్వంబున జక్క-సేయవలయుం • దైతేయవంశాగ్రణీ !

హిర — తానుచెడినదేగాక వారలగూడ జెరుపయత్నించెనా ! వీరా రంతటశిక్షించి నీకిది తగదని బోధింపలేదా !

చండా — నేను జపంబు నిర్వర్తించుకొని పాఠశాల కరుదెంచునప్పటికి బాలురెల్లరును తన్మయత్వముతో బాడుచు నాడుచుండిరి. అతికష్టముపై నీతనయుని బట్టినిల్పి యిదేమని ప్రశ్నించగా! నాకుం గూడ విష్ణుభక్తియుపదేశింప బ్రారంభించెను. అంత జేయునది లేక యీవృత్తాంతము తమ కెఱుంగం జేయవచ్చితిని ప్రహ్లాదుని యల్లదే గుమ్మముకడ నిలిపితి.

హిర — (కోపమున) ఓరీ ! డింభకా ! పుత్రుడవని కనికరముజూపిన కొలదియు నెత్తిపై కెక్కి తాండవించుచున్నాడవా ! ఓరీ అలంబసా ! ప్రహ్లాదు నిట్లీడ్చుకొనిరమ్ము.

(ప్రవేశము:-ప్రహ్లాదుండు అలంబసుండు)

హిర — ప్రహ్లాదా ! కడసారిగా నడుగుచున్నాను. విష్ణుభక్తి మానెదవా ! నాఖడ్గమున కెరయయ్యెదవా ! వైష్ణవము కులాచార ధర్మంబులం బోవిడిచి నీపినతండ్రిని వరాహరూపంబున జంపిన యదురాత్ముని బట్టువలె నేలవర్ణించెదవు

ప్ర — జనకా ! ఆమహాత్ముని యూరకనిందించెదవేమి యిటువినుము నాపినతండ్రియొనర్చిన ఘోరపాపమే యాతనిని వరాహరూపంబున జక్కాడినది. నారాయణదేవునకు రాగద్వేషములు లేవు.

హిర — దురాత్మా ! (అనితన్నుచున్నాడు)

ప్ర— శ్రీహరీ !

హిర——ఛీ ! నోరుమూయుము హరియను వాడెవ్వఁడునులేడు. ఉన్నచో తనహితులైన దిక్పాలురజించి చెండాడునాడు నిండుమగంటిమిఁగలవాడైనచో నాతోఁబ్రతిఘటించి నిలువకుండునా.

ప్ర— జనకా ! కామక్రోధాదుల జయించి యింద్రియంబులఁ జిక్కువడకఁ జతురులై వర్తించు పుణ్యచరిత్రులకుగాని నీవంటివారలకు గోచరింపడు.

హిర——ఓరీ దుర్మతీ ! నీమందమతి యింకను మేరమీరుచున్నదే (అని నురలదన్ని) ఓరీ ! అలంబసా యొక్క పాములవానిని బిలిపించి క్రూరసర్పములచే వీనిని నాయెదుట గరపింపుడు.

(ప్రవేశము:—లీలావతి 11 పాడుచు)

లీలా——నాధా యించుక కరుణింపుడు. కుమారుని- నవమాసంబులు గర్భమందుదాల్చి గనిన నాకుమారుని- యీముక్కువచ్చలారని ముద్దుకుఱ్ఱని- మనవంశలతాంకూరుని- చంపించుటయేనా ! అందునను- అజ్ఞానముచే పసితనమున- విష్ణుని ధ్యానించుచుండెనను మిషపైఁ గన్నులయెదుటనే జంపించుటా! ఇంతకన్న ఘోరమున్నదా ! కుమారా ! ఇంతపట్టుదలయేల ? (12)

నామాటవినుము. నీతండ్రి బోధించుమార్గమునఁ బొమ్ము. విష్ణుభక్తిమానుము. నీయభ్యుదయముఁ గోరెడి నాకు సుఖమొనగూర్పుము. జనకునితో వైరమునీకుఁ దగునా ! తండ్రీ ! నామాటవినుము హరిభక్తిమానుము.

హిర——ఏమిరా ! యిచ్చటనుండి కదలవు. వెంటనే పాములవానిని దోడ్కొనిరమ్ము. (అలంబసుడు నిష్క్రమించును.)

లీలా—— (13 అనుబంధము.)

నాధా ! నాధా ! నాయేకపుత్రుని మన్నింపరా ! మన్నింపకున్నమా

నె యావజ్జీవము బందెలోనుంచుదుగాని నాకు పుత్రశోకము మాత్రము గల్గింపకుము. (వేడుకొనును)

హిర—అడ్డురాకుము. (ద్రోసివేయును)

(ప్రవేశము:—అలంబసుడు, పాములవాడు)

హిర—ఓరీ ! నీయొద్ద మంచిపాములేమైననున్నవా !

పాము—చిత్తంబాబూ చిత్తం. మామేలు పావులుండాయి బాబు !

హిర—చూపుము.

పాము—ప్రభోరుసిత్తగించండి ఇదో సూడండి యీ నల్లసుక్కల తాసునండి-మన్నెంకొండలోనండి-తిరిగి తిరిగి మూణ్నెళ్ళ కాసి మరీపట్టుకున్నామండి - ఈగోధుంతాసును చూడండి ప్రభో మొన్ననండి పదిమందోచోట కూకుంటె యెనకపాటనొచ్చి ముగ్గురు పానాలుచ్చుకొని బొక్కలో దూరిందండి అప్పుడునానెంతో కట్టబడి దీన్నట్టకున్నా.

హిర—ఈరెండుపాములచేతను ప్రహ్లాదుని గరిపింపుము.

లీలా—నాథా ! నాథా ! కరుణింపరా ! కుమారునిపైంగనికరముంపరా ! కుమారా ! ప్రహ్లాదా ! నీవైన నాపల్కు లాలింపవా !

ప్ర—అమ్మా ! యేలశోకించెదవు. శేషాహితల్పుండగు నాశ్రీహరినే ధ్యానింపుచు- స్మరించుచు కీర్తింపుచున్న నన్నీకూరపన్నగంబు లేమిచేయంగలవు. యించుక యూరడిల్లుము కాని నాకెన్నడును విష్ణుభక్తి మానుమని బోధింపకుము. వలయునేని యీ దేహమును ప్రాణమును సమర్పించెదగాని హరిభక్తినిమాత్రము మానజాలను.

లీలా—హాకుమారా ! (మూర్ఛిల్లును)

హిర—ఓరీ ! ఆలస్యమేలచేసెదవు. ఆపాములచే వానింగఱపింపుము.

పాము—సిత్తం సిత్తం. (నాగస్వరము పట్టుచుండును)

ప్ర—పన్నగశయనతల్పా! కృపాకల్పా నిన్ననవరతంబు ధ్యానించుచుంటినని కోపించి జనకుండు పెక్కువిధముల బాధించి నా బుద్ధిమరలించాలక నన్నీక్రూరసర్పంబులచే గఱపించుచుండెను కాని పాపజేనిపై శయనించిన నారాయణా నీపాదభక్తుండనైన నన్నీ పన్నగము లేమిచేయగలవు.

పాము—(కరపింపబోవ గరుత్మంతుడు పాముల నెత్తుకొనిపోవును)

పాము—(ఏడ్చుచు) అయ్యో బాబోయ్ బాబోయ్ కొంపమునిగింది. బాబోయ్ నాకూట్లో దుమ్ముపడింది బాబోయ్ నా రెండుపాములు పోయినాయ్ బాబో

హిర—(తుళ్ళిపడి) ఏమిజరిగినది.

చండా—గరుడుడు డపడెంచి పాముల నెత్తుకొనిపోయెను.

హిర—ఎంతపనిజరిగినది. అలంబసా! వీనినిదోడ్కొనిపొమ్ము కాలకూటతుల్యమగు విషపానీయమును గొనిరమ్ము.

లీలా—(మూర్ఛదేరి) తనయా తనయా నన్నిట్లు దుఃఖాంధకారబున వీడిపోయితివా

ప్ర—అమ్మా ఏటికీశోకము యీవిచారము ఈతనువు శాశ్వతమా యింతవ్యామోహమున బడితివేమి రమానాధచరణారవిందముల నమ్మిన నన్నీక్రూరసర్పము లేమిచేయగలవు. (14)

లీలా—(తనయుని కౌగలించుకొని) కుమారా నీవెట్లాక్రూరసర్పములబారి పడకుంటివి?

ప్ర—ఆ హరి నాసహాయర్థము గరుత్మంతుని బంపియుండెను.

(ప్రవేశము.—అలంబశుడు)

హిర—ఓరీ డింభకా యింక జచ్చితివి. ఆవిషంబు గ్రోలెదవా విష్ణుభక్తి మానెదవా

ప్ర—(విషపాత్రిమందుకొని) జనకా యీవిషమునేగాదు మఱియే

ఘోరవిషమునైన దాగ్రి మరణించిన మరణింతును గాని హరి భక్తి మానజాలను.

లీలా—నాథా కరుణింపరా కనికరముంపరా పగవానిని రూపుమాపి వానిని భజించుచున్న కుమారునకు జూపినచో దన యజ్ఞానమునుండి తన చిత్తమును మరలించుకొని విష్ణుభక్తిని మానకుండునా? పగవానిపై జూపదగిన-పరాక్రమము- శౌర్యధైర్యములు- శక్తియుక్తులు- మున్నగునవి కన్నకుమారునిపై జూపదగునా ! నాథా ! అనుగ్రహింపుడు. అయ్యో కన్నకుమారునికే విషమిచ్చి చంపుటా నాథా ! నాకొలుతాలింపుము. యించుకంత కనికరముంపుడు. (15

హిర—ఓసీ ! దుర్మతీ ! నీయెత్తులిక గట్టిపెట్టి యీవిషము వీనిచే దాగ్రించుము లేదందువా ! యీఖడ్గమున కెరయయ్యెదవు-

లీలా—(విషపాత్రలాగికొని) కటకటా నవమాసములు మోసి కని పెంచి పెద్దగాజేసి-వారలవలన సుఖపడవలయునని తలంచుదివసంబులలో గుమారునకు విషమిడి యంతకాలయంబునకనుపుతల్లు లెందైననుండిరా కుమారా ... ...

ప్ర—(విషపాత్ర మందుకొని) జననీ సందేహింతువేల తుచ్ఛమగు పుత్రవ్యామోహమునబడి సతీధర్మము లేమరదగునా సతులకు పతియేగదా దైవము అట్టిచో నీపతి యాజ్ఞాపించిన ట్లొనరించుట కేటి యాటంకము (తాగును)

లీలా—ఆ ఆ తాగుచు-చు-ం-టి-వా [మూర్ఛిల్లును]

ప్ర—[తల్లిని మూర్ఛదేర్చి] అమ్మా ఇయ్యదితగునా

హిర—ఓరీ మూర్ఖా నిన్నిప్పు డీఖడ్గమున కెరజేసినచో నెవ్వడడ్డము రాగలడు.

ప్ర—జనకా!

కం. బలయుతులకు దుర్బలులకు
బలమెవ్వఁడు నీకు నాకు • బ్రహ్మాదులకున్
బలమెవ్వఁడు ప్రాణులకును
బలమెవ్వం డట్టివిభుఁడు • బలమసురేంద్రా!

ఆశ్రీహరియే వచ్చి గాపాడగలఁడు.

హిర—ఛీఛీ! వదరకుము.

శా. నాతోడం బ్రతిభాషలాడెదు జగ • న్నాథుండ నాకంటెనీ
భూతశ్రేణికి రాజులే డొకఁడు సం • పూర్ణప్రభావుండు మ
ద్భ్రాతం జంపిన మున్న నే వెదకితిం • బల్మారు నారాయణుం
డేతద్విశ్వములోన లేఁడు మఱి • వాఁ డెందుండురా దుర్మతీ?

నామరూపగుణరహితుండైన నాహరి యెక్కడనుండునురా.

ప్ర—జనకా! సర్వభూతాంతర్బహిర్మధ్య సంగతుడైన యాశ్రీహరి లేని స్థలంబులున్నవా!

మ. కలఁడంభోధిగలండుగాలిఁ గలఁ డా • కాశంబునం గుంభినిం
గలడగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ • ఖద్యోతచంద్రాత్మలం
గలఁ డోంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలిం • గవ్యక్తులందంతటం
గలఁడీశుండు గలండు తండ్రి వెదకం • గానేల నీయాయెడన్.

ఇంకను వినుము.

కం. ఇందుగలఁ డందు లేడని
సందేహము వలదు చక్రి • సర్వోపగతుం
డెందెందు వెతకిజూచిన
నందందే గలఁడు దాన • వాగ్రణివింటే.

హిర — ఓరీ!

కం. డింభక సర్వస్థలముల
సంభోరుహ నేత్రుఁడుండు • ననుచు మిగుల సం
రంభంబున బలికెద వీ
స్తంభంబునఁ జూపగలవె • చక్రిన్ గిక్రిన్.

ప్ర—జనకా! సందేహమేః?

శా. అంభోజాసను డాదిగాగ దృణప • ర్యంతంబు విశ్వాత్ముఁడై
సంభావంబుననుండు ప్రోడ విపుల • స్తంభంబునం దుండడే
స్తంభాంతర్గతుడయ్యు నుండుటకు నే • సందేహమున్ లేదు ని
ర్దంభత్వంబున నేడు గానబడు బ్రి • త్యక్షస్వరూపంబునన్.

హిర—ఇందా హరి లేకున్నచో నేడు నీచావు నిక్కము [స్తంభము
ను గొట్టును.]

[స్తంభము పగులును-నరసింహావతారము.]

హిర—ఓరీ! దుర్మతీ నాయనుజునిజంపి యెందో దాగియుంటివి.
రమ్ము నా ప్రాతపగ దీర్చుకొందును. కుమారా నీవును
విరోధిని కీర్తించుచుంటి వనుకొంటింగాని నాప్రత్యర్థిని ఎందు
జూచినను గానరాని యీమాంయుకానిని నాకు జూపుదువని
తలంచనైతిని కుమారా చిరకాలము వర్ధిల్లుము

నృసింహమూర్తి—ఓరీ దురాత్మా హిరణ్యకశ్యపా నేటితో యాయుః
కాల మంతరించినదిరమ్మా [తొడలపైనిడుకొని చీల్చిచంపును]

ప్ర—(16)

(తెరవ్రాలును)

శ్రీ

సంగీత విష్ణులీలలు.

వామనావతారము.

(ప్రవేశము:—శుక్రాచార్యులు బలి.)

బలి—గురువరేణ్యా! ఈదినంబున నొక్క యతిథియైన రాక్షసుడుటఁ జూడ కడుంగడు వింతగాఁ దోఁచుచున్నది.

శుక్రా—వింతగా నుండుట కేమున్నది.

చ. అడుగకము న్నె నిన్ను విప్రు • లార్థములన్ వెదజల్లి కోర్కులన్
దడయకఁ దీర్తునంచు వ్రత • ధారణసేసి చరించుచుండగా
గడచెను పెక్కుమాసములు • గాన దరిద్రులు కంటికైనగ
న్పడరని నూహసేసి నుడు • వందగు దైత్యకులావతంసమా!

కోటి కొక్కడైనను యాచకుఁ డుండియుండునా యని సందియము నీ కుండిన యుండవచ్చునుగాని నేనుమాత్ర మట్లు దలంపను.

బలి—గురూత్తమా! అట్లు శలవీయకుఁడు. పెక్కురు విప్రులిం కను దరిద్రపీడితులై యుండియుందురు. వారెల్లరును యీధనంబులను మన మన్యాయముగా నిందోసి పీచ మడచి సంపాదించినదని ప్రతిగ్రహింప సంశయపడియుందురు.

శుక్రా—బ్రాహ్మణులనుటచే జ్ఞప్తికివచ్చినది. వారలమాత్ర మేమరి యుండగూడదు సుమా! ఏమందువా! తా మెవ్వరిచేనైన బాధింపబడినప్పుడెల్ల వారావారియొద్దకేగి కల్లబొల్లి యేడ్పు

లచే నాతని మనంబును గరగించి యాతనిచే నభయంబును బొందుచుందురు. అట్లనే వారు నేమును బయలుదేరిపోయి యుండవచ్చును.

(ప్రవేశము — వామనుఁడు.)

వామ—(చేయిజాపి)

ఉ. స్వస్తి జగత్త్రయీభువన • శాసనకర్త మహాసమిత్త్రవి
ధ్వస్తనిలింప భర్తకును • దారపదవ్యవహర్తకుఁ మనీం
ద్రస్తుత మంగళాధ్వరవి • ధానవిహర్తకు నిర్జరీగళ
న్యస్త సువర్ణ సూత్రపరి • హర్తకు దానవలోక భర్తకున్.

బలి—(పీఠముడిగ్గి తనలో) ఈతఁ డెవ్వఁడో యర్థాపేక్ష నిట్లరుదెంచి నట్లు బొడగట్టుచున్నది. (ప్రకాశముగ) ఈపీఠనుం దాసీనులు గండు.

శుక్రా—(తనలో) ఈమరగుజ్జురూపుం డెవఁడోగదా !

బలి—ప్రియా ! యుదకంబును గొని తెమ్ము.

(ప్రవేశము:—రాణి యుదకకలశముతో)

(వామనుని పాదములగడగి తలపై జల్లుకొని నమస్కరించి)

బలి—భూసురోత్తమా !

మ. వసుగా యెవ్వరినాఁడ వెవ్వఁడవు సం • వాస స్థలం బెయ్యది
య్యెడకుఁ నీవరుదెంచుటఁ సఫలమ • య్యెఁ వంశమున్ జన్మముం
గడుధన్యాత్ముఁడనైతి నామఖము యో • గ్యంబయ్యె నాకోరికల్
గడ తేరెన్ సుహృతంబులయ్యె శిఖులుం • గల్యాణమిక్కాలమున్.

వామ—దానవరాజశేఖరా ! అర్థార్థినై నేను నీసన్నిధికరుదెంచితిని.

సీ. ఇది నాకు నెలవని • యేకోఁ బల్కుదు
నొకచోటనక యెందు • నుండనేర్తు

ఎవ్వానివాఁడనం • చేమని బల్కుదు
నాయంతవాఁడనై • నడువనేర్తు
నీనడవడియని • యెట్లు వక్కాణింతు
బూని ముప్పోకలఁ • బోవనేర్తు
నదినేర్తు నిదినేర్తు • ననియేల చెప్పంగ
నేరుపులన్నియు • నేననేర్తు
నోరులుగారు నాకు • నోరులకు నేనౌదు
నొంటివాఁడ జుట్ట • మొకఁడులేడు
సిరియుఁ దొల్లి గలదు • చెప్పెద నా యింకి
సుజనులందు తరచు • సొచ్చియుందు.

ముల్లోకంబుల వన్నెకెక్కిన దాతవని పలువురచే నాలించి నావాంఛి
తంబు నీవలన దీరునను తలంపుతో నిచ్చటి కరుగదలంచితిని.

బలి—మహాభాగా ! తమకోర్కె యెద్దియైన దీర్చుటకు సిద్ధముగా
నుంటిని యానతిండు చేతులుగట్టుకొని చేసితీరెదను.

వామ—(ఆలోచించుచుండును అభినయము.)

బలి—విప్రపుంగవా ! సందేహించుచుంటిరేల - నసత్యమాడువాఁడ
నని తలంచుచుంటిరా !

వామ—అట్టి తలంపులేదు. మున్ను చన్న మీవారందఱును మహాబల
సంపన్నులు ఆడినమాట తప్పియెఱుంగరు. ఆవంశమర్యాదను
నీవు చక్కగా నిలుపగల సమర్థుఁడవు.

బలి—మహాభాగా సంశయమేలేనిచోఁదమ వాంఛితంబును దెల్పుడు.
దుకూలాభరణములో హయంబులో కరులో రత్నములో
కాంచనమో సత్కులసంజాతలగు కన్యలో గ్రామములో
భూములో గాక ధరణీఖండమె వాంఛించెదరో దెల్పుఁడు. ఇవ
న్నియును గావలసినను గొనుడు.

వామ—బలీంద్రా ! నీ చెప్పిన వస్తువుల బ్రహ్మచారినగు నేనేమిచేసి కొనగలవాడను యీవస్తువులలో నా కేద్దియును వలదు.

శుక్రా—(తనలో) ఏమిది. యీతని చరిత్ర మద్భుతముగా నున్నదే. యీతనికోర్కె యెయ్యదిగా నోపును.

వామ—ఓబలిసార్వభౌమా ! నాపల్కు లాలించుము.

గీ. ఒంటివాఁడ నాకు • నొకటి రెండడుగుల
మేరయిమ్ము సొమ్ము • మేరయొల్ల
గోర్కెదీర బ్రహ్మ • కొకటి ముట్టెద
దానకుతుకసాంద్ర • దానవేంద్ర.

బలి—భూసురోత్తమా ! ఇదేటికోర్కె ! కోరిన దద్దియైనయొసంగెద నని యొకటిరెండడుగుల నేలమాత్ర మడిగితివేల? ఇంతమాత్రముకన్న నధికముగా గోరిన నేనొసఁగలేనని దలంచితివా ! లేక వేరొండెద్దియైన నడుగవలయునని సంకల్పించుకొని మరచి యిట్లడిగితివా? లేక పరిహాసమునకై యడిగితివా? భూసురోత్తమా ! దాన మడుగునప్పుడు దాత పెంపులనైన దలంపవలదా !

మ. వసుధాఖండము వేడితో గజములన్ • వాంఛించితో వాజులన్
వెసనూహించితొ కోరితో యువతులన్ • వీక్షించి కాంక్షించితో
పసిబాలుండవు నేర వీవడుగ నీ • యల్పంబు లీపాటిగా
కసురేంద్రుండు పదత్రయం బడుగ నీ • యల్పంబు నీనేర్పునే.

వామ—బలీంద్రా ! నీ చెప్పినవాటితో నా కేటినిమిత్తము.

మ. గొడుగో జన్నిదమో కమండలువొ నా • కున్ ముంజియో దండమో
వడుగే నెక్కడ భూములెక్కడ కరుల్ • వామాక్షులశ్వంబు లె
క్కడ నిత్యోచిత కర్మమెక్కడ మదా • కాంక్షానిమిత్తంబైన మూ
డడుగుల్ మేరయ త్రోవకిచ్చుటది బ్ర • హ్మాండంబు నాపాలికిన్.

పేరాశ బూనిన మానవుఁ డెచ్చోటనైనను సుఖింపఁగలఁడా ! దానము పరిగ్రహించుటయే దోషము అందును తనకు వలయుదానికంటె నధికంబుగా గొనుట మిగుల పాతకముగాన తనకువలయునంత మాత్రము గైకొని తృప్తినొందవలయును ఇంతియె గాక,

శా- ఆశాపాశము దాఁగడున్ నిడుపులే • దంతంబు రాజేంద్ర వా
రాశిప్రావృత మేదినీ వలయ సా • మ్రాజ్యంబు సేకూడియుం
గాశిఁబొందిరి గాక వైన్యగయ భూ • కాంతాదులున్నర్థకా
మాశన్ బాయఁగనేర్చిరే మనుజ • శాంతంబులన్ జూచిరే.

రాజేంద్రా ! నీ వెట్టిదానవైన నీయఁగల సమర్థుడవు అయినను నా తలకుమించిన కోర్కెలఁ గోరదగునా ! రాజన్యచూడామణీ ! లేదనక నాయడిగిన యర్థంబిచ్చి పుత్తెంచుము-

బలి—వటూత్తంసమా ! నీయభీష్ట మెట్టిదైనను దీర్తునని వాగ్దానం బొసఁగి వెనుకంజ వేయుదునా ! గొప్పవిత్తమును గోరుకొందు వేమో యని తరచి తరచి యడుగుచుంటిని- నీకోరినదెల్ల యొసంగెదను. మరల గోరుకొమ్మ వలదందువా పదత్రయంబుల మేర నీకిచ్చుట కాటంకములేదు-

వామ—బలీంద్రా ! అంతియజాలును మూడడుగుల మేరమాత్రమిమ్ము

శుక్రా—(తనలో) ఈవటుని కోర్కెనుబట్టియు రూపమునుబట్టియు జూడఁగా నీతఁడు మహాపురుషుఁడని తోఁచుచున్నది- అయినను దివ్యదృష్టిని జూచెదగాక (అభినయము) తెలిసినది- ఈవటుం డానారాయణదేవుడే సందియములేదు- కానున్నది గాకమానదు- బలీంద్రుని ప్రబోధించెదగాక- (ప్రకాశముగ) ఓయీ ! నీవీతని కీదానమీయవలదు- (17)

ఈతని వచనంబులఁబట్టి చూడ నీతఁడు భూసురమాత్రుఁడని దోపదు. దేవతలకార్యంబు సాధించుకొఱకునై శ్రీమహావిష్ణు వీరూపంబున నదితిగర్భమున కశ్యపసూనుఁడై జన్మించియివ్వో టి కరుదెంచెను. నిన్ను వంచింతునాఁడు నీవెఱుంగక యిచ్చెద నని బల్కిన మూడడుగులమేరకు స్వర్గమధ్యపాతాళము లాక్ర మింపగలఁడు.

కం. ఒక్కపదంబున భూమియు

నొక్కటుత్రిదివంబుఁద్రొక్కి ♦ యున్నతమూర్తిన్

దిక్కులు గగనముతానై

వెక్కసమైయున్న నెందు ♦ వెడలెదు చెపుమా !

ఇంతియెగాక నాపల్కులాలింపుము ఈదానమొసంగినందువలన సర్వం బును నాశనముగాగలదు. గావున యేదానమువలన సర్వంబు నకును నాశనము రుదెంచునో యట్టిదాన మొసంగకుండుటయె యుత్తమము అట్లొసంగకుండుటవలన నిసుమంతయు దోసము లేదు. ఇందొక్క ధర్మసూత్రమున్న దాలింపుము తనకుఁగల సర్వస్వమును నైదుభాగములుగావించి యందొక్కభాగమును దానధర్మంబులకు వినియోగింపవలయును. అట్టిచో సర్వంబును విష్ణునికు సంతర్పణ మొనరించి బడుగువోలెనెట్లు జీవింపగలవు కావున నీవీదాన మొసంగనసుము అయ్యో ! అన్యతమెట్లాడు వాడనందువేమో యాలింపుము.

ఆ. వె. వారిజాక్షులందు ♦ వైవాహికములందు

బ్రాణవిత్తమాన ♦ భంగమందు

జకితగోకులాగ్రి ♦ జన్మలక్షణమందు

బొంక వచ్చునఘము ♦ వొందదధిప.

ఈదానమువలన ప్రాణవిత్తమానములు మూడింటికిని భంగముగలగు

చున్నది. కావున నీ దాన మొసంగకుము నామాటల పాటిం
పుము.

మ. కులమున్ రాజ్యము తేజమున్ నిలుపుమీ • కుజ్జుండువిశ్వంభరుం
డలతింబోడు త్రివిక్రమస్ఫురణ వాఁ • డైనిండు బ్రహ్మాండమున్
గలఁడే మాన్పనొకండు నావలుకు లా • కర్ణింపు కర్ణంబులన్
వలదీదానము గీనమున్ బనుపుమా • వర్ణిన్ వదాన్యోత్తమా.

బలి—గురుత్తంసమా! తమరునుడివిన వాక్యంబులెల్ల సత్యంబులున
కాని— వానినతిక్రమించితినని నాపైఁగినియకుడు నాయీనేర
మును క్షమింపుడు నీకోర్కె యెట్టిదైనను దీర్తునని వాగ్దాన
మొసంగి రాజ్యముపోవునేమో యను భీతిమై యర్థిని బొమ్మ
నుటెట్లు? ఎట్టిఘోరపాపులనైన భరించెదగాని సత్యహీనుని
మాత్రము మోవజాలనని మున్ను భూదేవి బ్రహ్మతోఁబలుక
దే. పలికిబొంకకుండుటకంటె పావమెద్ది ఇంకొక్క వి శేషమున్న
దాలింపుడు. ఎందఱురాజులు మున్నుచనినారలు. వారలీరా
జ్యమును మూటగట్టుకొనిపోయిరే.

శా. కారే రాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే • గర్వోన్నతింబొందరే
వారేరీ సిరిమూటగట్టుకొని పో • వంజాలిరే భూమిపైఁ
బేరైనంగలదే శిబిప్రముఖులున్ • బ్రీతిన్ యశఃకాములై
యీరేకోర్కులు వారలన్ మరచిరే • యిక్కాలమున్ భార్గవా!

అయ్యదియేగాక తమరనినట్లుగా నీతఁడు నిరంతరము పవనపర్ణాంబు
భక్షులై జితేంద్రియులై - విపినాంతరాళముల తపంబాచరిం
చుచుండు మహాయోగులకైన లభ్యుండుగాని యాశ్రీవిష్ణువేయైన
చో నీతనికోర్కె తప్పక నిడేర్పవలసినదేగదా! ఇంతకంటె కర్త
వ్యమున్నదా! ఇంతకంటె నాబోంట్లకుఁ గావలసినదేమున్నది.

శా. ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపైఁ దనువుపై • నంశోత్తరీయంబుపైఁ
బాదాబ్జంబులపైఁ గపోలతటిపై • బాలిండ్లపై నూత్న మ
ర్యాదం జెందుకరంబు గ్రిందగుట మీఁ • దై నాకరంబుంట మే
ల్గాదే రాజ్యము గీజ్యమున్ సతతమే • కాయంబు నాపాయమే.

మ. నిరయంబైన నిబద్ధమైన ధరణీ • నిర్మూలనంబైన దు
ర్మరణంబైన కులాంతమైన నిజముం • బానిమ్ము కానిమ్ము పో
హరుఁడైనన్ హరియైన నీరజభవుం • డభ్యాగతుండైన నా
దిరుగన్ నేరదు నాదుజిహ్వ వినుమా • ధీవర్య వేయేటికిన్.

గురువర్యా! నన్ను క్షమింపుము తమపల్కు కెదురాడితినని నాపైఁ గినియకుఁడు. ఆ వెన్నుఁడు మాత్రము నన్నేల వంచించును. అతఁడు గోరిన యర్థంబొసంగుచుండ నన్ను వంచించునా? అట్లు వంచించి నచో నయ్యది నాభాగ్యము గాకుండునే యేదియెట్లయినను దానంబు నొసంగెదను.

వామ—బలీంద్రా! ఏమందువు.

శుక్రా—ఏమిది? నాపల్కుల నాదరింపకుంటివి. నా వచనంబులకుఁ బ్రతివచనమిచ్చెదవా! కులగురుండనై మీ శ్రేయంబనవరతంబు గోరెడి నన్నే తిరస్కరించెదవా! మూర్ఖా! ఇందులకుఁ దగిన ప్రతిఫలం బనుభవింపుము నావచనంబు లాదరింపక నన్ను నవమానపరచితివి గావున శీఘ్రకాలంబునఁ బదభ్రష్టుండవు గమ్ము. (నిష్క్రమించును)

బలి—గురువర్యా!

ఆ. బ్రతుకవచ్చుగాక • బహుబంధనములైన
వచ్చుగాక లేమి • వచ్చుగాక
జీవధనములైన • జెడుగాక పడుగాక
మాటదిరుగ లేరు • మానధనులు.

తమ శాపంబునకు గురియైనంమల కెంతగా విచారించుచుంటినో యం
తకు వేయిరెట్లు పరితాపమున సత్యమతిక్రమింపజాలనని జెప్పు
చున్నాడను. (వామనుని వైపునకు దిరిగి) వటూత్తంసమా!
జాలమికేల? రమ్ము! నీపాదపంకేరుహంబులఁ గడుగనిమ్ము.

క. రమ్మామాణవకోత్తమ
లెమ్మా నీవాంఛితంబు • లేదనకిత్తున్
దెమ్మా నీయడుగుల నిటురా
నిమ్మా కడుగంగవలయు • నేటికి? తడయన్.

(పాదముల గడగు టభినయము)

వామ — బలిసార్వభౌమా! ధారాపూర్వకముగ మూడడుగుల మేర
ధారవోయుము.

బలి — పంచభూతంబులు-సోమసూర్యాది గ్రహనవకంబును-పరమేశ్వ
రుడును- సాక్షులుగ నీవటుశిఖామణికి మూడడుగుల మేర
దానమొసంగితిని. (దారవిడువబోవ పడకుండును)

వామ — (తనలో) శుక్రుడు ధారపడకుండ జేయుచున్నాడుకానిమ్ము
(ప్రకాశముగ) రాజేంద్రా! దారపడుటలేదు. యించుకతాళు
ము. అడ్డానిని నేను ఒక్క-సేసెద. (అని దర్భపుడకచే బొడు
చును.)

శుక్రుడు — (ప్రవేశించి రోదనముచేయుచు) బలీ! కంటివా! నీచేసెడి
నదానమీయకుండ జేయచోరి నీటిధారపడకుండ నిలుపుజేసి
నందులకు నానేత్రమునకు మోసమువాటిల్లెను. చూచితివా!
యీతనిపనులు యిప్పటికైన నామాటవినుము.

బలి — గురువరేణ్యా! నాజిహ్వ తిరుగనేరదు.

శుక్ర — అయిన నాశాపమనుభవింపుము.

(శుక్రుడు నిష్క్రమించును)

(బలి దాన మొసంగును. వామనుండు విశ్వరూపియగును.)

బలి—(ఆశ్చర్యముతో) వింతగానున్నదే? ఈరోదసీకుహర మంతయు నాక్రమించి దివ్యతేజంబుతోనున్న యిమ్మహాభాగుండు-యాచార్యుడు నుడివినట్లు నారాయణుడే గావలయును.

వామ—బలీంద్రా! ధారాపూర్వకంబుగ దాన మొసంగిన మూడడుగులకు భూమ్యాకాశములు రెండుపదంబులయ్యెను. మూడవ పదమునకు తావుజూపుము. లేకున్న యనృతమాడిన పాపమున బోవగలవు.

బలి—నారాయణస్వరూపా!

అ, వె సూనృతంబుగాని • నుడియదునాజిహ్వ
బొంకజాలనాకు • బొంకులేదు
నీతృతీయపదము • నిజమునాశిరమున
నెలవుసేసిపెట్టు • నిర్మలాత్మ.

అ. వె. నిరయమునకు బ్రాప్తి • నిగ్రహమునకును
పదవిహీనతకును • బంధనమున
కర్థభంగమునకు • నఖిలదుఃఖమునకు
వెఱవ వదే బొంక • వెఱచినట్లు.

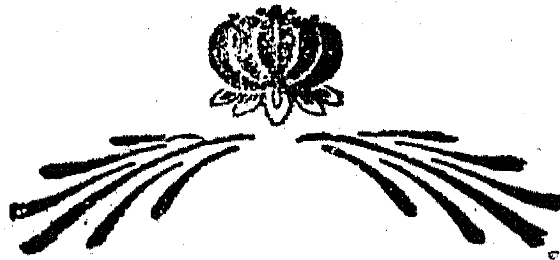
వామ—(పాదమును బలిశిరముపై నిడి) బలీంద్రా! నీభక్తికి-నీసత్యవాక్పాలనంబునకును-నీదాతృత్వమునకును చాల సంతసించితిని. సావర్ణమన్వంతరంబున నీవిందుడవు గాఁగలవు. అంతపర్యంత మీవు నాపదధ్యానతత్పరుఁడవై సుతలలోకంబున సుఖముండుము.

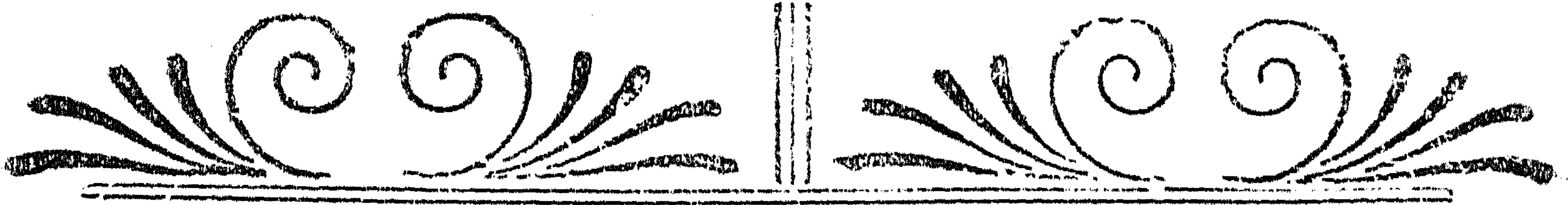
బలి—(నమస్కరించి) అనుగ్రహింపబడితిని.

ఉ. ఎన్నఁడు లోకపాలకుల • నీకృపజూడని నీవునేడు న
న్నన్నతిసేసి నాబ్రతుకు • నోజయునానతియిచ్చిగాచితీ
మన్ననలీదయారసము • మాటల పెద్దరికంబు జాలవే
పన్నగతల్ప నిన్నెఱిగి • పట్టిన నాపదఁగల్గనేర్చునే?

భవత్పదారవింద సేవాతత్పరుఁడనై మెలంగుసట్లనుగ్రహించితివి. ఇంతియెజాలును. భవదాజ్ఞనై సుతలంబుననే యుండెదను.

(తెరపడును.)

శ్రీ

సంగీత విష్ణులీలలు

పరశురామావతారము.

(ప్రవేశము:—కార్తవీర్యార్జునుఁడు, వీరసేనుఁడు)

కార్త—వీరసేనా ! ఒక్కనిమిషమున - ననేకక్షోహిణులకు - నెవరికి. యెట్లు యెట్టిసౌఖ్యములు గావలయునో. యట్టిసౌఖ్యములోన గూర్చి విందొనర్చినాఁడు. ఈజమదగ్ని మహాముని ప్రభావము వర్ణించుట కలవిలేనిదిగదా.

వీర—ప్రభూత్తమా ! అయ్యది యీతనిప్రభావమని దలంపరాదు అతనిచెంతనున్న సురభియను కామధేనువే సమస్తమును సమకూర్చెను.

కార్త—అట్టిసురభిమాత్రము సామాన్యులకు లభించునా? తపఃప్రభావము గలవారలకుఁగాని యట్టికామధేనువు లభింపదు.

వీర—అట్టి ధేనువు తమబోఁట్లకడ నుండదగునుఁగాని యాకలములఁ దినుచుఁ గాలంబుఁగడపు మౌనిజనులకేల?

కార్త—నిజము ! నిజము! కాని యదిమనకెట్లు లభించును.

వీర—ఆజమదగ్ని మహామునికడకు ననుఁబంపుడు. యాతనిప్రార్థించి యాధేనువును గొనివచ్చెదను.

కార్త — బహుయత్నలభ్యమైన యాధేనువును నీవడుగుటయే తడవుగా నీకొసఁగునని తలంచితివా !

వీర — విప్రులు ధనాశాపరులు గావున స్వర్ణమహాత్మ్యమున వారల లోబరచుకొనవచ్చును

కార్త — అరణ్యంబుల కందమూలాదికముల భక్షించుచు తపోనిరతులై యుండువారలకు ధనాశయుండునా?

వీర — దేవా పలుమాటలేల? వయిరెండుమార్గములు సరిపడకున్న దండింపమైన యాసురభిని దోఁచి కొనవచ్చెద సంశయింపక నన్నంపుడు.

కార్త — అట్లయిన పోయిరమ్ము.

వీరసేనుడు — చిత్తము (నిష్క్రమించును)

కార్త — అట్టిధేనువు నవశ్యముగా సాధింపవలయును. దండించియైన భూపాలకుఁడు తన దేశంబునగల జనులయొద్దనున్న సువస్తువులఁగైకొనవచ్చును. 'దండించి యాధేనువునుఁగైకొంటిమని పరశురాముఁడు యుద్ధమునకు సిద్ధపడునని దలంచెదను ఆయిన నాకేటిభీతి. ముల్లోకంబుల గడగడలాడింపగల మేటిమగండనైన నన్నెదిరించి యీపేదపాఱుఁడు నిల్వనేర్చునా? మొన్నమొన్న దేవేంద్రాదుల నిర్జించి వారలచే సమస్తోపచారములు జేయించుకొనుచున్న యారావణునంతవానినే పట్టి బంధించి యుంచితినిగదా ! ఇంక నీపరశురాముడా నను నెదుర్కొనజాలులు. ఈతఁ డొక్కఁడేగాదు. యీతనివంటి పేదపాఱులు పదివేవురు ప్రతిఘటించి నిలచిన నించుకేనియు భీతిల్లను. వారలనెల్ల జక్కాడి యాసురభిని గైకొందును.

(ప్రవేశము—వీరసేనుఁడు.)

వీర — మహారాజా ! జయము. జయము.

కా—ధేనువును గొనివచ్చితివా? యాజమదగ్ని యద్దానిని నడుగుటయే తడవుగా నర్పించెనా?

వీర—లేదు. లేదు. ఎన్నియోవిధముల బ్రతిమాలితిని కాని లాభమించుమంతయును గాన్పింపలేదు అంత నేనింక చేయునది లేక బలిమి నద్దానిని గొనివచ్చితిని.

(తెరలో) హైహయాధీశ్వరా ! రక్షింపుము-రక్షింపుము- ప్రమత్తులమై యుద్ధమునకు సిద్ధముగా లేని మనుష్యుల నీపరశురాముండెదిరించి వధించుచున్నాఁడు.

వీర—(తనలో) కార్యము మించివచ్చినది. పరశురాముని కోపమింతింతంతట చల్లారదు.

కా—సైనికులారా ! వెఱువకుఁడు మీమీ బలంబులజూపి యాతనినెటులైన నిర్జింపుఁడు సేనానాయకులారా !

ఉ. బాలుఁడు వెఱ్ఱిబ్రాహ్మణుఁడు • బ్రాహ్మణుకైవడినుంటమానిభూ
పాలురతోడ భూరిజయ • భవ్యులతోడ భయంబునక్క క
య్యాలకువచ్చినాఁడు మన • యందికఁ బాపములేదు లెండు లెం
డేలసహింపభూసురుని • నేయుఁడు వ్రేయుఁడు గూల్చుఁడీమ్మహీస్-

మంత్రిసత్తమా ! కార్యము మించివచ్చినది. రమ్ము సంగ్రామరంగమున కేగి- సేనలబురికొల్పివత్తము రమ్ము. (నిష్క్రమించుచున్.)

ద్వితీయరంగము.

పరశురాముఁడు కార్తవీర్యుఁడు.

పర—ఓరోరీ ! క్షత్రియకులాధమా ! పరమనిష్ఠాగరిష్ఠమై తపమాచరించుచు గాలయాపన మొనరించుచున్న విప్రులధనంబు లపహరింప నెంచితే దుర్మతీ రమ్ము-నిన్ని భీమసంగ్రామంబున కథావశేషునిగా నొనర్చి నీతోడివారలకు బుద్ధిజెప్పెద.

కా.—వెఱ్ఱిబ్రాహ్మణుఁడా ! యూరక యేల వదరెదవు. రణమున ప్రతిఘటించి నిలచి నన్ను నిర్జింపజాలువాఁడు లేఁడు.

పర—ఏమూ ! గర్వము—శాపదానబలంబులుఁగల్గిన భూసురులె నిన్ను సమయింపగలరు. దుర్మతీ యింతగర్వంబుగల నిన్నూరక విడువరాదు.

కా.—మేటిబలుఁడగు-త్రిలోకభువనంబుల నుత్తలబడజేసిన-మహావీరుఁడగు పంక్తికంధరుని యవస్థ నేమయ్యెనో వింటివా ! పెక్కువత్సరంబులు నా చెరసాలలో నివసించెను. అతనిశక్తియుక్తుల కన్న నధికంబగు శక్తియుక్తులున్న రమ్ము.

గీ. లోకములు మూఁడుగూడ క • ల్లోలమొంద
జేయుపంక్తికంధరుని శి • క్షించినట్టి
జెట్టి నగునన్ను మార్కొను • చేవయున్న
దురమునను నిల్చి జూపుమీ • తోర్బలంబు.

పర—ఛీ ! దుర్మతీ ! యుద్ధమునకు సిద్ధపడియుండుము. నేఁడు నిన్ను పరేతరాజనిలయంబున కంపినగాని రణరంగమును విడువ నొల్లను.

కా.—పాఱుఁడా ! వృథా వదరెదవేల? బ్రాహ్మణుల కుద్భవించియు-క్షత్రియోచితములగు వీరాలాపములనీవాడుట జూడ గడుంగడు వింతగానున్నది.

పర—ఓరీ ! నృపకీటకాధమా ! పూజనీయుల మగు మమ్మేమూలనాడ సాహసించితివా ! జన్మముచే బ్రాహ్మణుడనై శాపబలంబును ఈశ్వరవరప్రసాదమున క్షాత్రబలంబును బొందియున్నాను. యింకనైనను- నాక్షత్రియోచిత వీరాలాపములకుగల కారణ మెఱుకబడెనా !

కా—(చిఱునవ్వున) దత్తాత్రేయ వరప్రసాదలబ్ధుడైన యీ కార్తవీర్యు నిమోఘ నీశాపచాపబలంబులు— పనిజేయజాలవు,

పర...(కోపమున) రేదుర్మతీ ! (18)

కా— వెర్రిపారుడా ! నీ బెదరింపులకు భీతినొందువా రెవ్వరు నిచ్చట లేరు. యుద్ధమునకు సిద్ధపడి రమ్ము నీశాపచాపబలంబుల మంట గలపెద.

పర—ఓరీ ! నృపకులాధమా ! ఇంక కడతేరితివి'

(యుద్ధమొనరింతురు పరశురాముడు కార్తవీర్యుని బాహువులన్నిటిని ఖండించి పిమ్మట నేలకూల్చును.)

పర— దుర్నీతిపరుండగు నీతడు కడతేరెను. ఆవృత్తాంతము జనకున కెఱిగించి యాతనినిగూడ సంతసమొనగూర్తును.

(నిష్క్రమించును)

తృతీయరంగము- పర్ణశాల.

జమదగ్నియు- పరశురాముడును యుండగా తెరలేచును.]

జమ—కుమారా ! ఎంతకౄరకార్యమొనరించితివి. వర్ణాశ్రమకులాచారధర్మంబులు దప్పివర్తింపకుండ శాసించి భూవలయంబును బరిపాలించుచు-విపినాంతరాళంబుల పవనపర్ణాంబుభక్షులై వసింపుచున్న - మనబోంట్లకేకీడును బొరయకుండ రక్షించుచు సౌఖ్యమొనగూర్చుభూపాలుర వధించుటయే తగునని భావించితివా?

కం- కలవేల్పు లెల్లదమతమ
చెలువంబులు దెచ్చి రాజు • జేయుదు రకటా

బలువేల్పురాజు వానిం
జలమున నిర్మూలపోయి • జంపితివిపుత్రా!

పర—జనకా! క్షమింపుము. మనసురభిని బలిమినిగొనిపోయెనని యొ
క్కమునికుమారుఁడు చెప్పినంత నణచుకొనలేనంతటి క్రోధము
నన్నావేశించి యాతని వధింపజేసినది.

జమ—కుమారా! క్రోధమే సర్వనాశనమునకు మూలకారణము-
క్రోధముగల మానవుడెప్పటికిని స్థిరకీర్తి నార్జింపజాలడు. ఓర్పు
గలిగి యుండుటవలన సర్వకార్యముల సాధింపవచ్చును. మన
బోటులకు తాలిమియే ధర్మము.

కం. తాలిమి మనకును ధర్మము
తాలిమిమూలంబు మనకు • ధన్యత్వమునం
దాలిమిగలదని యీశుం
డేలించును బ్రహ్మపదము • నెల్లన్ మనలన్.

ఇంతియేగాక పద్మాసనంబున గూర్చుండి నిష్ఠాగరిష్ఠుండై తపమాచరిం
చినంత మాత్రమున నే మానవుఁడు పుణ్యలోకమునకుఁ బోవ
జాలఁడు. అరిషడ్వర్గంబుల జిక్కుబడక సర్వభూతంబుల సమ
దృష్టి నరయుచు తనకెవ్వఁడేని యెగ్గొనర్చినను నోర్చికొనియుం
డి సన్మార్గంబున నడచునో యాతఁడు పుణ్యలోకమును జేర
గల్గును.

కం. క్షమ గలిగిన సిరిగలుగును
క్షమగలిగిన వాణిగలుగు • సౌరప్రభయున్
క్షమగలుగుతోన గలుగును
క్షమగలిగిన మెచ్చుశౌరి • సదయుఁడుతండ్రీ.

క్షమగలిగినవానికి సిరిసంపదలు గలుగును క్షమగలిగివాఁడే జగదీ
శ్వరుని మెప్పొందఁదగువాఁడు క్షమారహితుఁడవై నీకపకార

మొసర్చి వాఁడని పట్టపు రాజును వధించితివి. సర్వశాస్త్రపారంగతుఁడగు విప్రపుంగవుని వధించుటయే మహాపాతకము బ్రాహ్మణుని జంపిన ఘోరపాపంబుకంటెను భూనాయకుని జంపిన పాపమధికము. గాన కార్తవీర్యార్జునుని జంపిన పాపపరిహారార్థమై తీర్థయాత్రకు వెడలిరమ్ము.

క. పట్టపురాజును జంపుట
కట్టలుకన్ విప్రుజంపు • కంటెను బాపం
బట్టిట్టనకను సీవీ
చెట్టసెడక తీర్థసేవ • సేయుము తనయా!

పర—(జనకుని యెదుట మోకరించి) జనకా! క్రోధరసాయత్త చిత్తుఁడనై యుక్తాయుక్తము లరయనేరక— "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" అను వాక్యమును దలఁపబోవక-స్వయంకృతాపరాధంబున-నేసంపాదించుకొనిన యీమహాపాతకంబునకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తము విధించిరి యీమహాపాతకము నిముష మాత్రమున పటాచంచలై పరువెత్తునట్లొనర్పగల-చక్కని మార్గమొక్కటి యుపదేశించి-యనుగ్రహించిరి. మహాదురిత పంకమధ్యంబున జిక్కుకొని యిటునటు గదలమెదల జాలని స్థితిలో నున్ననాకు-యిట్టితరుణోపాయ ముపదేశించిన న్ననుగ్రహించి నందులకివే నాశతసహస్ర వందనములు-ఇఁక నాకనుజ్ఞ యింపు యొక్కవత్సరములో పుణ్యనదీసదంబుల స్నానమాడి-పాప కళంకరహితుఁడనై-తమదర్శనమున కరుదెంచెద. ఆశీర్వదించి పంపుడు-బోయివచ్చెద.

జమ—కుమారా! పోయిరమ్ము. నేనును యనుష్ఠాన మాచరించఁబోయెద. (యిరువురును నిష్క్రమింప తెర వ్రాలును)

చతుర్థరంగము.

(మృతుండైన జమదగ్ని మహామునిపై బడియేడ్చుచు - రేణుక ప్రవేశించియుండగా తెఱలేచును.)

రేణు—నాథా! పలుకరేమి? తమపాద రాజీవములే గతియని నెమ్మది సర్వకాల సర్వావస్థల సంస్మరించుచు - తమతోడి దేలోక మనుకొని - యింకను - పదపద్మసేవ లొనర్పవలయునని యుత్సహించుచున్న నన్నిట్లధోగతి పాలొనర్చిదివికేగితిరా! ఇంక మనము ద్దుకుర్రలకు దిక్కెవ్వరు? - మన చిన్నికుమారుఁడగు పరశురాము నెవ్వరి కప్పగించిరి - అయ్యో! కడుపుదహించుకొని పోవున్నదే... అల్లనాడు రాత్ముండగు హైహయాధీశ్వరున కొసంగిన యాతిథ్యఫల మీవిధముగా మనలజుట్టుకొనినదా! పరశురామా! హాపరశురామా! నీవేయున్న యిట్టి యాపద తటస్థించి యుండదుగదా! నీవు కార్తవీర్యుని జంపితివనిక్రోధమున నీవూరలేసి తరియా హైహయులెల్ల గుమిగూడి యిచ్చటికరు దెంచి - తపోనిష్ఠాగరిష్టుఁడైయున్న నీజనకుని వధించినారు - పరశురామా! నాడు కార్తవీర్యుని జంపుటగాదు నేఁడు నాకెట్టిదుఃఖమొనగూర్చిన వారిని జక్కాడి - సంతసమొనగూర్పుము... అయ్యో! పరశురాముడేడీ! - ఏడీ (మూర్ఛిల్లును)

(ప్రవేశము: — పరశురాముఁడు)

పర—(అనుబంధము) నేడేలనోగాని పెక్కుదుర్నిమిత్తములు దోచుచున్నవి. ఎట్టివార్త వినవలసివచ్చునోగదా! (ముందుకునడచి రక్తమునుజూచి) ఇదేమి - ఈరక్తప్రవాహమేమి? (పరికించి) జనకా! (మూర్ఛిల్లును)

రేణు—(మూర్ఛదేరి పరశురాము నిగాంచి) తనయా! పరశురామా! వచ్చితివా. (మూర్ఛిల్లును)

పర—(మూర్ఛదేరి) అమ్మా!

రేణుక—కుమారా! గంటివా! నీజనకుని యవస్థ నీజనకుని హితులైన హైహయులొనర్చిన యుపకారము. తనుఁదండ్రిని సమరంబున మర్దించినందులకు నీజనకుని వారు తెదముట్టించిరి వైరులివకార్ణించుచు నా యెదుటనే యిట్టి యకృత్యమొనర్చిరి

పర—(ఉగ్రుఁడై మండిపడుచు) ఏమేమీ! యర్జునపుత్రులా! యిట్టి యకృత్యమొనర్చినది. కానిమ్ము వారలనెల్ల యీదినంబుననే మట్టుపెట్టెదను ఓరీ! దురాత్ములారా! మీకు మరణము సన్నిహితమైనదని తెలిసికొనుఁడు. ఒక్క యీ దురాత్ములనేగాక - నృపాలురు లేకుండునట్లెల్లర వధించి తీరెదను. మద్యమాంసంబుల కుత్తుకబంటిగా మెసవి భోగపరాయణులై దాము దినుచున్నదెల్ల ప్రజలకష్టార్జితమును మాటమరచి యుక్తాయుక్తములు విచారింపని భూపాలురుండిననేమి? లేకున్ననేమి? ఓరీ! రాజాధములారా! భూమిపై నొక్క మగపురుగైన లేకుండునట్లొనరించి నా జనకుఁడు స్వర్గమునకేగుట కనువగు సోపానములుగా మీశవములఁ బరచియుంచెదను. అమ్మా యూరడిల్లుము.

సీ. మాటవరుసకు నొకరాజ ♦ మాత్రుఁడేని
మిగులకుండంగ నెల్లర ♦ మృత్యువాత
ద్రోసి నాజనకునకు సం ♦ తోషమెసఁగ
తర్పణము జేతువారి ర ♦ క్తంబుతోడ.

జననీ నాకనుజ్ఞయిమ్ము.

రేణు—కుమారా! నీజనకుఁడు నన్నువిడచినందులకే చింతించుచున్న నన్ను విడచిపోయెదవా!

పర — అమ్మా ! భూపాలురఁ జక్కాడకున్న నాదుఃఖానలము చల్లా రదు

రేణు — కుమారా ! పోయిరమ్ము

పర — మహాప్రసాదము. (నిష్క్రమించుచుండ తెరవ్రాలును]

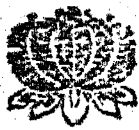
పరశురామావతారము

పంచమరంగము.

[ప్రవేశము:- పరశురాముఁడు.]

పర — మున్ను నాజననితోఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞాప్రకార మిర్వదొక్కమా ర్లీ ధరావలయంబునఁగల భూపాలురవధించితిని. భూభారముడిపి తిని. ఇంకనిచ్చోటనే నొనరింపవలసిన కార్యములన్నియు ముగిసి నవి. ఇంక నాజనకునకుఁ బుణ్యలోకములు ప్రాప్తించుట కొకయాగ మొనరించి నా బాహువిక్రమంబున నార్జించిన యీరాజ్యం బొక్కవిప్రునకొసంగి జనసంపర్క మిసుమంత యు లేని మహేంద్రపర్వతముపైఁ దపం బొనరించుకొనియెద.

[నిష్క్రమించును. తెరవ్రాలును]

శ్రీ

సంగీతవిష్ణులీలలు.

రామావతారము.

పర్ణశాల.

[సీతారామలక్ష్మణులు ప్రవేశించియుండగాఁ దెఱలేచును.]

రాము — అన్నా లక్ష్మణా!

చ. జనకునియాజ్ఞ మాళినిడి ♦ స్వాంతమునన్ బెగడొందకుండ యీ
వనములఁజేరి రక్కసుల ♦ బల్వురఁజంపి జయంబుగాంచి స
న్మునివరులిచ్చు దీవనలు ♦ మోదముతోఁ గొనినట్టి హర్షమే
మనముననుండదయ్యె గుణ ♦ మాన్యుఁడు తండ్రి దివంబు జేరుటన్-
ఇంతలోననే యింతయగునని యెన్నడైన సనుకొంటిమా!

సీ. పదునాల్గువర్షముల్ ♦ పదునాల్గునిమిషంబు
లట్లుకాలక్షేప ♦ మమర జేసి
తనకోర్కెలీడేర ♦ ననిమదిలోనకై
కమ్మమిగులసంత ♦ సమ్మునొంద
నిత్యసత్యవ్రత ♦ నియతాత్ముడౌతండ్రి
ఘనతరామోదంబు ♦ గనుచునుండ
ప్రజలెల్లమారామ ♦ భద్రుడేంతెంచెమా
భాగ్యమేమనిజూడ ♦ వచ్చుచుండ

గురువరేణ్యుడు సన్మౌని • వరులతోడ
వడిగజను దెంచిదీవన • లిడుచునుండ
నాపురంబును జేరనున్న • నాదుకోర్కె
హాస్వప్నమైపోయెబ్రతుకెందు • కక్కటకట

సీత—నాథా ! మామగా రదృష్టవంతులు। అరువదివేలవత్సరము లఖండవైభవంబుతో భూమండలంబెల్ల బరిపాలించి గణింపరాని యశోలక్ష్మినార్జించి విష్ణ్వంశసంభూతులరగు మిమ్ముపుత్రులుగా బడసి నేటికి విధిప్రేరణముచేదివం బలంకరించిరి. అట్టివారి మరణమునుగూర్చి మనము సంతసింపవలయును. కాని కలిగిన సంతానములో నొక్కడైన కడదినంబున దగ్గర లేకునికిమాత్రమే గాఢవిషాదమున కెడమిచ్చుచున్నది.

రాము—కల్యాణీ ! నీవనినది నిక్కవము కన్నతండ్రిని పిడికెడు బుగ్గిసేయు నదృష్టము దురదృష్టవంతులమగు మాకు లేకున్నమానె యీ కాలమునకు భరతశత్రుఘ్ను లిరువురుకూడ లేక పోవలయునా?

లక్ష్మ— అగ్రజా ! గతించినదానికై వగచుచు గూర్చుండిన మనకు మిగుల బ్రమాదమురాగలదని శంకించుచున్నాను. కారణమేమందురా ! అదుగో యాచాయ దిలకింపుడు. ఆవచ్చెడి జవ్వని యెవ్వతెయైయుండనోపును. ఇదిమహారణ్యముగదా ! మానికాంత లీతీరున శృంగారదేవతలవోలె నుండరుగదా ! ఇట్టి నవనవాంగకోమలు లీప్రాంతమున కిట్లొంటరిగ రాజాలరుగదా ! అట్టియెడ సీతరమణీమణి మనమున నెట్టిభయమును లేక-యాత్మరక్షణమునకొక యాయుధమైనను లేక- యెట్లిచ్చటికి రాగలిగియుండును. ఇదేదియో రాక్షసమాయగా నుండ నోపునని నాతలంపు.

(ప్రవేశము: శూర్పణఖ)

శూ—[తనలో] మునులు జెప్పిన రామలక్ష్మణులు వీరై యుందురు. నా కుమారుని దసుపట్టబెట్టుకొన మునిముచ్చులవోలె కూర్చుండిరి. ఈక్షణమున వీరలపైబడి పచ్చిపక్క "కటకట" నకొరికి నట్లే యిరువురనుగొరికి నా దుఃఖానలమును జల్లార్చుకొనియెదను. [సమీపించి పరికించిచూచి] ఎంతసుందరాకారులు-వీరల జక్కదనము జూడగా-చెక్కు ముద్దులిడుకొనవలయునను మోహ మోదయించుచున్నది. వీరిలో నొక్కని జేరదీసితినా-నాజన్మసార్థకమగును. [యింకను సమీపించి] సుకుమారులారా! మీరెవ్వరు.

లక్ష్మ—అవ్వసీ! తండ్రియానతిచే నరణ్యావాసమొనరింపవచ్చిన శ్రీరామచంద్రుడతడు నేనాతనితో గూడ నరుదెంచి యాతనికి వలయు పరిచర్య సేయుచుందును నన్ను లక్ష్మణుడందురు, నీ వెవ్వతెవు. ఇట్లొంటరిగ నిమ్మహారణ్యంబున నేలదిరిమ్మరుచుంటివి.

శూర్ప...(రామునితో) మారసుకుమారసుందరా! లోకపాలకుల మని మేటి బిరుదములగన్న యింద్రాదుల బెక్కుమార్లు రణరంగమందు జితోస్మియనిపించిన లంకాధినాథుడగు రావణుని సోదరిని ఇంక నావచ్చినపని వినుము మునులవలన నీవు సుందరుడవనివిని నాజన్మము సార్థకపరచుకొనవలయునని యిట్లరుదెంచితిని నన్ను జేబట్టి యాదరింపుము.

తే— వలచివరియించుకొన్న దం ♦ పతుల సౌఖ్య
మంతు దరిలేనివారాసి ♦ యట్టులుండు
రసికవరునకేబ్రాసి ప్రే ♦ యసిలభింప
బెరుగు వడ్లనుగలిపిన ♦ విధముదనరు

నీకీమెతో సహవాసము నేఁజెప్పిన రెండువవిధమున నున్నదిగావున నన్ను జేకొనుము. సతియుండగా నీవేలనందువేమో వినుము, యీమెవలన బాధలేకుండ మ్రింగివేసెదను

సీత—నాథా! ఖూమర్తి సిగ్గువిడియములవిడచి రాక్షసకృత్యములకు వన్నెవెట్టుచట్టుగా మాట్లాడుచున్నది.

రాము—సుందరీ! నీవంతశ్రమపడనేల? నామాట యటుంచుము. ప్రస్తుతము మా మఱదలు చెంత లేకునికి గష్టించుచున్న నా తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునివరింపుము.

శూ—ఛీ! ఛీ! ఏమంటివి! నిన్ను మనసారవలచి ప్రేమించినకాంతను తృప్తిపరుపలేక పరుని యొద్దకుఁ బొమ్మనుచుంటివా! యిది యేనా! నీమగతనము. ఇట్టివాడవగు నీతో నాకేమిపని (లక్ష్మణునితో) లక్ష్మణా! నీవంగీకరింతుననుము. (సమీపించును)

లక్ష్మ—(దూరమునకేగి) తాళు. తాళు.

గీ. పెద్దవాఁడగు రాముని • విడచి వారి
దాసు వరియించి దాసివై • దనరగలవె
యతని నేఁగోరి వరియించి • నట్టులైన
వారితో బాటు నీకు స • పర్య జేతు.

ఈయంశము నీమది నాలోచించుకొనుము.

శూ—కొఅమాలిన యొక్క మగపురుషునకై దాసిని కాజాలను. రామా! పెక్కుమాటలేల నన్ను పరిగ్రహింతువా! పరిత్యజింతువా!

రాము—(అపవారించి) సోదరా! యీమెకు బుద్ధిసెప్పుము (ప్రకాశముగ) శూర్పణఖా! నాసోదరుడే నీకు సుఖకరమగుమార్గము నుపదేశించును.

శూ—అదేనాథ, గావలసినది రమ్మా మార్గముపదేశింపుము.
(శూర్పణఖ లక్ష్మణుఁడు నిష్క్రమింతురు.)

[పునఃప్రవేశము.—లక్ష్మణుఁడు].

లక్ష్మ—అగ్రజా! ఆదురాత్మురాలి ముక్కుచెవులు గోసి వికృతాకారిణిఁజేసివచ్చితిని.

రాము—విరుద్ధపు గోర్కెల గోరువారల కయ్యది తగినశిక్షయే...
(తెరలోకలకలము) ఏమాకలకలము (ముందునటుజూచి) పెక్కురు రాక్షసులరుదెంచుచున్నారు. వారివెంట శూర్పణఖ గూడనున్నట్లున్నదే (జూచి) అగునగును. ఏరెలరా మొసరాథ మాలించి మనల బరిమార్పుటకై వచ్చుచున్నట్లు ... లక్ష్మణా! ఆబాలాసనముమకొనుము నేపోయి వారలరూపుమాపి వచ్చెద మీరావదినెను జాగరూకతతో నరయుచుండుము.

(కార్ముకమందుకొని నిష్క్రమించి రెండవప్రక్కనుండి ప్రవేశించును)

సీత—(ఎదురేగి) నాథా! రాక్షసులెల్లఁ గథావశేషులైరిగదా!

రాము—కొందఱు మాత్రము భీతిల్లి పరువులిడిరి. పెక్కురురక్కసులు భూదేవికి బలియైరి. నాయకులగు ఖరదూషణు లసువులనూ మడసిరి.

(తెరలో)

శూ—ఖరదూషణాదులు సులభముగ నీచే పడిరని సంతసింపకుము నాసోదరుఁడగు రావణునితోఁ జెప్పి మీకు దగినంత పరాభవ మొనర్పక నిదురింపను. యాహారముఁ గొనను.

లక్ష్మ—ఓసీ! పోవే నీబెదరింపులకు భీతిల్లువా రెవ్వరు!

సీత—ఇయ్యది కారణంబుగ ముందేమేని ప్రమాదములు గలుగునని భీతి జనించుచున్నది.

రాము—కల్యాణీ! భీతిల్లకుము లక్ష్మణా! కాలోచితకృత్యములఁ దీర్చుకొనుటకు వేళయైనది. లోనికేగుదము రండు.

(నిష్క్రమించుదురు)

తెర వ్రాలును.

ద్వితీయరంగము.

పర్ణశాల.

(సీతారాములు ప్రవేశించియుండ తెర లేచును.)

రాము—కల్యాణీ! నీవు నాచెంతనుండుటఁ జేసి యరణ్యావాస క్లేశమి సుమంతయుఁ దోపకున్నది. అభ్యాసవశమున నరణ్యావాసమే సుఖముగా నున్నది.

సీత—ఏమిసుఖము. ఎప్పుడేరక్కసుని మూలమున నెట్టి యిక్కట్లు వాటిల్లునోయని భీతిల్లుచునే యుందును.

రాము—భీరులారా! ఈపరిసరమున గల రక్కసులందఱును పరలోకము కేగిరి. మనచేఁ బరాభవింపబడిన శూర్పణఖ యొందో భీతితోఁ నణగిమణగి యున్నది.

(ప్రవేశము—లక్ష్మణుడు.)

లక్ష్మ—అగ్రజా! ఫలపుష్పాదుల దెచ్చి పర్ణశాలయం దుంచివచ్చితిని.

సీత—నాథా! అల్లదే! అచాయజూడుడు. ఆబంగారులేడిని. అదే చెంగుచెంగున మఱి యాలతాకుంజము చెంగట దాటుచున్నది. అయ్యది నాచెంగట నున్న జెలికత్తియలు లేనిలోపము దీరగలదు. అద్దానిని దెచ్చి యొసంగరా? (19)

రాము—ప్రియా ! అటులయిన గొనివచ్చెద.

లక్ష్మ అగ్రజా ! వలదు వలదు ! ఎక్కడనైన బంగారు లేడి యుండునా? మనల మోసగింప నెవ్వడో యీరూపమున వచ్చియుండునో యని యూహించుచున్నాడను.

రాము—లక్ష్మణా ! నీవనినట్లుగా రక్కసుడైన బరిమార్చెద లేకున్న భూజాతకోర్కెం దీర్చెద రెండును మన కవశ్యాచరణీయములే గదా ! నీవదినెను జాగరూకతతో జూచుచుండుము. పోయివచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

సీత—(రాముని పరికించునటుల నటించుచు, ఆపసిడిమృగమును బట్టుకొనుటకై యెంతశ్రమ పడుచుండిరి . అయ్యయ్యో! నిష్కారణముగా నాథుని నలయించిన దాననైతినే!.....ఏమిది - లేడియు మీాయన్నగారుంగూడ గాన్పించుటలేదు. లక్ష్మణా ! పరికింపుము.

(తెరలో) లక్ష్మ ! రమ్ము ! రమ్ము !!

సీత—(భయప్రకంపితయై) లక్ష్మణా ! వింటివా ! మీాయన్నగారియార్తనాదము త్వరితముగా, నాతనికి సహాయమొనరింపంబొమ్ము కదలుము ఇంకను యిచ్చటనే యుంటివా?

లక్ష్మ—అమ్మా ! జగదేకవీరుండగు శ్రీరామచంద్రునకెన్నటికైన నాపద కలుగునే- జననీ! సందేహింతువే? అన్నగారి పరాక్రమమహిమాప్రమాత్ర మెఱుంగవా? అంతియెగాక- ఆయార్తనాదము సోదరునిదైనట్లు దోచదు. రక్కసుడెవ్వడో యట్లరచియుండును.

సీత—నిన్నటిదనుక నామాటలు శిరసావహించు నీవు-నేడేల నా పలుకులయెడ నాదరముంచకుంటివి. కష్టదశయందున్న యగ్రజుని యార్తనాద మాలించియు పోకున్న నినుజూడ నేము

నీకెద్దియో విపరీతబుద్ధి బుట్టియున్నదని తోచుచున్నది......
(ఆలోచించి) తెలిసెను నీదురాత్మకగ్రపుటాలోచనను. రాముడు
పరలోకమునకేగిన నన్నుపరిగ్రహింపవలయుననిదలంచితివా !
దుర్మతీ! జీవనమునైన విడతునుగాని నీకుమాత్రము వశవర్తి
రాలనుగాను......ఎక్కడిసోదరులు. ఒక్కసోదరుడు రాజ్యమ
పహరించెను. వేరొక్కడు భార్యనపహరింప దలచుచుండెను.

లక్ష్మ—జననీ! కఠోరవాక్యములాడెద వేల? అన్నయానతినతిక్రమించి
వర్తింపభీతిల్లుచుంటిని. నిన్నిచ్చట నొంటరిగా దిగవిడచి చనిన
నేమాపదయైన కల్గునేమోయని భీతిల్లుచుంటిని. కాని నీకఠో
రవాక్యముల విని సహింపజాలకుంటిని. జాగరూకతతో నుం
డుము. పోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము:- రావణుడు.)

రావ—(తనలో) ఏమీ లతాతన్వి సౌందర్యము. ఇట్టిత్రిజగన్మోహిని
నెందును జూచియుండలేదు. ఈమెను నాయర్ధాంగిగా జేసి
కొనిన నాజన్మ సార్థకమగును. (20)

సీత — మునీంద్రా! నమస్కారము.

రావ—మనోవాంఛితఫలసిద్ధిరస్తు లతామణీ నీవెవ్వరు- నీనాథు
డెవ్వడు. నీసుందరాకారం బీయడవి పాల్జేయుచుంటి వేల?

సీత—మునీంద్రా! మామామగారగు దశరథేశ్వరుని పంపున వన
వాసమొనరింపవచ్చిన నాపతితో నరుదెంచితిని. నావి
భుడును- మఱిదియు నరణ్యముల కేగిరి వారివచ్చును కాల
దికాలంబున నరుదెంచి తగుకీతిని సత్కరింతురు అంతవఱకీ
యాసనమున గూర్చుండుడు.

రావ—తరుణీమణీ! నివృత్తాంత మెఱింగించితి నిక నావృత్తాంతము

గూడ వినుము కమలభవుండు నాపితామహుండు- జగద్విఖ్యాతుఁడగు విశ్రవసుండు నాజనకుఁడు- స్వర్ణవికారమైన లంకాపురంబు నివాసము- ముల్లోకంబు లొక్కపెట్టున నాక్రమింపజాలిన దైత్యవల్లభుడను రావణుఁడనువాడను. ఇంక నావచ్చిన పనివినుము లోకంబులనెల్ల నిపు చక్కని దానవని శూర్పణఖచే విని- విరహాభరంబున ధైర్యంబుడిల్లవోవ మన్మథపీడితుడనై యిట్లుగదెంచితిని-నన్ను జేకొనుము- లంకారాజ్యమునకు నిన్నధికారిణిగా నొనర్చి నికనుసన్నల మెలగుచుండెదను.

సీత—ఛీ! దురాత్మా! యించుక తాళుము నా విభుఁ డరుదెంచినంత నే నిను జక్రాది ముక్తికాంతకు నిఁకర్పింతును. (21)

రావ—తన్వీమణీ! నీవంగీకరింపకున్న బలిమినైన గొనిపోయెదను. ఇంతకును నిపు నా నిజరూపమును జూడకుండుటచే నట్లనుచుంటివి. ఇదే చూడుము నానిజరూపము- (అని నిజరూపము దాల్చును.)

సీత-రామభద్రా! హా రామభద్రా! (మూర్ఛిల్లును)

తృతీయరంగము--యుద్ధభూమి-

(ప్రవేశము అంగదుఁడు)

అంగదు-(శ్రీరామచంద్రుని బాహుపరాక్రమము వర్ణింప నెవ్వనితరము- ముల్లోకంబుల నొక్కపెట్టున నిర్మూలింపజాలిన బలుఁడగు కుంభకర్ణుని నొక్కనిముసమున గూలనేసెను- అతికాయుండాదిగాగల వీరులెల్లరును గతించుటచేతను కుంభకర్ణుఁడు కుంభినిపై గూలుటచేతను రావణుడిప్పుడు రెక్కలుతెగినపక్షివోలె నిస్సహాయుఁడై యున్నాఁడు. ఇట్లయినను వెనుకంజయిడక యింకను

మాశ్రీ రామభద్రుని జయింపవలయుననియే యత్నురాత్ముఁడు యత్నించుచున్నాఁడు అతనిప్పుడల కొంతయును మెచ్చ వచ్చునను.

(తెరలో) అంగదా ! ఎచ్చటనున్నావు.

అంగ—విభీషణా ! ఇటురమ్ము.

(ప్రవేశము విభీషణుఁడు.)

అంగ—విభీషణా ! విశేషములేమి? నాకొఱకై వెదకుచుంటి వేల?

విభీ—ఓయీ ! కార్యము మించివచ్చుచున్నది. శుక్రాచార్య మతంబున నాసోదరుండిప్పుడు పాతాళహోమము మాచరించుచున్నాడట అయ్యది నిర్విఘ్నముగా నెఱవేరిన నాతని జయించుట దుర్ఘటము మల మెట్లయిన నద్దానికి విఘ్న మాపాదింపవలెను.

అంగ—సిద్ధముగా నుంటిని. కాని కార్యసాధనోపాయము దోచుట లేదు.

విభీ—గొప్పపరాభవమును జూచినగాని యాతఁడు నిష్ఠనుండి లేవజాలఁడు. కావున నీవాతని యంతఃపురంబునకుఁబోయి యాతనిభార్యను చెఱగొని యాతని యెదుటఁ బరాభవింపగడకుము.

అంగ—పాపము శమించుగాక పాపము శమించుగాక. విభీషణా ! నన్నిట్టి నీచకార్యమున కేలనియోగించెదవు.

విభీ—అంగదా ! నిన్నట్టి నీచకార్యములకు నియోగింతునా! ఇందొక్క రహస్యమున్న దాలింపుము. నీవు వాలికి మండోదరియందు బుట్టితివి కావున నీవామెనంటిన దోషములేదు. అందునను పరమాత్మస్వరూపుఁడగు శ్రీరాముకాజ్ఞ మెట్టిపనియైనను యొనరింపవలయును. ఇంతకును మరొక్కఁడీకార్యమును నిర్వహింపఁజాలఁడు.

అంగ—మంచిది అవశ్యమాతని హోమమునకు విఘ్నమాపాదించి వచ్చెదను.

విభీ—రమ్ము! శ్రీరామచంద్రునికడ ననుజ్ఞగొని తత్కార్యమును సాధింపబోవచ్చును. (నిష్క్రు)

తెర వ్రాలును.

తురీయరంగము.

(రావణుడు దీక్షతో హోమము జేయుచుండగా మండోదరి నిద్రించు నంగదుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

అంగ—ఓనక్తంచరాధమా! అమితబలుండగు సోదరుడు పడినను శౌర్యశాలియగు సుతుండు గూలినను మూలబలంబులెల్ల నాశనమైనను పట్టుదలవీడక నిట్లింకను హోమమాచరించుచుంటివేల? అప్తులను బంధులను సుతులను గోలుపోయి జనశూన్యమగు రాజ్యము నింకను పరిపాలింప వలయునని దలంచితివా? యిదే చూడుము.

సీ. మున్ను శ్రీరాము నెటులనో • మోసగించి
యవనిజాతను గైకొంటి • వంతెగాని
నేడు బాహువిక్రమమున • నిదుసతిని
బట్టితెచ్చితి చూడుమో • పంక్తికంఠ.

మాయాకృత్యవిశారదుండైన మారీచు సహాయమున భూజాతను దొంగిలించి తెచ్చితివిగాని నేను నిభటులెల్ల మ్రాన్పడి చూచుచుండ బాహుబలంబున గొనివచ్చితిని పరాక్రమమున్న బలమున్న శౌర్యమున్న రమ్ము నాతో బోరొనర్చి నిభార్యను సంరక్షించుకొనుము. లెమ్ము త్వరపడుము. నిజభార్యను సంర

క్షించుకొనఁ నేరవి నీకీపాతాళహోమ మెందులకు పరకాంతా కర్షణా ప్రయత్నమెందులకు లెమ్ము.

మండో—ప్రాణేశ్వరా! నిశ్చింతమై యొక్క వనచరుండు నీభార్యను పరాభవించుచుండ చూచుచు నూరకుందువా? అప్రయోజకుని కిది నీభార్య నొకలు గొనిపోయి పరాభవించుచుండ నూరకుందువా? పగవానిచేబడిన నా దెసచూడ వేల? వీనినేల వధింపవు. కోరవిచే తలగోకికొనినట్లు సీతామహాసాధ్విని గొని తెచ్చితివి. లంక కిట్టిచేటొనగూర్చితివి. కుమారుని సోదరుని జావుకొంటివి. నిజభార్యాపరాభవమును కండ్లారగాంచుచుంటివి-జీవితేశ్వరా! యిట్లూరకుండుట నీకుదగునా?

రావ—(తనలో) సర్వనాశనమైనది. (లేచి ప్రకాశముగ) దురాత్ములారా! చచ్చితిరి దేకాచుకొనుడు. (బాణముల విడుచును.)

అంగ—(తనలో) చేయవలసిన కార్యము నిర్విఘ్నముగా ననుకొనిన రీతిగా జరిగినది (నిష్క్రమించును.)

మం—(సమీపించి నాథా నాతుదిపల్కు లాలింపుడు విష్ణుస్వరూపుండగు నమ్మహాత్మునితో బోరి జయించుట దుర్లభము. ఇంకనైన నాపల్కులాలించి సీతామహాసాధ్విని రామచంద్రుని కర్పింపుడు. యాతని శరణు వేడుడు.

రావ—ప్రియా! నీపల్కులు నాకు రుచింపవు. ఏలనందువా వినుము

సీ. ఎఱుగుదును నేను రాముఁడే • హరియటంచు
యాతనిచే నాకు చావు స • త్యంబటంచు
పూర్ణముగ నేనెఱింగియే • పోవుచుంటి
ముక్తికాంతను క్షణములో • బొందుకొఱకు.

నాయొనర్చుచున్న యీహోమవిధ్వంసము గూడ నామరణమునే సూ

చింపుచున్నది. గెలిచిన కాంతామణిని గెలువకున్న ముక్తికాంతను వరింపగలను పోమ్ము. నీవు మాకు నీతులుపదేశింపవలసినకాలమురాలేదు.

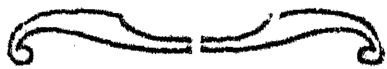
మండో—నాథా వలదు. వలదు. హా! (మూర్ఛిల్లును)

రావ—(తనలో) ప్రేమపాశ మిప్పటికి ద్రెంపుకొంటిని. రణభూమికేగెద. (నిష్క్రమించును.)

తెరవ్రాలును.

పంచమరంగము-యుద్ధభూమి.

(ప్రవేశము శ్రీరాముఁడు విభీషణుఁడు.)

శ్రీరా—ఓయీ! విభీషణా! ఇదేమియో మాయగానున్నది. ఎన్నిమార్లు ద్రుంచినను శిరంబులు మరల నుద్భవించు చున్నవి

గీ. తలలుచేతులుద్రుంచి దో • ర్బలముజూపి
విసివితినిగాని బ్రత్యర్థి • హీనమైన
గాసినొందడు యింక నే • కరణినీని
ద్రుంచుటెట్లులో మదిలోన • దోపదయ్యె.

విభీ—స్వామీ! చతురానన వరప్రసాదమున వీనినాభియం దమృతము కుండలాకృతినున్నది. అయ్యది కారణంబున దలలుచేతులు తెగియు మరల నుద్భవించుచున్నవి కావున నాభిఁ ద్రుంపుటకు యత్నింపుము

[ప్రవేశము—రావణుడు]

రావ—విభీషణా! ఎంత జేసితివి! నారహస్యములన్నియు నెఱింగించితివా? యింటిగుట్టుదెల్పి లంకకు జేటొనఁగూర్చెదవా? రామా!

ఈశరమును దప్పించుకొనజాలవు యీ యస్త్రమున నిటో
నేనో గూలవలయును (శరము విడచును)

రాముడు—(తప్పించుకొని) శరసంధానమన్న సామాన్యముగ నెంచి
తివా? యింక నాయస్త్రప్రభావమును జూడుము

మ. చపలత్వంబునడాగి హేమమృగముం • సంప్రీతి బుట్టించుటో
కపటబ్రాహ్మణమూర్తిపై యబలనా • కాంతారమధ్యంబునం
దపలాపించుటయో మదీయశిత ది • వ్యామోఘ బాణాగ్ని సం
తపనంబేగతి నోర్చువాడవు దురం • తుం బొంతయుం రావణా!

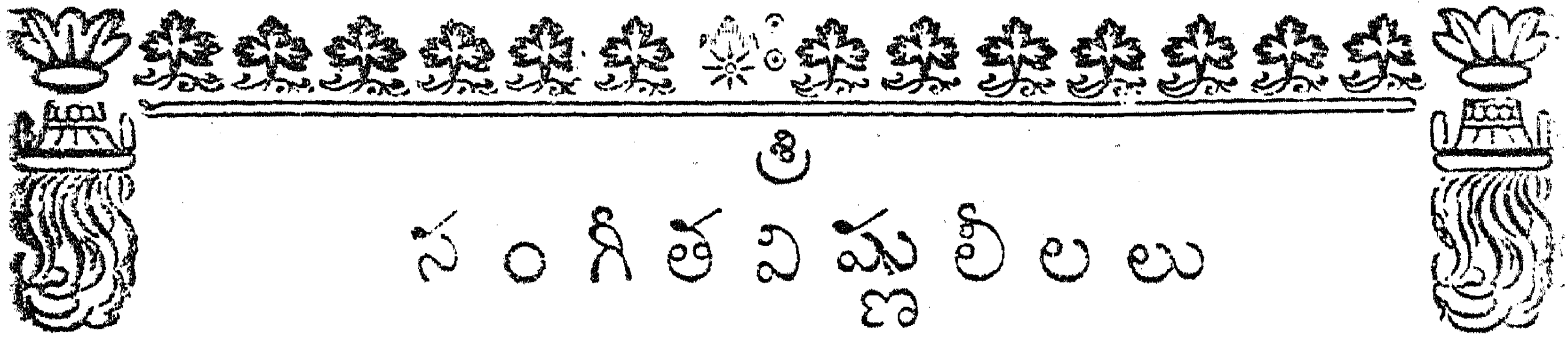
(శరమును విడుచును)

రావ—శివ-శివ! శి-వ_శి-వ—(చనిపోవును)

రామ:—దుష్టసంహారమైనది యింక నారాక కాంక్షించువారలకు
ముదము గలుగజేసెదను (నిష్క్రమించును)

తెర వ్రాలును.

శ్రీ సంగీత విష్ణులీలలు

కృష్ణావతారము.

ప్రథమరంగము.

[ప్రవేశము—చంపక నీలవేణి రాధ కమల]

రాధ—చంపకా! బాలకృష్ణుని చర్యలన్నియును నద్భుతముగానున్నవి. చంటిపాపడై చను గుడుపవచ్చిన పూతన యనురక్కసి నుక్కడంచెను. తృణావర్తాముల యమలోకంబున కనిపెను. యీతని చర్యలన్నియునుఁ గడుంగడు జోద్యంబులయ్యెడి

చంపక—ఇట్టి యమానుషకృత్యంబు లాచరించుటకు జాలినపూరుషు డెవ్వడు ఈతడు నిక్కముగా దేవాంశసంభూతుడగును

కమల—అయిననేమి, యింత దుండగీడుతనమా!

నీల—దేవాంశసంభూతుఁడని మీకుదోచినచో యీయిండ్లగల పాలుపెరుగులన్నియు నాతనికి సమర్పించుడు సామంతులు గనుక మీరట్లుచేయగలరు కాని మాబోంట్లట్లాచరింప లేరుకదా!

కమల—ఓసీ నీపాలుపెరుగులు పాడుగాను! గోపబాలురతో గూడి చెప్పుటకు సిగ్గగుపనుఁ గూడ జేయుచున్నాడు బాలుడని

మన్నించి యూరకొందుమన్న యాతని యల్లరిచేష్టలు సహింపనీయకున్నవి.

నీల—రమ్మా యశోదమ్మగారివద్దకేగి యాతని కొంటెపను లన్నియును జెప్పి శిక్షింపఁ జేతము. (తొందరపడి కమలను లాగును)

రాధ—ఏమే! నీకంతతొందర మేమును. మీతో నరుదెంచెదము మాపాలుపెరుగుల నొక్క నాఁడేని మిగుల్చుటలేదు. యీవృత్తాంతమాయశోదమ్మతో జెప్పవలయుననియే బయలు దేరితిమి

కమల—అట్లైన రండు పొద్దుపోవుచున్నది.

చంపక—నడువుడు. (పరిక్రమింపగా తెఱలేచును.)

(ప్రవేశము-యశోద)

యశో—ఏమే చంపకా! గుమిగూడి నల్వురును-యిట్లరుదెంచిరి-రాకరాక వచ్చితిరి గూర్చుండుడు

చం—ఏమున్నది బాలకృష్ణుని యల్లరిపను లంతకంత కధికమగు చున్నవి. పాలుపెరుగుల నొక్కదినమునైన మఱువఁడిదననీయఁడు.

నీల—పాలుపెరుగులేకాదు! మీగడ- వెన్న- నేయి- కంటికగుపడనీయఁడు- వెన్నదినుచుండ నెవ్వరినైనగాంచి యడ్డువచ్చిన- దిట్టి జిక్కులబెట్టి చిక్కక తనదారిని బోవును-

రాధ—యశోదా! ఏమిచెప్పుదును మీకృష్ణుని చర్యలు.

క. మగువా నీకొమరుఁడు మా
మగవారటువోవఁజూచి • మంతనమునకుఁ
దగజేరి పొందనడిగెన
జగముల మున్నిట్టి శిశువు • చదువంబడెనే.

కమల—తల్లీ మీకృష్ణుని దుండగముల వర్ణింప నేరి తరము-మాకు మార్తె జలకము లాడుచుండ నట కేతెంచి సమీపమునను న్న వలువనుకొని పరుగులిడెను.

క. చేబంతి తప్పిబడెనని
ప్రాబల్యముతోడవచ్చి • భవనము వెనుకన్
మాబిడ్డ జలకమాడగ
నీబిడ్డడు వలువఁదెచ్చె • నెలతుకతగునే?

చంపక — తల్లీ ! ఏమని విన్నవింతుఁను

క. వెన్నదినగఁ బోడగనిమా
పిన్నదియడ్డంబువచ్చి • పిరిదికిఁదివియన్
జన్నొడసిపట్టిజీరెను
జిన్నికుమారుండె యతఁడు • శీతాంశుముఖీ !

కమ —

క. కడులచ్చి కలిగెనేనిం
గుడుతురు గట్టుదురుగాక • కొడుకులనగుచున్
బడుగులవాడలపైఁ బడ
విడుతురె రాకాంతలెందు • విమలేందుముఖీ !

యశో — ఏమేమో ! మావానిమీఁద నేరములు జెప్పెదరు. కాని నాకుమారు డెప్పుడును నిట్టియల్లరి చిల్లరిపనులకుఁ బోవడు — మాకృష్ణుడునన్ను విడచి యొక్కనిముసమైన నుండడు.

తే. గీ. అన్య మెఱుఁగఁడు తనయుంత : నాముచుంచు
మంచివాఁడీతఁ డొగ్గులు • మానరమ్మ
రామలార త్రిలోకాభి • రామలార
తల్లులార గుణవతీమ • తల్లులార.

మీరందఱే వచ్చి యిట్లు చెప్పుటచే మీరందఱును గుమిగూడి యాలోచించుకొని యిట్టినేరములు మావానిపై మోపుచుండిరి.

నీల — అమ్మా నిక్కమే వచించెదము. నీవు నీకుమారుని క్రిమశి...

లో నుండకున్న మేమీపురంబున కాపురముండలేము.

క. ఓయమ్మ నీకుమారుఁడు
మాయిండ్లను పాలుపెరుగు • మననీకన్నా
పోయెద మెక్కడికైనను
మాయన్నల సురభులాన • మంజులవాణీ!

యశో—కమలా! నీలవేణీ! మావానిపై నలుగకుడు-కృష్ణునితగి
నట్లు మందలించి బుద్ధిసెప్పెదను యిప్పటికేగుఁడు.

కమ—మంచిది. (గోపికలు నిష్క్రమింతురు)

యశో—నాకనులముందటనే యెల్లప్పు డాడుచుండును. అట్టికృష్ణుఁ
డెటు గోపికల నగచాట్లబెట్టియుండును ఏమో! ఏసమయ
ముననో నాకనుగప్పి సందుచేసుకొనిపోయి యల్లరిసేసి యుం
డును. లేకున్నచో వారు నాతో నేల యీరీతిజెప్పుదురు.

(ప్రవేశము:—కృష్ణుడు, బలరాముడు, గోపాలుడు)

గోపాలు—అత్తా! చూచేవా! కిట్టయ్యబావేంజేసేడో-

యశోద—యేమిచేసినాడు.

కృ—(చెప్పవలదని బెదరించుచున్నాడు.)

గోపాలు—అదుగో! అదుగో! చెప్పితే కొడతానంటున్నాడు నేను
చెప్పను. నీవులేనప్పుడు నన్ను చావగొడతాడు.

యశో—బలరామా! నీవుజెప్పుము.

గోపా—నేనే చెపుతాను మేమాడుకుంటూ యుండగానే-యొకచోట
పెద్దగొయ్యతీసి-మన్నుముద్దలు-ముద్దలుగా దీసికొని—

కృ—(బెదరించును)

గో—నీబెదరింపులకు-నాకుభయములేదు-అత్తా! చెప్పితే నమ్ముతా
వో? లేదో ఆమట్టిముద్దలు-గుటుకు గుటుకు-మింగేశాడు వద్దు

వద్దంటే నామాటవినక నన్నుతిట్టి మన్నంటే నాకిష్టమని యింకా పెద్దముద్దలుతీసి మింగేడు

యశో—బలరామా! నీవాతని వారింపలేదా!

బల—(తనలో) పరాత్పరుని మహిమ నెఱుగవా నీవ్వాడు. (ప్రకాశముగ) తినవద్దని జెప్పితిని.

యశో—ఏమిరా! కృష్ణా! నీమండగను లెక్కవయగుచున్నవి. గోపిక లందఱును నీపై నేమేమో నేరములజెప్పిపోయిరి. నేడు నీ యన్నయును యీబాలురును మన్నుదినుచుంటివని జెప్పుచున్నారు. మన్నేల భక్షించెదవు.

క. మన్నేటికి భక్షించెదు
సున్నియమము లేలనివ్వు • మన్నింపవు ని
యన్నయు సఖులును జెప్పెద
రన్నా మన్నేలమఱి ప • దార్థములేదే.

కృ—(తల్లిదగ్గర కేగి) అమ్మా! నామాటలాలించుము. నేనెన్నడును మన్నుదినలేదు. మన్నుదినుటకు వెఱ్ఱివాడనా! వీరిరువురకును నీవు నిన్న నాకు పెట్టినవెన్న పెట్టలేదనుకోపమున నీతో నిట్లు జెప్పుచున్నారు.

యశో—ఏదీ నీవదనము మన్నుదినిన మట్టివాసన మెచ్చుటకుఁబోవుదును.

కృ—శా. అమ్మామన్నుదినంగనే శిశువునో • యాకొంటినో వెఱ్ఱినో
నమ్మంజూడకు వీరిమాటలు మదీ • నన్నీవు కొట్టంగ వీ
రిమ్మార్గంబుఘటించిచెప్పెదరు కా • దేని మదీయాస్యగం
ధమ్మాఘ్రాణముసేసి నావచనముల్ • దప్పైనదండింపవే.

యశో—(తనలో) ఇదేమి-యీతనివక్త్రమునందు సమస్తలోకంబులును బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులును సప్తమహాఋషులును కుల పర్వతంబులును- యిదియదియననేల? సకలచరాచర భూతం

బులతో నిండియున్న యీజగంబెల్లను గాన్పించుచున్నది. అదే నేను నానాథుఁడు గోవులుగోపికలుగూడ యీతనిముఖంబున నే యున్నారము. ఇట్టిమహామహుఁడు కేవలము బాలుఁడని దలంపరాదు. సర్వవ్యాపియగు నాశ్రీమహావిష్ణు వీరూపంబున నవతరించియుండెను.

(22 అనుబంధము)

ఆ. వె. ఏమహాత్ములవలన • నీవిశ్వరూపంబు
గానఁబడియె బుద్ధి • కంపమయ్యె
నా మహాత్మువిష్ణు • నఖిలలోకాధారు
నార్తులెల్లబాయ • నాశ్రయింతు.

కృ—(తనలో) ఈమహాసాధ్వి నన్నుపరమేశ్వరునిగా దలంచుచు-తనకుమారుఁడనుట మరచినది. యోగమాయాప్రభావమున నీమెను భక్తిమార్గమునుండి మరల్పవలయును. (అట్లొర్చును)

యశో—కృష్ణా! నీవు మన్నుదినలేదు నీయన్నయు నీగోపాలుఁడును కల్లలాడుచుండిరి. రండు మీకన్నముబెట్టెద. (నిష్క్రమింతురు)

తెరవ్రాలును.

ద్వితీయరంగము.

(ప్రవేశము:-యశోద)

యశోద—కృష్ణునిదుండగములు మేరమీరుచున్నవి. ఈకుర్రనిచేష్టలన్నియును సహింపరాకున్నవి.

సీ. బాలుఁడీతండని • భావింతునందునా
యీపెద్దలును నేర • రీక్రమంబు

వెఱపెఱుఁగుటకునై ♦ వెఱపింతునందునా
కలిగిలే కొక్కఁడు ♦ గానిలేదు
వెఱపుతో నాబుద్ధి ♦ వినిపింతునందునా
తనుదానయై బుద్ధి ♦ దప్పకుండు
నొండెఱుఁగక యింట ♦ నుండెదనందునా
జొచ్చిచూడనిదొక ♦ చోటులేదు
తన్ను నెవ్వరైన ♦ దలపోయ బారెడి
యోజలేదుభీతి ♦ యొకటియెఱుఁగ
డెలమినూరకుండ ♦ డెక్కసక్కెములాడు
బట్టిశాస్తి నేయు ♦ భంగియెట్లు.

ముద్దుకుమారుఁడని మందలింప కూరకొన్న కొలఁది యీతని యల్లరి పనులధిక మగుచున్నవి. ఉట్టిపై బెట్టియుంచిన వెన్న నంతయు దినివైచి భాండమును బగులగొట్టి పారిపోయెను. ఇట్టిత్తుంటరి యెట్టిపనునైన జేయగలడు బట్టిశిక్షింపవలయునని యత్నించు చుంటిని. ఇంతలో నాయింగిత మెఱిఁగికాబోలు పరువెత్తెను. ఎక్కడి కేగగలడు. ఈసమీపముననే యెక్కడనో నక్కియుండును. నలుమూలలుజూచి అదే! ఆమూలనేమియు నెఱుంగనివానిపోల్కి గూరుచున్నాడు. పరువున బోయి యీతని బట్టుకొని బంధించి యుంచెదను. (నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము:—కృష్ణుడు రోలీడ్చుకొనుచు)

కృ—ఎంతయో విశ్వప్రయత్న మొనరించినను బట్టుకొని యీ రోటను బంధించెను. ఎవ్వరిచేతను బంధింపబడనినేను-నేటికీమెచే యీరోటికి బంధింపబడవలసి వచ్చినది. కానిమ్ము-యిప్పుడు మద్దివృక్షములైఁ బడియుండి నారాకకై నిరీక్షించుచున్న నలకూబరమణిగ్రీవులకు శాపవిమోచనం బొనరించెదను.

(మద్దిచెట్లమధ్యనుంచి రోలీడ్చును చెట్లుకూలిపోవును చెట్లనుండి నలకూబర మణిగ్రీవు లుద్భవింతురు.)

నల—శ్రీకృష్ణా !

కం॰ భువనములు సేయఁగావఁగ
నవతీర్ణుఁడ వైతి కాదె • యఖిలేశ్వర యో
గివరేణ్య విశ్వమంగళ
కవిసన్నుతి వాసుదేవ • కల్యాణనిధీ !

మణి—ఓదేవదేవా !

శా. నీపద్యావళు లాలకించుచెవులున్ • నిన్నాడువాక్యంబులున్
నీపేరన్ బనిసేయుహస్త యుగముల్ • నిమూర్తి పైఁజూపులున్
నిపాదంబుల పొంత మ్రొక్కు శిరముల్ • నిసేవకైఁ జిత్తముల్
నీపై బుద్ధులు మాకునిమ్ము కరుణన్ • నీరేజపత్రేక్షణా !

శ్రీకృ—నలకూబరమణిగ్రీవులారా ! నారాక కాంక్షింపుచు నన్నే మీ మానసమందు ప్రార్థించుచుండుటం జేసియు నాదర్శనమగుటచేతను మీ కృతార్థులైరి.

క. తమతమ ధర్మముదప్పక
నమలులైనను నమ్రతిరుగు • సభ్యులకును బం
ధమునను జూడగవిరియును
గమలాప్తుఁడు వెడలవిరియు • ఘనతమము క్రియన్.

యింకమీరు మీలోకంబున కేగుడు.

మణి_నల—మహాప్రసాదము. (నిష్క్రమింతురు)

(ప్రవేశము—నందాదులు)

గొల్లఁడు—మద్దిచెట్లు కూలినవి-(కృష్ణుని సమీపించి బంధనము లూడ్చి) బాబూ నీ కేమియు దెబ్బతగుల లేదుగదా ! దైవమాయచే నిప్పటికి మనకృష్ణునికిసుమంతయు మొగ్గుగలుగ లేదు.

నంద—ఇంకనిచ్చోట నుండగూడదు. ఎవ్వరోయొకరు మనకృష్ణున
కెగ్గుసేయవలయుననియే దలంచుచుండిరి.

ఉ. ఇక్కడ నుందురే మనుజు • లీమన కృష్ణున కెగ్గుసేయగా
రక్కసురాలు జన్నొసగె • రాలపయిన్ సుడిగాలివీచె బై
టెక్కి రియవ్ దరుల్ వడియె • గేశవసత్కృప దప్పి జాలునే
డెక్కడికైన బోవలయు • నింకిటగోపకులార వింటిరే!

2 గొల్లడు—తప్పకుండాపోవాలి

3 గొల్లడు—నాకు తోచింది సెపుతానినండి.

క. కసవుగల దిరవుపసులకు
లసదద్రినదీమహీజ • లతికావలిపెం
పెసగును గాపురమునకును
బొసగును బృందావనంబు • పోదడచ్చోటికిన్

నంద—నీవు చెప్పినది గూడ నాలోచింపవలసినదే. మనగోవులకుం
గావలసినది కసవు- అయ్యది కొల్లలుగ లభించు స్థలము బృం
దావనము- గాన నింక సంకోచింపబనిలేదు- మారుమాటా
డక యచ్చటికేగుటకు ప్రయాణము కండు- (నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును

తృతీయరంగము.

బృందావన సమీపారణ్యము.

ప్రవేశము—బ్రహ్మ.

బ్రహ్మ—ఈతని మహత్వమెద్దియో పరికింపవలయునని గోవులను
గోపాలురను గూడ గృహయందుంచి వైచితిని. ఆగోవులకొరకై
కృష్ణుడు వన్నెజేరి యడుగకమానడు- అదే వెదకుచున్నాడు.

శా. కర్ణాలంబితకాకపక్షములతో • గ్రైవేయ హారాళితో
స్వర్ణాభాసితవేత్రదండకముతో • సత్పింఛదామంబుతో
బూర్ణోత్సాహముతో ధృతాన్నకబలో • త్ఫుల్లాబ్జహస్తంబుతో
దూర్ణత్వంబున నేగెలేగలకునై • దూరాటవీవీధికిన్.
ప్రచ్ఛన్నముగ నితనివెంట నంటి ఏమిసేయునో బరికించెదగాక.

(నిష్క్రమించును.)

(ప్రవేశము:—కృష్ణుడు)

కృ—(తనలో) ఎంత వెదకినను గోవుల జాడయే గాన్పింపకున్నది. (ఆలోచించి) ఆ— తెలిసినది. చతురాననుండు నాప్రభావ మెఱుంగగోరి గోవులను గోపాలురను దాచివైచెను. మోసమునకుఁ బ్రతిమోసము బన్నవలెను. నేనే గోగోపకుల రూపంబున వర్తించెదను. (నిష్క్రమించును)

(పునఃప్రవేశము.—బ్రహ్మ)

బ్రహ్మ—నెరపింపబోయి వెరచినట్లయినది. కృష్ణుని వంచింపదలచి విశ్వప్రయత్న మొనర్చి విఫలీకృతమనోరథుండనై యాతనిచే వంచింపబడితి. గోగోపాలురను మాయముచేసిన తానే గోగోపాలుర రూపంబుల ధరించి చరించుచున్నాడు...ఆహా! ఈతని మహిమార్ణవంబును గొనియాడ యాదిశేషునకైన దరమా. ఈకృష్ణుని జూచుచు నానందించు యీ గోపాలురే ధన్యులు.

ఉ. ఎన్నడునైన యోగివిభు లెవ్వని • పాద పరాగమింతయున్
గన్నులగానరట్టి హరి • కౌగిటఁజేర్చుచుఁ జెట్టఁబట్టుచున్
దన్నుచుఁ గ్రుద్దుచున్ నగుచుఁ • దద్దయుఁబైఁబడిగూడయాడుచున్
మన్ననసేయు వల్లవకు • మారుల భాగ్యము లింతయొప్పునే.

అదే కృష్ణు డొంటిగ నందు గూర్చుండెను. నేబోయి యాతనియొద్ద నావేర మొప్పికొని కృతార్థుఁడ నయ్యెద. (నిష్క్రమించును)

(తెరలేవగా కృష్ణుఁడు ప్రవేశించును)

కృ—చతురాననుండు గోగోవుల దాఁచిపెట్టి దాదాపుగా నొక్కవత్సర మయ్యెను, ఇంకను నాతనికి నాప్రభావ మెఱుకబడినట్లుఁదోపదు. (ఎదుటఁజూచి) అదే బ్రహ్మగా రరుదెంచుచుండిరి.

(ప్రవేశము—బ్రహ్మ)

బ్రహ్మ—శ్రీమన్నారాయణా! నానేరమును సైరింపుము. నిన్నెఱుఁగలేక నియెడ మూఢుఁడనై వర్తించితిని. (23)

సీ. శంపాలతికతోడ ♦ జలదంబు కైవడి
మెఱుఁగు టొల్లియతోడ ♦ మేనివాని
గమనీయ మృదులాన్న ♦ కబళ నేత్రి విషాణ
వేణు చిన్నంబుల ♦ వెలయువాని
గుంజావినిర్మిత ♦ కుండలంబులవాని
శిఖిపింఛ వేష్టిత ♦ శిరమువాని
వనపుష్పమాలికా ♦ వ్రాతకంఠమువాని
నలినకోమలచర ♦ ణములవాని
గరుణగడలుకొనిన ♦ కడగంటివాని గో
పాలబాలుభంగి ♦ జరగువాని
నగుమొగంబువాని ♦ ననుగన్నతండ్రిని
నినుభజింతు మ్రొక్కి ♦ నీరజాక్ష.

మ. ననుమన్నించి భవజ్జనంబులకు నా ♦ నందంబు నిండించు ని
తగురూపంబిదె నామనంబున కచిం ♦ త్యంబయ్యె నియుల్లస
ద్ఘన విశ్వాకృతి నెవ్వఁడోపు నెఱుఁగన్ ♦ గైవల్యమైయొప్పు నా
త్మనివేద్యంబగు నిదువైభవము చం ♦ దం బెట్టిదో యీశ్వరా!

క. తారాతుషారశీకర
భూరజములకైన లెక్క • బుధు లిడుదురు భూ
భారవతీర్ణ కరుడగు
నిరమ్యగుణాలి నెన్న • నేరరగణ్యా.

ఓపురాణపూరుషా!

మ. ఒకఁడై యుంటివి బాలవత్సములలో • నొప్పారితీవంతటన్
సకలోపాసితులౌ చతుర్భుజులునై • సంప్రీతినే గొల్వఁగా
బ్రకటశ్రీగలవాడవైతి వటుపై • బ్రహ్మాండముల్ నూపి యొ
ల్లక యిట్లొక్కఁడవైతి వివిధరీ • లత్వంబు గంటింగదే

శా. దేవానిచరణప్రసాదకణ లబ్ధింగాక లేకున్న నొం
డే వెంటజను నిమహామహిమ నూహింపంగ నెవ్వారికిన్
నివారై చనువారలో నొకఁడనై • నిన్ గొల్చు భాగ్యంబు నా
కీవే యిప్పటి జన్మమందయిన నొం • డెందైననో యీశ్వరా!

మ. నిను హింసించిన పూతనాదులకు మన్ • నిమేటి సంకేత మి
చ్చిన నికుం బురదారపుత్రగృహ గో • స్త్రీప్రాణదేవాదు లె
ల్లను వంచింపకయిచ్చు గోపకులకున్ • లక్షింపనేమిచ్చెదో
యని సందేహము తోచుచున్నది ప్రపన్నా నికరక్షామణీ!

లోకేశ్వరా! భవద్దివ్య పాదారవింద మరంద పానప్రమత్త చిత్తుడనై
మెలంగున ట్లనుగ్రహింపుము.

కృ—చతురాననా! సంతసించితిని. యిందు నిదొనర్చిన దేమియును
లేదు. అయినను నికోరెన వరమిచ్చితిని.

బ్రహ్మ—నారాయణా! పురాణపూరుషా! భవద్దర్శనంబున కృతా
ర్థుడనైతిని. సెలవొసంగిన నాలోకంబున కేగెదను.

కృ—మంచిది బోయిరమ్ము.

బ్రహ్మ—(నిష్క్రమించును.)

కృ—బ్రహ్మచే దాచియుంచబడిన గోగోపాలు రదే వచ్చుచున్నారు. నామాయ నుపసంహరించి వారల నెదుర్కొందును. (నిష్క్ర)

తృతీయరంగము— యమునాతది.

[ప్రవేశము :—కృష్ణుడు కాళీయునిపై తాండవమాడుచు యిరువురు నాగాంగనలు చెలియొకవైపునను జేరి స్తుతించుచుందురు]

నాగ—దేవదేవా! అరిషడ్వర్గంబుల జయించి యింద్రియనిగ్రహము గలవారలై మునివృత్తిని కాననంబున మెలంగుచుండెడి యోగీశ్వరులకైన దుర్లభుండనగు నీవు. యీఫణీంద్రునిపై నటించుచుంటివి యిట్టి మహాద్భాగ్యమెందు నీఫణి పూర్వ మేమి యొనర్చెనో.

ఉ. ఎట్టి తపంబునేసెనొకొ • యెట్టి సుకర్మములాచరించెనో
యెట్టి నిజంబువల్కెనొకొ • యీఫణిపూర్వభవంబునందు ము
న్నెట్టి మహానుభావులకు • నెన్నడు జేరువగాని నీవు నే
డిట్టి వినోదలీల దల • లెక్కనటించెద నీ ఫణీంద్రుపై.

ద్వితీయ—కృపాపూర్ణభావా!

మ. బహుకాలంబు దపంబునేసి వ్రతములు • వాటించి కామించి నీ
మహనీయోజ్వల పాదరేణురణ సం • స్పర్శాధికారంబు శ్రీ
మహిళారత్నము తొల్లికాంచెనిదె, నీ • మంబేమియున్ లేక నీ
యహి నీపాదయు గాహతింబడసెనే • డత్యద్భుతంబీశ్వరా!

1 నా—యదుకులభూషణా! నిజభుజగర్వ ప్రమత్తచిత్తుండైన మద్విభుడెన్నియో నేరము లొనరించెను. తండ్రి కుమారుని తప్పిదముల మన్నించి మంచిమార్గమునకుద్రిప్పురీతిని మావిభుని సరియైన మార్గమునబెట్టి మాకుఁ బతిభిక్షపెట్టుము.

ఉ. నేరము లెన్న నెక్కడిది • నేముదలంచు వలంపులోపలన్
నేరుపులున్న వేసుతుల • నేరమి తండ్రులు ద్రోచిపుచ్చిరే
నేరము సేయువారి ధర • నోపతు లొక్కొకమాటు గావరే
నేరము గల్గు మద్విభుఁ • నేఁ డిటగావఁ గదే కృపానిధీ.

2 వా.—ఈ కాళీయుఁడు పిన్నవాఁ డనియు పాపకార్యము లాచరింప లేదనియు వక్కాణింపజాలము అయినను-వైధవ్యమను దుఃఖ సముద్రమున మునుగనోపక నీపదాబ్జంబుల బట్టివేడుచుంటిమి. మాకుంబతిభిక్ష పెట్టి మమ్మనుగ్రహింపుము.

శా. బాలుఁడీతఁడు మంచివాడనుచుఁ జెప్పన్ రాము క్రూరుండు దు
ష్శీలుండౌ నవునైన నేము సుభగ • శ్రీబాసి వైధవ్యదు
ష్టాలంకారము బొందనోపెద మనా • ధాలాప మాలింపవే
చాలున్నీపద తాడనంబు పతిభి • క్షం బెట్టి రక్షింపవే !

వ్రి—కమలామనోహరా !

ఆ. వె. మమ్ము పెండ్లి సేయు • మా ప్రాణవల్లభు
ప్రాణమిచ్చి కావు • భక్తవరద
నీవు సేయు పెండ్లి • నిత్యంబు భద్రంబు
చిన్ననాటి పెండ్లి • పెండ్లి కాదు.

ఇరువురును—లక్ష్మీకళత్రా ! జోహార్ ! జోహార్ ! (24,

కృ—నాగాంగనలారా ! చింతింపకుడు. కాళీయా ! నీభార్యల పాతివ్రత్యప్రభావమున రక్షింపబడితివి.

కం. గోవర్గముతో మనుజులు
ద్రావుదురీమడుగు నీరు • దగదిందుండన్
నీవును నీ బాంధవులును
నీవనితలు పతులుజనుడు • నేఁడంబుధికిన్.

నాపదచిహ్నములఁజూచిగరుడుడు నీపైరాకుండును.గావుననిర్భీతితో
రత్నాకరంబున నివసించి సుఖముండుము పొమ్ము.

కాళీ—మహాప్రసాదము. (తెర వ్రాలును)

పంచమరంగము—బృందావనము.

(అక్రూరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

అక్రూరు—కంసుని కవసానకాలము సమీపించినది. లేకున్న నిట్టివిప గీతపు టాలోచనలు పుట్టియుండవు. ధనుర్యాగమను మిషపై రామకృష్ణుల మధురానగరంబునకు రప్పించి వధింపనెంచి యున్నాడు కాని, పూతన తృణావర్తాది రక్కసుల నెక్కుర జంపిన యాకృష్ణుని- యాదివ్యపూరుషుని- మర్దింపగలఁడే! రామకృష్ణులు నిక్కముగ నాతో మధురానగరంబున కరుదెంచి.కంసుని గర్వమడచి- జక్కాడెదరు...అయిన నాకేల యీతర్కవితర్కములు నావిధ్యుక్త కార్యమాచరించి-యా గోపాలకృష్ణుని దర్శించి కృతార్థుడనయ్యెద...ఏమో సందియ ముగానున్నది - దుర్మార్గుడగు కంసునిచే పంపబడిన వాడనని దలంచి - నీచునిగాదలంచునో లేక-సర్వభూతాంతర్బహిర్మధ్య సంగతుల నామూలాగ్రముగా నెఱిగినవాడగుటజేసి - నా యంతరంగిక భావమును నెఱింగి నన్ను సుజనుగాదలచి యాదరించి మన్నించునో....తప్పక యాకృపాసింధులుఁడు నన్ను సుజనుగా దలచి యాదరించును. తనపాదసరసీరుహం బుల శిరమిడి నమస్కరించి నన్ను నికృష్ణునిగా దలచునంతటి వా డాతడుగాడు.

ఇట్లు తర్కవితర్కములచేయుచు నిచ్చటనే గూరుచుండ నేల శీఘ్రముగ నేగి రామకృష్ణుల దర్శించి వారలకు నావచ్చినపని యెఱిఁగించి మధురాపురమునకు దోడ్కొని పోయెదగాక.

(నిష్క్రమించును).

తెర వ్రాలును.

[ప్రవేశము—కంసుడు]

కంసు—(తనలో) పదివేవ్రురు బాలుర నైననిముషమాత్రమున నుక్కడగింపజాలు కువలయాపీడ మీయిరువురి బాలకులచే పరలోకమున కేగినది- ఎవ్వరు నాయభీష్టము లీడేర్పరగిన వీక్రమశాలులో యట్టి చాణూరముష్టికులు- రామకృష్ణులచే మడిసిరి యింకనీబాలకు పంపుటెట్లు- వీరలనే జంపకున్న నాకు మనఃశాంతి లభించ నా? -వీరలు జీవించియుండ నాకు మనఃశాంతి లభింపదు- నాయీనిశితకరవాలముననే వారల జక్కాడెదగాక.

(ప్రవేశము—కృష్ణుఁడు)

కృ—మామా! వెఱగున నిందు దాఁగొనవచ్చితివా! సంగ్రామవిజయులమగు మమ్మభినందించుటకు మారుగా దూషించి యవమానింప నెంచితివా! మమ్ములజంపుమని సైనికుల కాజ్ఞయొసంగితివా! ఎంతశ్రమపడితివి మామా! ఇంతమాత్రపుబనికై సైనికులేల రమ్ము- నీశూరత్వమును జూపుము.

కం—వచ్చితివా! రమ్ము- నీకోరినట్లు నీకో-బోరొనర్చి నిన్నంతకాలయమున కనిపెదను- వెఱగుపడి రాలేదు- యీఖడ్గమును గొనిపోవ నిచ్చటి కరుదెంచితిని- యీఖడ్గముచే నిన్ను వధించి-నాపగ సాధించుకొనియెదను.

కృ—నీఖడ్గము నసుఃప్రాకజాలను

కం—చూడుము. (అని ఖడ్గము నెత్తి వేయబోయి కత్తికృష్ణుడుగా మారుటజూచి పారవైచి-తనలో) యిదేమి వింతగానున్నది. (ప్రకాశముగా) ఓడింభకా! ఖడ్గముచేగాకున్న ముష్టిఘాతముల నినుజంపితీరెదను. (అని దరిజేరబోవును.)

కృ—మామా! తత్తరింపకుము! యీదేహముతో నీవు నన్ను సమీపింపజాలవు.

కం—ఛీ! వాచాటా! నోరుమూయుము. (ముందుకుజూచి తనలో) నలువంకల కృష్ణుడేగలడు. ఎచ్చోటజూచినచ్చోటనే కృష్ణుడు-గాన్పించుచున్నాడు ఎట్లీతని సమీపింతును.

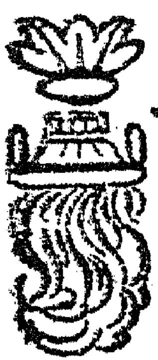
కృ—గర్వపరిహారమైనదా నీవద్దకే నరుదెంచి-నన్ను సమీపింపగల సూక్ష్మదేహ మిచ్చెదనుండుము.

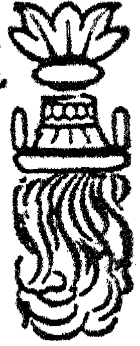
కంస—అక్కడనుంటివా (రెండడుగులు నడచి కృష్ణుని బట్టుకొనబోయి క్రిందపడును)

కృ—శ్రమపడకుము: నీయువసానము సమీపించినది-యింక ముందైన నిట్టి యకృత్యముల నొనరింపకుండుటకై నిన్ను వధించెద. (అని యాతనివక్షముపై గూరుచుండి వధించి) ఇంక రాబోవు మహాభారతయుద్ధమున నెక్కురు దుర్మార్గుల కూల్చి నాయవతారమును సమాప్తినొందించెద. (నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును

శ్రీ

సంగీతవిష్ణులీలలు

బుద్ధావతారము.

పాలసముద్రము.

(ఇంద్రుడు-బ్రహ్మ శివుడు-నారదుడు మునులు యుండగా తెరలేచును.)

అందఱు—(25)

(శ్రీమహావిష్ణువు శేషునిపై శయనించియుండును. లక్ష్మి పాదములొత్తుచుండును)

శ్రీమ—సురపుంగవులారా! మౌనిజనశేఖరులారా! చింతాక్రాంత హృదయులరై యున్నట్లు జూపట్టుచుంటిరేల?

నార—లోకరక్షకా! ఏమనివిన్నవింతును. నీవెఱుఁగనిదేమున్నది. అయినను మానోటినుండి వినఁదలచితివి- వినుము త్రిపురాసురులబాధలకు దేవేంద్రాదులెల్లరును దాళలేకున్నారు.

ఇంద్రు—దేవా! స్వర్ణరజత యయోమయనిర్మితములగు నాపురములఁ దమయిచ్చవచ్చినట్లు ద్రిప్పుచు_త్రిపురాసురులు లోకముల నలయించుచున్నారు.

బ్రహ్మ—మహాయోగిపుంగవుడగు మయుని ప్రాపులభించినదని కన్నుమిన్ను గానకున్నారు- వీరల నిప్పట్టున జక్కాడకున్న లోకసంక్షోభము చల్లారునట్లు దోపదు.

శివు—త్రిపురదానవులు వేదమార్గావలంబులగుటచే మాకు దుర్ని రీక్షులైరి. ఇప్పట్టున మే మొవర్సగల దేమున్నదో దోచుట లేదు.

మునులు—నారాయణా! దగదంక్షకుండవగు నీవిప్పట్టున నుపేక్షచేసిన లోకములన్నియు భస్మీభూతములగును.

ఇంద్రు—దేవాది దేవా!

సీ. మత్స్యరూపమున సో • మకుద్రుంచి యలనాడు
పాత్రిజదువులను గా • పాడినావు
బ్రహ్మ—కూర్మావతారివై • కుధరంబుమూపున
నిడుకొని సుధనుమా • కిచ్చినావు
శివు—కపటసూకరుండవై • కనకాక్షుజక్కాడి
భూదేవి నానాడు • బ్రోచినావు
ముని—నారసింహుండవై • క్రూరదానవుజంపి
మూడులోకంబుల • బ్రోచినావు
ముని—వామనరూపివై • బలిబలంబులుమాపి
యమరులగాపాడి • యలరినావు
ఇంద్రు—పరశురాముండవౌచు • వసుధాధిపులద్రుంచి
ధరణిభారముమాన్పి • దనరినావు
బ్రహ్మ—రామావతారివై • రావణాదులగూల్చి
యెల్లలోకములను • నేలినావు
శివు—వసుదేవుకుర్రవై • పాపాత్ముడౌకంసు
ద్రుంచిలోకముల రక్షించినావు
ఇం—గీ. పెక్కుమార్లిటు దుష్టుల • నుక్కడంచి
త్రిపురదైత్యులు నేడు యీ • రీతినుమ్మ

బాధపెట్టుచు నుండగాఁ బరమపురుష
నీకృపాదృష్టి మామీద నిలుపవేల?

నార — గీ. కామసంచార మొనరించి భూమిమీద
బడినతోడనె దేశముల్ పాడువారి
భస్మమగుచుండె నవలీల పరమపురుష
యిట్టి పెనువింత గంటిమే యెచటనైన.

లక్ష్మి — నాథా! ఈ రాక్షసాధముల జక్కాడి లోకంబుల జక్కపరుప వలయును.

ఇందు — లక్ష్మీకళత్రా! ఆదానవుల బాధపడలేక మాబోంట్లెల్లరును తల్లడిల్లుచున్నారు.

వి — మహేంద్రాది బృందారకులారా! త్రిపురంబులవలన లోకములు వ్యాకులపడుట నెఱింగియు సమయ మరుదేరకుండుటచే-నెఱుంగనివానిపగిది నూరకుంటిని. కాలవశమున నన్నియు సమకూడెను. మిమ్మెల్లను బిలచి యీవిషయమై మీతోఁ బ్రసంగింపవలయుననియే దలచుచుంటిని. ఇంతలోననే మీరరుదెంచిరి. త్రిపురనిర్మాతయగు మయుండు- తపశ్శాలి-అణిమాద్యష్టసిద్ధులఁ బొందినవాఁడు, ఆతఁడు తనయోగమహిమకు-తపశ్శక్తిని తోడ్పొనర్చి యీపురత్రితయము నిర్మించెను. అయ్యది కారణంబుగ నీపురంబులకు కామగమనంబు కలిగినది- యింతియెగాక త్రిపురాసురులు వేదమార్గావలంబులు. అట్టియెడ వీరల మట్టుబెట్టు టసాధ్యమని దోచుచున్నది. అస్త్రశస్త్రములు వారల నేమియు చేయజాలవు.

లక్ష్మి — నాథా! అటులైన యీరాక్షసుల పీడ వదలించుకొనవలగు మార్గమేలేదా?

వి — ఉన్నది కాని, యాదరించుట కష్టకరము.

నార—కష్టతమమైనను. కార్యసాధన మైనదిదని సహింపవచ్చునను యాశతో యుత్సాహముతో నద్దానిని జేసితీరుదును.

వి—త్రిపురాసురుల సహరించుటకు మున్ను సిద్ధరసకూపములోని యమృతమును హరింప వలయును లేకున్నచో వారలు నశింపరు.

ఇంద్రు—సిద్ధరసమును హరించుటెట్లు?

వి—తారకాసురాదులు వేదమార్గముల బాటింతురుగావున గోవుల హింసింపనొల్లరు. నేనును యీనలినోద్భవుండును గోవత్సక రూపములనేగి యాసిద్ధరసకూపమునం బ్రమాదవశమునబడి నట్లుబడి సిద్ధరసమును గ్రోలవలయును.

శివు—సిద్ధరస మంతరించినపిమ్మట వారు సులభసాధ్యులగుదురా!

వి—అంతమాత్రముననేనా? కష్టతమమింకను ముందున్న దాలించుడు. తదనంతరంబు నే నాత్రిపురాసురులకు బుద్ధరూపంబున నాస్తికమత ముపదేశించి వేదబాహ్యులగునట్లు జేసెద. వారి భార్యల పాతివ్రతమహాత్మ్యముచే వారు మరలజీవింపకుండు నట్లు జేయుటకై వారిస్త్రీజనంబులకు మానభంగ మొనర్చెదను. ఆ పిమ్మట నిరీశ్వరవాదులును నిస్తేజులును నయినపిమ్మట వారల జక్కాడుట సులభము.

శివు—చాల చక్కని యుపాయము

వి—ఇంతకే సంతసించకుడు. వారల రూపుమాపుటకై ధరణిని రథంబుగాజేసి సూర్యచంద్రుల రధచక్రములుగాజేసి సారథిగ బ్రహ్మను, శరాసనంబుగ మేరువును తూణీరముగ వార్ధితురంగములుగ వేదములనుజేసి రథారూఢుండైన యీశంకరుండు నన్నే బాణముగ బ్రయోగించి యాత్రిపురంబుల నొక్కసారి గా గాల్పవలయును ఫాలలోచనుని నేత్రాగ్నిని నారాయణా

స్త్రతునకు మూలికగనిడి పృష్ఠభాగంబున చంద్రికళనిడి యీ బాణము ప్రయోగింపవలయును. ఫాలలోచనుని నేత్రాగ్ని లే కున్న పురములు భస్మముగాజాలవు చంద్రికళలేకున్న దాన వులు మడియరు ఇంతగ్రంధము నడపినగాని యీారక్కసు లంత మొందరు.

శివ—ఎంతకష్టము.

ఇంద్రి—అయినను ఆచరింపవలసియున్నది.

విష్ణు—కార్యసాధనోపాయ మెఱింగిరి గనుక సాధనకైగడంగుడు.

తెరపడును.

ద్వితీయరంగము.

[తారకాక్షుడు కమలాక్షుడువిద్యున్మాలి ఉచితాసనములపై నుండగ దెర లేచును]

విద్యు—సోదరా! తారకాక్షా! ఇంద్రాదులెల్లను మనల నెల్లైన ను సంహరింపుమని యాశ్రీహరిని వేడుకొన వైకుంఠంబున కేగిరని యింతకమున్న వినియుంటిని.

తార— ఇంద్రాదులగువారెందరుగూడినను మనల నేమిచేయగలరు?

తే. గీ. కదనమొనరింప సర్వాజ • గములొనసి
మచ్చరంబున వచ్చిన • వచ్చుగాక
సిద్ధరసకూపమున • సమృద్ధిగాల
భించు నీయూపముండగా • వెఱపదేల?

(తెరలో) దానవసార్వభౌములారా! ఎక్కడినుండియో యొకచక్కని పాడియావరుదెంచి ప్రమాదవశమునబడినట్లు సిద్ధరసకూపం బునందుబడి యమృత మునంతయును గ్రోలివైచెను,

తార—కమలాక్షా ! నీవేగి యారసమూచాకమును కనుగొనిరమ్ము.

[కమలాక్షుడు నిష్క్రమించి రెండవపక్కనుండి ప్రవేశించును.]

కమ—సోదరా ! ఒక్కబిందువైనను మిగులలేదు.

తార—ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము.

కమ—మరియొక్క విశేషము—సూపరసముతోఁగూడ గోవంతర్ధాన మయినది.

విద్య—అట్లయిననియ్యది శ్రీహరిమాయాకృత్యమైయుండవచ్చును.

[ప్రవేశము బుద్ధుడు.]

బుద్ధు—తారకాక్షా ! జయము. జయము.

తార—(తనలో) ముఖలక్షణములు పట్టిచూడ రాజకుమారునివలె నున్నాడు. వేషభాషలు పరికింప యోగిపుంగవునివలె నున్నాడు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా తమరెవ్వరో యెరుంగజేయుదురా.

బుద్ధు—ఓయీ ! బుద్ధుండను యోగిని.

కమ—తమ యోగప్రభావమున మాసిద్ధరసము హరించిన దెవ్వరో చెప్పుము.

బుద్ధు—యింకెవ్వరు మాయాస్వరూపుడగు శ్రీహరియే మిమ్ము మోహగించెను మీప్రవర్తనలబట్టియే మీకిట్టి యనర్థమురుదెంచె

తార—వేదచోదితపథంబున నడచు మాప్రవర్తన కేమిలోపము

బుద్ధు—మీలోపముల నీకు చూపెద వినుడు మీరు వెన్నని దలంపరుగదా

గీ. విష్ణుచోదితమైనట్టి • వేదచయము
విష్ణుగుణకీర్తనము చేయు • వేదచయము
విష్ణుకైవల్య మొసగెడి • వేదచయము
బోధచేసెడి మార్గాన • పోవనేల.

ి వేదచోదితమార్గముల చరింపు చుండుటచేతనే యిట్టియిక్కట్లు సంభ
వించినవి. ఆమాట యటుంచుడు వేదచోదిత యజ్ఞయాగాదు
లొనర్చుటకై నోరులేనిజంతువులను వధించుచున్నారే "అహిం
సాపరమోధర్మః" అను వాక్యమును మరచి వర్తించుటకు మీకు
దగునా? ముందేవో స్వర్గసుఖములభించునని జంతువుల హింసిం
చుచున్నారుగదా? పాపభీతికి జంకికదా యిట్లొనర్చుట? రాజ
సేంద్రా! యిటువినుము స్వర్గసుఖ మెప్పుడో లభించుననుట
కల్ల నరకమున్నదనుట హుళిక్కి నరకమనునది యున్నచో
జను లీభూలోకంబున కష్టపడు టెందులకు? జనులు తామొనర్చి
న పాప మీలోకముననే యనుభవించుచుండగా నరక మెందు
లకు? గాన నరకములేదు నరకమే లేనిచో స్వర్గమంతకు
మున్నే లేదు మానవుని భూలోక సౌఖ్య జీవనమే స్వర్గము—
యింతకు వేరులేదు. కావున మనకు వలయు సౌకర్యము లన్ని
యును చేకూర్చుకొని భోగపరాయణులైయుంట మేలు.

తార—మీరనునది నిక్కువముగా దోచుచున్నది.

బుద్ధు—ఇంక మీచేయు మతిమాలిన పనుల నిరూపించెద చూడుడు.
మృతినొందినవాని కేమేమియో పరిత్యాగమున నాబ్దికములు
బెట్టుచుందు రేటికి. మీయింట భోక్తలు గుడచిన వానికి
తృప్తి కలుగునా? కల్ల! కల్ల! పొరుపూరనున్న మీబంధువుకు
భోజనసదుపాయ మమరదని మీయింట నొక బ్రాహ్మణున
కు భోజనమిడిన పొరుపూరనున్న మీబంధువున కాకలినివర్తి
యగునా? అట్టులే మీరొనర్చు యాబ్దికక్రియలవలన మృతు
నికి సంతృప్తి కాజాలదు.

తార—అయిన మమ్మిప్పు డేమిచేయమనియెదరు.

బుద్ధు—వేదనోదిత కర్మల విసర్జించి హింసయొనర్పక ముక్తిమార్గ మును సాధించుటకు యత్నింపుడు,

మువ్వురును—తమ పాదములాన తమశిష్యులమైతిమరుక దేశించినయట్లు వర్తింపుచు యీమతమును మాపురంబుల వ్యాపింపచేయుదుము.

బుద్ధు—అట్లయిన నాతోరండు.

తార—మహాప్రసాదము. (నిష్క్రి)

తృతీయరంగము

(ప్రవేశము-బుద్ధుడు.)

బుద్ధుడు—తారకాసురాదులదరిజేరి వారికెట్టులో నిరీశ్వరమత ముప దేశించి వారును- వారిప్రజలును- వేదబాహ్యు లగునట్లొన రించితిని. వారిభార్యలచెంత కేగి వారలకుగూడ బౌద్ధమత ముపదేశించి సంతాన ప్రాప్తికై గౌరీపూజమాని ఋతుస్నాత లై రావిమొక్కల కౌగలించుకొనవలయునని జెప్పితిని. నా యందుగల నమ్మకము పెంపున వారట్లొనరింపగలరు. నేనయా రావిమొక్కల రూపుదాల్చి వారికి మానభంగ మొనరించెద. పాతివ్రత్యము భస్మీపటలమైన పిమ్మట వీరుగూడ నాథులతో డనే యంతమొందగలరు. ఇంక నేనేగి తత్ప్రయత్నములో నుండెద. (నిష్క్రి).

తురీయరంగము.

(రుద్రుడు రథియైయుండ నిరుపార్శ్వముల మునులు దేవతలు యింద్రుడునిలచియుండ తెఱతీచును.)

రు—ఇదే! తారకాసురుల సంహరించుటకై- త్రిపురముల భస్మమొ

సరించుటకై నారాయణాస్త్రమును బ్రయోగించెద (శరము విడచును) (తెరలో పెద్దధ్వని)

మునులు—జయము జయము (2)

ఇంద్రుడు—అదే శ్రీమహావిష్ణువు బుద్ధావతారరూపంబున నిట్లరుదెంచుచున్నాడు.

[ప్రవేశము—బుద్ధుడు,]

అందఱు—బుద్ధయోగీశ్వరునకు జయ్.

బు—జగదీశ్వరా! భవదీయకరుణాకటాక్షముచే కాదె నీయసురులెల్ల గూలిరి.

ఇం—ఇయ్యది నీప్రభావమునగాదే! నేనిందు నిమిత్తమాత్రుడనైతి. లీలామానుషవిగ్రహుండవగు నీవు పైనుండి మాచే నిట్లాడించి వినోదించుచుంటివి

బుద్ధు—ఇంద్రా! లోకకంటకులగు తారకాసురులు తమపురంబులతో గూడ వశించిరి ఇంక నిచ్చోట గూర్చుండి గతించినదానిని గూర్చి తర్కవితర్కముల జేయుటెందులకు రండు మనరాక కెదురుజూచుచున్న విబుధపురవాసుల కీసుభవర్తమాన మెఱిగింతము.

(అని నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

గద్యము ఇది శ్రీ రమారమణ చరణ సేవాతత్పర హారితస
గోత్రపవిత్ర ముద్దూరివంశ లతాంకూర సరసమాంబా
సోమనార్యపుత్ర శ్రీరామమూర్తి నామధేయ
ప్రణీతంబైన సంగీత విష్ణులీలలు
సర్వమును సంపూర్ణము,

అనుబంధములు.

(1) సురటరాగము-ఆటతాళము.

సత్య—ఓహో! - నా - జన్మ ధన్య - మయ్యె॥ నోహో॥
అ॥ ప॥ ఈ విరాట్స్వరూపుసేవ - లభించుటచే॥ నోహో॥
చ॥ 1. వరమునిపాలుని - పావనచరితుని
స్థిరమతిగొలిచెడి - ప్రాప్తిలభించె॥ నోహో॥
2 పతితపావనుని - భక్తపోషకుని
సపదర్శనమది - దొరుకుటచే॥ నోహో॥

(2 శంకరాభరణరాగము—ఏకతాళము

అందఱు...పాహి - పాహి - వరదా!
పాహి- పాహి- ముకుందా! ॥ పాహి॥
1 కరుణగనవె - మనవివినవె - దయనుబ్రోవరే
పరమపురుష - పాపవిమోచన - భక్తసుపోషణ రావా॥పా॥
మునీద్రవాస - శ్రీపతీ
పాహి - పాహి - కరుణింపవె - సద్దయ॥ పాహి॥

(3) వ అనుబంధము.

అందఱు—పాహి - భవభంజనా! - పాపవిమోచన ॥ పాహి॥
దేవ—మంధరపర్వతమ - మందగతినీ
పాదోరాశినిమునిఁగి - పోకుండఁగగావవె॥ పాహి! ॥
రాక్ష—సామిమిముగొల్తుము - మనసారగ
నీ మహామహిమజూపి - యిమ్మోడమముగావవె॥ పాహి॥
అందఱు—రావే - దీనదయాకర - మాంపాహి - పాహి
యనివేడెడి మామొఱవిని - కనికరమున్న పాహి॥

(4) కళ్యాణిరాగము-ఆదితాళము.

ఇందిర—1 దయజూడుమా_రమాధవా-ఆ...ఆ......దయ॥
సమయంబిదె నీ - యనుగ్రహము మాపైనిల్పగ ॥దయ॥
2 బలవంతులు యీ- పలలాశనులగుటన్
హరియించిరి పీ. యూషంబయ్యో దిక్కులేదు ॥దయ॥
3 కష్టించిన మా- కష్టమువృథయయ్యెన్
సృష్టిస్థితిలయకారక - చేరిమమ్ము గాపాడుమా॥దయ॥

(5) లతాంగి రాగము. త్రిపుటతాళము.

బలి—ఈ—లతాంగి తను - సోయగము
శీతాంశుని బురడించును - మది
కెంతో మోదము నించును ॥ఈ॥
చాలసౌఖ్య మొసవ్రన్ - సంతోషము మదిహెచ్చెన్ ॥ఈ॥
ఈసుధారసంబునకు తోడీ - మధురసుధారస పానము జేసెడి
ప్రాప్తి లభించిన - చాలదే - జన్మము ధన్యముగాదే ॥ఈ॥

(6) పూర్వకళ్యాణి రాగము-జంపెతాళము.

బలి—రెండు రెండు రండు రండు భండనమున
మొండిసురలను - గుండపిండి - జేయుటకై వడివడి ॥రెండు॥
కరుణింపక — దురమందున - శరణన్నను - సురల బట్టి
పీచమణచి - పీయూషము హరియింపగ - కడుముదమున॥రెం

(7) ధన్యాసిరాగము-ఏకతాళము.

వార—దేవదేవ - వాసుదేవ - శ్రీధవా ! ॥దేవ॥
శుభములొసగి నీ - భక్తుల-గాపాడుము దయతోడుత ॥దేవ॥
సకలనిగమ స - న్నుతగుణశీలా-సాదరమున-మము పాలుము
నీమహామహిమజూపి - నిగమాంతక-
వేదవేద్య - నిర్గుణరూపా ॥దేవ॥

(8) 7వ అనుబంధమే పాడవలయును.

(9) భైరవిరాగము—రూపకతాళము

నార—జయ - జయ - శ్రీలోలా
జయ - జయ - కరుణాలవాల-
శుభగశీల - సుజనలోలా - ఆ-ఆ ||జయ||
మునిజనమందార—శరణింపుము మమ్మందఱ
నిఖిలలోకసంవేద్య-నిగమాంతవేద్య ||జయ||

(10) జంఝూటీ రాగము-ఏకతాళము.

ప్ర—హరిభజనమే - ముక్తిసాధనము ||హరి||
అండపిండబ్రహ్మాండమెల్ల
నిండి వెలిగెండి యాశ్రీహరి ||హరి||
చిన్మయరూపుని - సేవలభించిన
మత్సర - మద - మోహమమత లడంచెడి ||హరి||

(11) ముఖారిరాగము-ఏకతాళము.

లీలా...నాథా ! మనముద్దుసుతుండుకాదా?
వానియెడలప్రేమలేదా? దయరాదా? ||నాథా||
తల్లిప్రాణముగుటక - యిటులల్లడించుచుంటి
నాయెడలప్రేమలేదా - ననుబట్టిపీని
గావరాదా? - దయరాదా? ||నాథా||

[12] శ్రీరాగము అటతాళము.

లీలా—తగునా యిదితనయా-
నీవంటివానికింతపట్టు ||తగు||
హరియనుచు ముక్కు మొగమెఱుగనివానిని గొల్చి
కన్నతండ్రి - తోడ - వైర - మూన - నీకు ||తగు||
పర్వాలకును ప్రి - త్యక్ష దైవము
కన్న - తండ్రి - యనుచు - నెన్నకుంట ||తగు||

(13) కీల్వారాగము-ఏక తాళము.

కీర్త — ప్రాణేశా! నీకింత — పంతమూనంగనేల?
పసిబాలుండసురైన - భావింపవేల? ॥ప్రాణే॥
నీమాటవినకున్న — నిముషమందునవాని
బందెకట్టుము నాథ - వధియింపమాని ॥ప్రాణే॥
పుత్రదుఃఖముతోడ — బొగులుచుంటిని నాథ
పుత్రభిక్షము పెట్టి—ముదమార ననుగావు ॥ప్రాణే॥
ముల్లోకములు గెల్చి — పరలునీప్రజ్ఞ
కెవ్వారు నిల్తురు - యేటికి భయమింక ॥ప్రాణే॥

(14) నిత్యకల్యాణి రాగము-ఏక తాళము.

ప్రశ్నా—దయగనుమా - నీభక్తుని యెడ ॥దయ॥
నిత్యకల్యాణమూర్తివైన - యో
నిర్గుణ పరబ్రహ్మమూర్తి
నీనామమె జపియించితినని
క్రూరహృదయుండై - క్రూరసర్పముల
కెఱజేయుచుండె నిర్దయ ॥దయ॥

(15) హంసధ్వని రాగము-త్రిపుట తాళము.

కీర్త—నామొరాలింపవా-
ననుదయగనవా? సుతునిప్రోవలేవా? ॥నా॥
కనికరింపుమనుచు నే - కాళ్ళంటితిగాదా?
మన్నింపకుండ తగునా?-మనము హాయిజేయతగవా?

(16) సుకల్యాణిరాగము-ఏక తాళము.

ప్రశ్నో—పతితపావన - భక్తపోషణ
పాహి - పాహి - యని - నీ
పదముల వ్రాలితి - భక్తునిబ్రోవుము ॥పతి॥

చిన్మయరూపా ! స్థిరతభజించెద - చెచ్చెరబ్రోవుము ॥పతి॥
నీనామం బెన దలంచిన ఘోరపాపములు గూలిపోవుగద ॥పతి॥

(17) ఘరజురాగము-ఏకతాళము.

శంభు—వలదుదానవేశ్వరా? యీదానమీయవలదు ॥వలదు॥
భూసురుం డీతండుగాడూ - వాసుదేవుడితగాడూ
దేవదేవునకు దానమిడ - నీతరమంచెద నెంచితె ॥వల॥
అదిపరబ్రహ్మమూర్తి యీ - యనతారంబెత్తెను
నాపల్కులు వినుము యీ దానము మానుము ॥వల॥
వమగంచుమ ఏ మని దలంపకు మితండా
యింద్రునిగావంగ బుట్టిన శ్రీహరిజుస్మో ॥వలదు॥

(18) బ్యాండుట్యూను.

పరశు—పనిచేయునో? వృధపోవునో?
గనుగొందును నిలుము దుర్మతీ ॥పని॥
ఖలుడవగుచు నీవు నిటుల కాజులజువలాభమే
ఖలమతి - నిలుమింక - గర్వమడచి - గండడంతు ॥ప॥
పరశురాముండనిన నీ - భావమందునేమిగా
దలచినావో - నిలువుమింక - ధైర్యమున్న - దలగబోక ॥ప॥

[19] బేహాగ్ రాగము-ఏకతాళము.

సీత—చంగు చంగుమని పరువిడుచుండెడి యీాకు
రంగంబును గనుడీ - గనుడీ- నాధా గనుడీ ॥చంగు॥
సాకీ—మది కెంతో ముదముగూర్చెడిన్
వింతవింతరంగుల నొప్పారెన్
చెంతనున్న హృదయానందమగున్
మిత్రి—దయతోడన్ - దానినిబట్టన్-యత్నము జేయన్
వేడెదమిమ్ముగ్ ॥చంగుచంగు॥

(20) మోహనరాగము—జంపెతాళము.

రావ—ఈజగ - న్మోహనాంగి సొగ
సెంతో రమణీయమై యలరారెగా॥ ఈ॥
అలరారెఁగా - మది - కల - వర పఱచెనుఁగా॥ ఈ॥
లలనామణికూర్చిన - సౌఖ్యం బలవడుగా॥ ఈ॥
సోదరి చెప్పిన - శుభలక్షణములు
మోదమునిం చెక - ముగుదనుగాంచన్॥ ఈ॥

(21) బిళహరిరాగము—ఏకతాళము.

సీత—తపసివనుచు భ్రమసితిరా। దైత్యాధమ పోపోరా॥
రాముసతిని - నేమటంచు। నీమనమున - నెంచితివో
కాలుబిట్టు లఱచుచున్న। కాలుపోలి కేగుదువిక॥ తప॥

(22) ఫరజురాగము ఏకతాళము.

యశో— ఈ బాలుని - మాహాత్మ్య మెఱుగంగ
వశమా నె - వ్వారికైన। ఈ॥
సర్వలోకంబు లీ - బాలుని వక్త్రములో
గాన్పించుచుండె - నద్భుతమది యేమో॥ ఈ॥
కొడుకంచు నేనెంతో - మఱిమఱి మురిసితి-నీ
యాదిమధ్యాంతరహితుఁడని మొచనైతి॥ నీ బా॥

(23) శంకరాభరణరాగము—ఏకతాళము.

బ్రహ్మ—తప్పుక్షమియింపుమయ్య। దేవకినందనా మాడు॥ తప్పు॥
నీమహాత్మ్య మెఱుగ - నేరక జేసినట్టి॥ తప్పు॥
పరపరివిధముల నీ - పదములనేబట్టి
స్థిరమతినిన్ వేడుకొందు - చెచ్చెఱ ననుబ్రోవుమయ్య॥ తప్పు॥
నిన్నెఱుంగతరమే - నీమాయ తెలియ తరమే
నిఖిలలోకధన్య - నిన్నెన్న నాదుతరమా॥ తప్పు॥

(24) కల్యాణిరాగము—ఏకతాళము.

ఇరువురు—జోహార్ జోహార్ జోహార్
జోహార్ యశోదనందనా! జోహార్॥
మహాత్మ నీపదంబులెప్డు - మమతతోడగొల్తుము
కృపామయుండవౌ - పతిని మాకునీయుమా॥ జోహా
యెల్లవేళలందుమనస్ - నుల్లమలర మిమ్మునే
కల్లగాదు గొల్తుమయ్య - కావుమయ్య ప్రేముడిన్॥ జో॥

[25] హంసధ్వనిరాగము—ఏకతాళము

బ్రహ్మ—మామనోహరా - మమ్ముబ్రోవుమన్న
మన్నింపవేల?॥ మా॥
నిఖిలలోకరూపా - నిర్మలాత్మస్వరూపా
నీదయారసముజూపి - యాదరమున మా
బాధఁబాపవగ త్రిప్పు - రాసురు బరిమార్చుము॥ మా

(26) కల్యాణిరాగము—ఏకతాళము.

మునులు— 9 వ అనుబంధమే పాడవలయును.

